

2014 Ekim
Yıl 43-4
Sayı 172

2014

KUBBEALTI AKADEMİ

Mecmuası

KUBBEALTI AKADEMİ

Mecmuası

Sayı 172
Yıl 43/4
Temmuz 2014

Üç ayda bir yayınlanır.

Yerel Süreli

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi adına sâhibi

İdris Alhanlıoğlu

Yazı işleri müdürü

Mehmet Nuri Yardım

Yayın danışmanları

Prof. Dr. Mustafa Fayda

Prof. Dr. Mustafa Tahralı

Prof. Dr. Kâzım Yetiş

Dr. İ. Aydın Yüksel

Dergi tasarımı

Ersu Pekin

info@kubbealti.org.tr

www.kubbealti.org.tr

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi

Peykhane Sokağı No.3

34126 Çemberlitaş-İstanbul

Tel: 212 516 23 56-518 92 09

Faks: 212 638 02 72

Abone bedeli

Yurtiçi: 30.- TL.

Kurumlar: 30.- TL.

Yurtdışı: 30.- USD, 25 euro

Banka hesap no:

Vakıflar Bankası, Beyazıt Şubesi

00158007260409914

Garanti Bankası, Çemberlitaş Şubesi

TR54 0006 2000 0440 0006 298709

Posta Çeki No. 337056

Baskı

Özal Matbaası

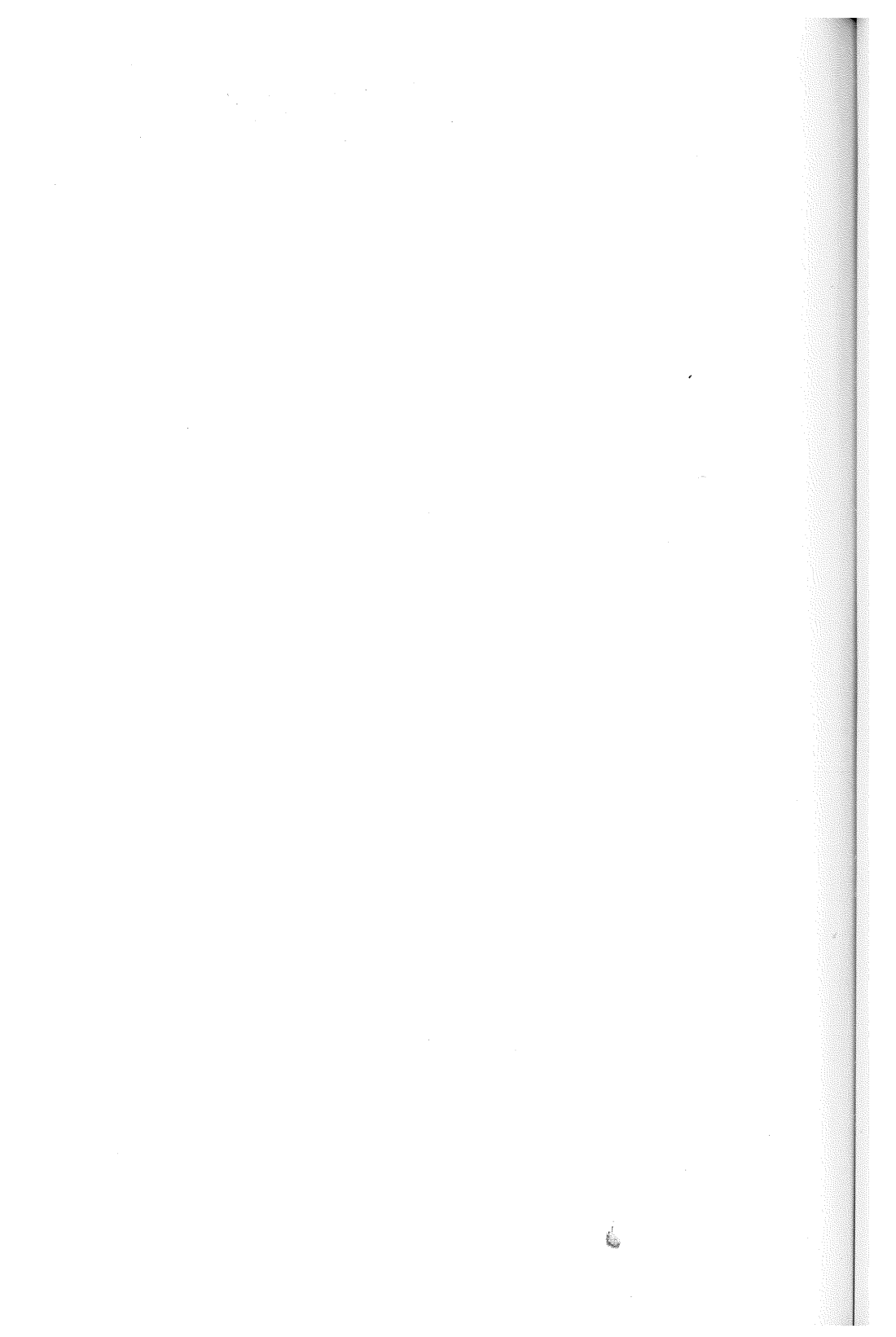
Davutpaşa Cad. 81/39 Topkapı/İstanbul

Tel: 212 565 25 99

Mecmuamızdaki yazılar kaynak
gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

- 5 Değerli Kubbealtı Dostları, *Kubbealtı*
- 7 Bir Mektup, *Sâmiha Ayverdi*
- 10 Safiye Erol ve Dineyri Papazı, *Fırat Kızıltuğ*
- 16 Türkçe ve Safiye Erol, *Prof. Dr. Kâzım Yetiş*
- 20 Safiye Erol ve Edirne Üzerine Bâzı Dikkatler,
Prof. Dr. Abdullah Uçman
- 32 Safiye Erol'un Hikâyeleri, *Âlim Kahraman*
- 40 Tekkeler Kapanırken, *Prof. Dr. Mehmet Demirci*
- 49 Bekir Sıtkı Erdoğan'ın Ardından, *Mehmet Nuri Yardım*
- 55 Bir Kelimenin Peşinde, *Dr. Turgut Betin*
- 59 Pakistan Mektupları, *Dr. Hasip Saygılı*
- 63 Osmanlı Donanmasındaki
Yabancı Müşâvirler, *Fâtih Erbaş*
- 75 Yûnus'un Duygu Coğrafyası, *M. Nihat Malkoç*
- 88 Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklarım, *Kemal Y. Aren*

Değerli Kubbealtı Dostları

Bu yıl Kubbealtı'nın kurucularından ve mensuplarından üç vâkıfımızın 30'uncu, 40'ıncı ve 50'nci vefat yıldönümleri dolayısıyla üç ayrı sempozyum yapılacak. Vakfımızın kurucularından Dr. Ekrem Hakkı Ayverdi'yi vefâtının 30'uncu yılı münâsebetiyle yâdediyoruz. Ekrem Hakkı Ayverdi adına "Osmanlı Mîmarlık Kültürü" başlıklı bir uluslararası sempozyum hazırlandı. İstanbul Teknik Üniversitesi Mîmarlık Fakültesi ve Vakfımız işbirliğiyle gerçekleşecek olan sempozyum 22-23 Ekim 2014 târihlerinde üniversitenin Taşkışla binâsında yapılacaktır. "Ekrem Hakkı Ayverdi (1899-1984) Mîmarlık târihçisi, Restoratör, Koleksiyoner Sergisi" 5 Kasım târihinde Suna-İnan Kıraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nün Tepebaşı'ndaki binâsında açılacaktır. Bu sergi ile alâkalı geniş bir katalog da hazırlanmaktadır. Ayrıca İstanbul Fetih Cemiyeti tarafından da *Ekrem Hakkı Ayverdi 30. Yıl Hâtıra Kitabı* yayınlanmıştır. TRT de Ekrem Hakkı Ayverdi ile ilgili bir belgesel yapmaktadır.

Vefâtının 40. yılı münâsebetiyle Nihad Sâmi Banarlı, Vakfımız ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi işbirliğiyle gerçekleşecek olan sempozyumla anılacaktır. 18 Kasım 2014 günü fakültenin kurul odasında yapılacak sempozyum gün boyu devam edecek. Akademisyenler Nihad Sâmi Banarlı'nın hayâtını, eserlerini, fikirlerini ele alan tebliğler takdim edecekler. Bu arada kendisiyle ilgili bir belgeselin hazırlığı devam etmektedir.

Vefâtının 50. yılı münâsebetiyle, Vakfımız ve İstanbul Şehir Üniversitesi'nin işbirliğiyle gerçekleşecek Safiye Erol hakkındaki sempozyum ise, 4 Aralık 2014 târihinde Altunizâde kampüsünde düzenlenecektir. Yazarın hayâtı, eserleri ve fikirleri hakkında tebliğler sunulacak olan sempozyumun ana başlığı "Türkiye'de Kadın

Yazarlığın Târîhi II"

Mecmuamızda da, eserleri Kubbealtı Neşriyâtı tarafından kültür hayâtımıza kazandırılan romancımız ve Türk edebiyâtının değerli yazarı Safiye Erol'a özel bir bölüm ayırdık.

Safiye Erol'la ilgili olarak Edirne Millî Eğitim Müdürlüğü'nün Türkiye genelinde düzenlediği "Safiye Erol Hikâye Yarışması"na yüksek iştirak oldu. Yarışmada dereceye girenlere ödülleri 13 Ekim 2014 Pazartesi günü Edirne'de verilecek.

Bir Yağmur Başladı ve *Dostlar Başına* isimli iki kitabı bulunan, bilhassa "Hancı" ve "Kışlada Bahar" isimli şiirleriyle tanınan şâir Bekir Sıtkı Erdoğan, 24 Ağustos 2014 Pazar günü Hakk'ın rahmetine kavuştu. Memleketi Karaman'da defnedilen merhum Erdoğan'ın "Sabır Sarmaşıkları" adını verdiği ve aruzla yazdığı rubâîleri sâdece mecmuamızda neşrediliyordu. Şâirimizin son olarak mecmuamıza verdiği "Ahret Suâli", "Şaşmayan Yasa" ve "Körler Hamamı" isimli üç rubâisini gelecek sayılarımızda yayınlayacağız.

Kubbealtı kültür sanat kurslarının yeni dönem Osmanlı Türkçesi, Hat Sanatı, Mûsikî ve Tezhip 11 Ekim 2014 târihinde başlıyor. Türkçeyi Doğru ve Güzel Konuşma (Diksiyon) kursumuz ise 8 Kasım-7 Aralık 2014 târihleri arasında verilecek. Bu arada Kubbealtı Sohbetlerimiz de "Kubbealtı Gençleri Korosu"nun vereceği konserle 11 Ekim Cumartesi günü saat 16.00'te başlayacak.

Kubbealtı ve Hülbe yayınlarından iki yeni kitap Prof. Dr. Mustafa Fayda'nın *Hulefâ-yı Râşidîn Devri (Dört Halîfe Dönemi)* isimli eser ile Kemal Y. Aren'in *Cennettekiler* kitabı neşrediliyor.

Bu sayı ile yıllık aboneliğiniz sona ermektedir. Gelecek sayılarımızın size ulaşması için lütfen 30 TL. olan aboneliğinizi yenilemeyi unutmayınız. Aboneliğinizi, (212) 516 23 56 numaraya telefon ederek kredi kartı ile veya Kubbealtı İktisâdî İşletmesi adına Garanti Bankası IBAN TR54 0006 2000 0440 0006 2987 09 nolu hesâba yatırarak yenileyebilirsiniz.

Yeni sayımızda buluşmak üzere hoşça kalın.

Kubbealtı

Bir Mektup*

Sâmiha Ayverdi

Benim sevgili yavrum Belkis,

Kaç gündür o kadar ısrarla gözümün önünde idin ki, eğer mektubun gelmeseydi ben sana yazacaktım.

Beybabanın âfiyette bulunduğuna pek memnun oldum. Kendisi, Cenâb-ı Hakk'ın bu türlü cilvelerini tanıyanlardandır. Mektubunda bir nokta, bende bir tedâiye yol açtı. Diyorsun ki "Bugünlerde müfettiş gelmek ihtimâli kuvvetli, eksik olan planlarımı bitirdim." İşte Belkiscığım, insan oğlu maddî sâhada nasıl böylece hazırlanıp teftiş vermeye liyâkat kesbediyorsa, mânevî sâhada da her an içini yoklanabilecek bir halde tutması lâzım.

Belki bu sözüme karşı şöyle cevap verebilirsin evet amma çok defa insan yüz kızartıcı vasıflarını bertaraf etmek istiyor da muvafak olamıyor. Ben de derim ki: İstemek, olmak demektir. Gıybet etmemeye, yâni adam çekiştirmemeye karar vermiş kimsenin dilini, kim bu işe zorla döndürür? Gene kendi. Şu halde o kimse, verdiği kararda lâzım olduğu kadar samîmî değildir.

Benim güzel Belkiscığım, bu dünyâda herkes bir vazîfe ile muvazzaftır. Kimi iyiliğe, kimi kötülüğe memur edilmiştir. Eğer biz, iyi işlere tahsis edilmiş kullardan isek, bundan kendimize bir gurur payı çıkarmak değil, şükretmek lâzım gelir.

Bu mukaddeme mâlûm olduktan sonra, şunu söylemek isterim ki sen de, şu küçük yaşında Allâh'ın iyi bir işe tahsis ettiği

* Sâmiha Ayverdi'nin 11 Aralık 1950'de Belkis Dengiz'e yazdığı mektup.

kullardansın. Hocasın.

Hoca demek, sırf maîşetini temin için bu mesleği seçmiş kimse demek değildir. Çıktığı kürsüde talebesine karşı tâlim ve tedris vazîfesini boynuna almış ve hesapsız mânevî mes'ûliyetler yüklenmiş o kimse demektir.

Tahrir ve tedris ise, yalnız eldeki ders programına göre işini bitirip çekilmek değil, kendinde olan her iyiliği ve güzelliği karşısında olana aşlamak, aktarmak demektir. Bu meyanda ilk vazîfen, Allah sevgisini duyurmak, tattırmaktır.

Binâenaleyh yavrum, mümkün olduğu kadar zenginlemeye, servet sâhibi olmaya bak. Tabîî buradaki zenginlikten maksadım mânevî servetini çoğaltmaktır. İnşallah herkesin seni örnek bir mürebbî olarak göreceği zaman gelecektir. Doğrulukta, şefkatte, merhamette, bilgi ve insanlıkta etrâfına numûne olacaksın.

Benim üstâdım efendim şöyle buyururdu: "Biz, isteyene verir, dinleyene söyler, avucunu açanı boş çevirmeyiz."

Yavrum, mahlûkâtı sev ve sevdiğin için de acı ve kuru. Mahlûkat, iyi ve kötü dediğin her şey, Allâh'ın bir ismine mazhardır. Binâenaleyh sen o mahlûktan Hakk'ın bir tecellisini gör. Göremesen de böyle olduğunu bil.

Evet sev, yâni müşfik ve merhametli ol. Sevgi ve dostluk narcoz gibi huşûnetleri uyuşturur.

Dün Amerikalı misâfirlerim vardı. Bu mevzûda konuşurken bir tânesi, geçen sene şâhit olduğu bir vak'ayı nakletti: Adamın biri, bir kuzuyu boynundaki ipten tutmuş çekiyormuş, fakat hayvan, sürüklenir hâle geldiği halde bir türlü yürümüyormuş. Birçok uğraştıktan sonra başa çıkamayacağını anlayarak eğilmiş ve kuzunun alnından öpmüş. İşte bu küçük muhabbet tezâhürü, tehdit ve zorun yapamadığını ele getirerek, hayvan zıplaya zıplaya sâhibinin arkasından koşmaya başlamış.

Sana şimdilik her mektubumda birkaç hadîs-i şerîf göndereceğim. Eğer insan hakîkî ve samîmî, bir müslüman olabilse, bu gök kubbenin altında başka hiçbir ideolojiye ihtiyaç duymaz.

*

- Kalp safâsı, malın ziyâdesinden ayırıp vermek ve bir de fazla kelam söylemekten dili imsak etmektir.

- İlmi, beşikten mezara kadar arayınız.

- Âlimin uykusu, câhilin ibâdetinden efdaldır.

Şimdilik bu kadar Belkısıcığım, büyüklere hürmetler. Senin de hasretle gözlerinden öperim. Sağ ol, var ol yavrum.

Annen Sâmiha

Safiye Erol ve Dineyri Papazı

Fırat Kızıltuğ

Safiye Erol ismi nerede yâdedilse, hemen onun sâhiden ciğerleri delik deşik eden romanı, *Ciğerdelen* akla gelir. Biz bu yazımızda onun bir başka mânâ ve mekânda ciğerleri dağlayan bir kitabını ele alacağız: *Dineyri Papazı*.

Fakat âdetimiz olduğu veçh ile, romandaki mûsikî unsurları üzerinde tahlil yapmaya gayret edeceğiz. Benzer bir çalışmayı, Sâmîha Ayverdi'nin eserlerinde de yapmış, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*'nın sayfalarında yayınlamıştık.

Dineyri Papazı'nın daha birinci bölümünde: "Gerçek âşık dilsiz benzer, onun sözü yoktur, olsa olsa sazı vardır." diyor Safiye Hanım. Bilhassa Türk mûsikîsi sanatkârlarının icrâlarının en yüksek mertebesi olan taksim formundaki eserleri, Safiye Hanım'ın dile getirdiği, "Gerçek Âşık" davranışı ile vücûda gelir. Herhangi bir taksimin tekrârı mümkün değildir. Eğer kaydedilebilmişse tek eserdir, yegânedir. Doğarken sazı ile doğmuş mûsikîşinasların taksimleri, söz yerine sazını dillendiren gerçek âşıkların, ilâhî ilhamlarıdır. O kadar ki, sâzende, vecd hâlinde taksim yaparken, âdeta muallaktır. İstinat ettiği yeri dahi hissedemez. Normal hallerde yapamadığı ustalıklar, imkânsız icrâlar vücûda getirir. Ki, Tanbûrî Cemil Bey'in milletimize bağışladığı üslûp ve onun bir elin beş parmağı sayısındaki tâkipçileri -bir mânâda Cemil Bey meşk nesli- bu mertebelere ulaşırlar ve çok az sayıda yeni Cemil ekolü mensupları zuhur eder.

Bu yazıda Cemil Bey'e atfı yapmaya başlamamız da tesâdüfî değil. Safiye Hanım kahramanının hâletini şu kanâatlerle tasvir

ediyor:

"O, tanburdu sanki... Sanatkârın parmağı tellerine şöyle bir dokunup çekilmişti..."

Türk mûsikîsi sazlarının en tannan sazı tanburdur. İsmi olan kelime bile Türkçe'nin en âhenktar kelimelerindendir. Sazın tellerinde oluşup, gövdede dolaşarak yeni titreşimlerle çoğalan, pek çok ses seviyesinin karışımını eninlerle aksettiren, tanbur sazını böyle-sine idrak etmek ve eserinin cümlelerinin birinde kullanmak için, tanburu yazarımızın çok iyi tanınması gerekir. Hattâ ya bu saz ile haşır neşir olmuş veya çok yakınında icrâ edenlerle berâber olmuştur. Müteâkip cümlede ise;

"Asıl sazdan, asıl sözden ortaya henüz bir şey düşmediği halde mızrabın tınlatıverdiği o bir tek ses, bütün geleceği toptan ve kısaca söylemiş oluyordu."

diyen Safiye Hanım, mızrabın bir tek dokunuşu ile, bir hayat mâcerâsının, bir büyük roman boyutuna erişebilen, inkisarlarla dolu hayatın, çeşitli sebeplerini, ahde vefânın unutulduğu "olması gereken"lerin gerçekleşmediğini "o bir tek ses"te ifâdesini bulma fenomenini Safiye Hanım kudretiyle ifâde ediyor.

*

Romandaki, *"kılıç havayı kesmez"* cümlesi ise, kılıçla çarpışan eski silâhendazların hamlelerinde, havada teşekkül eden keskin ısıklık seslerini duyar gibi oluyoruz.

Aynı cümlelerin akabinde; *"ateş suyu yakmaz"* ibâresi var ki, Ahmet Hâşim'in:

Sular mı yandı neden tunca benziyor mermer?

mısrâmı hatırlıyoruz. Demek ki, şâir muhayyilesi sudaki akşam renklerini tutuşmuş mâye benzetebiliyor. Hattâ nüktelerden biri de:

İhtimaldir pâdişâhım ola ki deryâ tutuşa" dır.

Daha dün denecek kadar yakın zamanda Beşir Ayvazoğlu'nun kaleme aldığı roman. *Ateş Denizi* adını taşıyor.

*

Safiye Erol hanım, kaptan adıyla tesmiye olunan kahramanına, Artaki Candan'ın bestelediği, güftesini, aynı zamanda bestekâr olan Mustafa Nâfiz Irmak'ın yazdığı nihâvend şarkının, meyanını söyletiyor:

*Koklasam saçlarını bu gece tâ fecre kadar,
Acı duysam gözünün rengine dalsam da senin,
"Kanatır rûhumu mâzide kalan hâtıralar,"
Doyamam ömrüme ben kalbini çalsam da senin.*

Maddî bünyemizde oluşan yaralar bâzen kanar, tedâvi sonucu iyileşir. Ama şâir ve bestekârlarımızın, târif ettiği bir "gönül yarası" vardır ki, sürekli sızlar, asla küllenmez, için için yanar. Elle tutulup, gözle görülmediği için farkedilmez. Ancak yaşayan bilir. Hacı Ârif Şevki Bey, şarkısında "*Dünyâda gönül yâresine çâre bulunmaz*" hükmünü getiriyor. Yukarıdaki şarkıda ise, ilk defa "*kanayan ruh...*" kavramı ile karşılaşılıyor. Safiye Hanım'ın kalemi, ak kâğıt üstünde sekerken, şarkının bu üçüncü satırını hatırlamamış, onu bütün incelikleri ve tedâîleriyle önce hissetmiş sonra yaşamış. Kim bilir bu şarkı mâzide yaşanan hangi hâtıraların vesîlesiydi ki, romanda merdivenden inen kahramanına sâdece bu musrâı söyletiyordu, daha doğrusu kendi rûhundaki titreşimleri, gönül sızılarındaki ürpertileri kalem vâsıtasıyla ak kâğıda işliyordu?

Daha sonraki "Kervan Kıran" bölümünde ise, aynı kahramana saz çaldırıyor sonunda da Âşık Kerem hikâyesinde geçen "Yıldız" türküsünü söyletiyor.

*Bir yıldız doğdu nûr ile
Âlemi yaktı nâr ile
Küsülüyüm ben yâr ile
Niye doğdun sarı yıldız, mâvi yıldız
Aman aman evler yıkan yıldız
Evler yıkan, beller büken
Kanım döken, kervan kıran*

Dön dön yâre doğru dön

Yine bugün yaralandım

İndim etrâfı dolandım

Tatlı canımdan usandım

Dön dön yâre doğru dön

Sana derler Kervankıran,

Bana derler dertli Kerem,

Yâre ikrar veren

Niye doğdun sarı yıldız, mâvi yıldız

Aman aman evler yıkan yıldız

Evler yıkan, beller büken

Kanım döken kervan kıran

Dön dön yâre doğru dön

Yine bugün yaralandım

İndim etrâfı dolandım

Tatlı canımdan usandım

Dön dön yâre doğru dön

Bu türkü Erzurum yöremizin Yıldız'ı, daha sekiz tâne var. Türkü iyi hoş da Safiye Erol'un bu türkü için yazdığı artistik nesir numûnesini berâber gûş edelim istedim.

"....saz onların üçünü de başka zemin ve zamâna uçurdu.

Kuruntular, tasalar vezne girdi,... ne tuhaf, Âkif Kaptan saz çalar-ken hüviyet değiştiriyor. Kendini unutmuş gibi duran ve yüzünden mânâ dalgaları geçen adam yoksa birtakım gizli kuvvetlerin sesini nakleder bir medyum mu kesilmiş?"

Modern ortamların çocuğu ve Almanya gibi bir memleketin materyalist muhîtinde tahsil gördüğü halde, beyni kamaşmayan yazarımızın bir bağlama havasına yaptığı tahlîli, tekrar tekrar okuyup düşünmek gerek. Bu satırları yazabilmek için bir, şâir olmak, iki müzisyen olmak, üç muharrir olmak, hattâ bestekâr olmak gerekir. Bu dört kişilik karakter, romancımızda hem de çok derin boyutlarda mevcut.

Safiye Erol hanım, mûsikî tahassüslerine sâdece Türk mûsikisini dâhil etmemiş. Yine kahramanlarından birine, gramofona koydukları Almanca sözlü plağın, tercümesini şöyle açıklamış.

"Göklerden in ey Venüs, yanımıza yaklaş..."

"Dünyânın dört kıt'asına kan ve ateş bulaşmış olabilir. Fakat aşk ölümünden kuvvetli olduğu gibi, mûsikî de ölümünden kuvvetlidir."

Mûsikînin ölümünden bile kuvvetli olabileceğini düşünmek ve yazabilmek... Şâirimiz şöyle demişti:

*Ölüm yakın mısın, yoksa uzak mı,
Gösterdiğin yollar kara mı, ak mı,
Birinci menzil mi, en son durak mı?*

*Yürek ağrılarım sona erer mi,
Hicran akşamına kadar sürer mi?*

Aşkın, ölümünden kuvvetli olduğu bir şekilde ifâde edilebilir. Fakat mûsikîye bu pâyeyi vermek için herhalde sâdece Safiye Erol olmak gerekir.

*

Romanda her ne kadar mûsikî özellikleri araştırılmış olsa da üstünde durmadan geçemeyeceğiniz bir ifâde var. Romanın kahramanlarından Müyesser hanım: *"Fukarâ kalbi çok gevrek olur, hiç dokunmaya gelmez. O saat kırılır. Fukarâ kalbine her kim dokuna, dokuna sînesi Allah okuna."*

*

Yine romandaki kahramanlardan Güzin piyanoyla Haydn'dan bir parça başlayarak, şen ve şakrak muano oyuncaklarının cünbüşünü dâvet eder. Şıkırdayan inci dizileri gibi sesler, birbirine özleyişle dudak değdiren mestâne serçeler (gibidir).

Bu tür tasvirler, tanzîmat romancılarımız, şâirlerimiz tarafından da yapılmıştır. Bilhassa ikinci meşrûtiyet ve mütâreke yılları yazarları, hanımları Fransızca konuşabilen, piyanoda hafif klasikler çalabilen, bâzen de Cemil Bey'in Şetaraban Saz Semâisi'ni tıngırda-

tan, sokakta çarşafı, evde alafranga tiplerlemlerle anlatırlar. “şıkırda-
yan inci gibi sesler..” ifâdesi, piyanonun klavyesinin tuşlarının bil-
hassa sağ tarafta olanlarını kasteder. Safiye Hanım mutlaka Alman-
yada piyano resitallerini de çok temâşâ etmiştir.

Safiye hanım, romanında Behçet Kemal'in mısralarına Münir
Bey'in yaptığı meşhur şarkıyı, sandalda kahramanlarına terennüm
ettirir.

*Yok başka yerin lutfu ne yazdan ne de kıştan
Bir tatlı huzur almaya geldik Kalamış'tan
Yok zerre tesellî ne gülüşten ne bakıştan
Bir tatlı huzur almaya geldik Kalamış'tan
İstanbul'u sevmeyse gönül aşkı ne anlar
Düşsün suya yer yer erisin eski zamanlar
Sarsın bizi akşamda şarap rengi dumanlar
Bir tatlı huzûr almaya geldik Kalamış'tan*

Bu şarkının güftesi sâhiden de Behçet Kemal, Münir Nûrettin
ve bir hanım, Kalamış önlerinde sandalla mehtab safâsı yaparken
yazılmıştır. Emîiniz, güfte ortaya çıktığı zaman Münir Bey o anda
mırıldanmaya başlamış, şarkısının ana yapısını kurmuştur. Daha
sonra eser taş plağa aktarılırken, nihâvent makâmının tiz bölgele-
rinde dolaşan bir gazeli, Münir Bey şarkıya ilâve etmiştir.

Türkçe ve Safiye Erol

Prof. Dr. Kâzım Yetiş

Milletlerin hayâtında geçiş veya yeni bir dönem için değişim veya yeni oluşum dönemleri vardır. 1902 daha doğrusu XX. yüzyılın başı Türklük için yeni bir oluşum yumağının sarılmaya başlandığı bir zamandır. 1908 inkılâbı ve daha sonrasında gelen sosyal, siyâsî çalkantılar Anadolu'nun işgâline kadar uzanır. I. ve II. Meşrûtiyet, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları, Milli Mücadele, Türk İstiklâl Savaşı ve sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti bu oluşumun evreleridir. Sonunda yeni bir dönem başlamıştır. Aslında bu dönemin asıl başlangıç devresi eskidir ve 1839 Tanzimat Fermânı ile büyük bir ivme kazanır. Hele 1880 ve 1890'lı yıllarda basında ve fikir dünyamızda, Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen pek çok uygulama basın organlarında tartışılmıştır. Zîra kültür meseleleri boyacı küpü gibi akşamdan sabaha değişen, yeni şekiller alan hususlar değildir. Bir arabayı istediğiniz renge boyayabilirsiniz. Ama nesillere yeni bir şahsiyet kazandırmak için yıllara ihtiyaç vardır. Her neslin yetiştirme şartları farklıdır. Bu bakımdan da her neslin düşünce, yaşayış ve dünyâya bakışları, meydana getirdikleri eserler, kullandığı şu veya bu şekilde farklılıklar gösterir. Üstelik bizde olduğu gibi çok sür'atli değişimler gösteren bir toplumda bu farklılıklar daha da belirginleşir.

İşte ölümünün 50. yılını idrak ettiğimiz Safiye Erol 1902'den 1964'e kadar geçirilen değişimleri yaşamış bir şahsiyettir. Biz burada bir târihçe peşinde değiliz. Başlığımıza bağlı kalarak bu hızlı değişmelerin yaşandığı bir dönemde yazarımızın daha çok dil çerçevesindeki tutumunu belirlemeye çalışacağız. Öncelikle Safiye Erol'un

bir yazar hem de Türkçeyi çok iyi kullanan bir yazar olduğuna dikkati çekelim.

1911'deki Yeni Lisan hareketi, Şinâsî'den beri ağır aksak ve yalpalayarak yürüyen yazı dili ile konuşma dilinin elbette kelime kadrosu çerçevesinde birleşmesi, bir başka söyleyişle dilin hayâtı anlatabilir hâle getirilmesi düşüncesinin kesin zaferidir. Zîra değişen sosyal ve siyâsî olaylara, kültür hayâtındaki çalkantılara rağmen Türkçe, 1917 ve 1920'li yıllarda alabileceği en tabîî hâli almış gibidir. Sun'î terkipler artık kullanılmaktan yavaş yavaş düşmüştür. Elbette bunda Ziyâ Gökalp'ın, Ömer Seyfettin'in payı kadar hattâ daha fazlası Yahyâ Kemal'in daha Avrupa'da yakaladığı "Bin akınlarda çocuklar gibi şendik" söyleyişinin büyük payı vardır. Refik Hâlit Karay, Reşat Nûri Güntekin, Fâlih Rıfkı Atay artık Türkçeyi bulmuşlardır. İşte bu yıllarda Türkçeye hizmet verenlerden biri de 1917'de gittiği Almanya'da liseyi ve üniversiteyi bitirdikten sonra doktora da yapan 1926'da Türkiye'ye dönen Safiye Erol'dur. Yazılarını 1926'dan itibaren *Millî Mecmua ve Her Ay* dergilerinde yayımlayan Safiye Erol, bu ilk yazılarından 1964'te ölümüne kadar yayımladığı yazı, hikâye, roman ve incelemelerinde hep "standart/ölçümlü" Türkçeyi kullanmıştır. Bunu Kubbealtı tarafından yayımlanan eserlerinde görebiliriz. Halbuki onun yazdığı bu dönemde 1928'de Harf İnkılâbı, 1932'de Dil İnkılâbı olmuş, Anayasa'nın dili önce özleştirme, sonra normale dönmek üzere iki defa değiştirilmiştir. Hattâ bazı modalarla yazı dili anlaşılmaz noktalara çekilmiş, bu konuda oldukça aşırıya gidilmiştir. Safiye Erol kendi bildiği ve kullandığı çizgiden ayrılmaya ihtiyaç duymamıştır. Hemen belirtelim ki bu hususta Safiye Erol yalnız değildir. Burada saymaya lüzum görmediğim pek çok yazar/sanatkâr bu çizgiyi devam ettirir. Esâsen bu alanda yapılan müdâhaleler birer moda olmaktan kendini kurtaramaz. Nitekim bugün artık o dönemde bir devlet modası hâline getirilen Türkçe ile kimse yazmıyor. Ama hemen belirtelim ki Türkçenin hayâtı ifâde konusunda geldiği noktada bütün bu faâliyetlerin payının olduğu inkâr edilemez. Türkçenin en güzel eserleri, kabul

etmek gerekir ki bu dönemde verilmiştir. Geliştirmeyeceğimiz bu düşünceyi başka bir çalışmamızda ele alacağız.

Safiye Erol, özellikle duygu, kültür, hassâsiyet yüklü romanlarında Türkçenin güzelliklerini sergiler, aşkın duygu derinliğinde ki heyecan ve coşkularını nesrin bütün imkânlarını kullanarak kelimeleri ve cümleleri kanatlandırır. Bu kullanışlarda mânâ ön planda olmakla berâber insanı ezmez, araya maddenin sirâyet özelliği karıştırılarak insanı sarıp sarmalar ve kanatlandırır. Seven ile sevilenin anlatılmasında Türkçenin mûsikîsinin ve hissîliğinin, samîmîliğinin kanatlandığını görürüz. Yazarın coşkusu her kelimeye öylesine siner ki kelime âdetâ kavram olmaktan çıkar müşahhas hâle gelir. Tabîî bu Türkçe için büyük bir kazançtır. *Çölde Biten Rahmet Ağacı*'nda o, peygamber sevgisi ve aşkının söyleyişte zirvesini yakalar ve hârîkasını yaratır. Türkçe, madde ile mânâyı aynı güçte ifâde eder. XIX. yüzyıl boyunca Türkçe batı kültür ve medeniyetine âit unsurları ifâdede bir hayli zorlanır. Hele felsefe bu alanda Türkçenin en bocaladığı bir alandır. XX. yüzyılda Mustafa Şekip Tunç, Peyâmî Safâ Türkçeyi batı felsefesi ile barıştırır ve kaynaştırır. Bu alanda bugüne kadar dikkati çekmeyen Safiye Erol, *Ken'an Rifâi ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* kitabında Ken'an Rifâi'nin mistik, hakîm, mürşid vasıflarını anlatırken batı felsefesi ile İslâm tasavvufunu / mistisizmini hayâtın zarûretleri ile harmanlayarak verir. Yazaramızın buradaki yazısını tasavvuf ve felsefe kültürü olmadan anlamak güçtür. Ama bu, onun Türkçesinden değil okuyucusunun konuya vâkıf olmamasından kaynaklanır. Makâlelerinde Erol, Türkiye'nin pek çok aktüel konusunu bir düşünce derinliği içinde irdeler. Onun tahlilleri ve yorumları hiçbir zaman dar çerçeveli ve kısır değildir. Burada onun Türkçeye ne kadar hâkim olduğu çok açık bir şekilde görülür.

Safiye Erol gerek fikir, gerek dil ve üslûp bakımından dönemin moda anlayışlarına hiçbir zaman iltifat etmemiştir. Döneminde "uydurma" denilen kelimelere eserlerinde yer vermemiştir. 1932'den sonraki dil dalgalanmalarında o ana damardan ayrılmaz. Burada bir noktaya dikkat çekelim. Dil dalgalanmaları bir akım şeklinde

devam ederken pek çok sanatkâr bu uygulamadan uzak kalmış ve bildiğinden ayrılmamıştır. Yalnız dil ve kültürdeki kendi mecrâsında akıp giden seyir güzelleşerek ve mükemmelleşerek dil tabîî varlığını sürdürmüştür. Türkçeye bu mecrâda hizmet edenlerden biri de Safiye Erol'dur. Bunun için de Türkçenin ve Türk yazı dilinin gelişmesinde ve güzelleşmesinde yazarımızın payı büyüktür. Esâsen bugün onu yaşatan da bu tercihidir. Ne var ki bugünün Türkçe sevdâlıları Türkçenin bugünkü durumundan şikâyet ederken iki noktayı görmezden geliyorlar. Bâzı yayınevlerimiz bu tür yazarların eserlerini basıyorlar. Bu, gerçekten büyük bir hizmettir. Bize düşen de çocuklarımıza ve gençlerimize bu eserleri mutlaka ve mutlaka okutmaktır. Ancak o zaman Türkçenin bu tabîî mecrâsı yeni güzellikler meydana getirir. O zaman bu noktada kabahat onların eserlerini okutmak için bir gayret sarf etmeyenlerdedir. Öte yandan bu tür yazarlarımızın meselâ bir Safiye Erol'un sözlüğü yapılmalıdır. Böylece Türkçe sözlük büyük bir zenginlik kazandığı gibi gençler o sözlükler yolu ile kelime dünyalarını renklendireceklerdir.

Burada şunu ifâde edelim ki bir dilin zenginleşmesi, güzelleşmesi büyük sanatkârların dili zorlamadan tabîî akışının içinde ve zamâna uygun eserler vermeleri ile mümkündür. Döneminde bir dil şâheseri olarak değerlendirilen Bâkî'nin Türkçesi kesinlikle bugünü ifâde edemez. Belki *Eski Şiirin Rûzgârıyla* tarzında eserler yazılabilir. Bu bir çeşni olarak güzel de olabilir, zevkle okunabilirler de. Ama bu, bâzı insanların zevki olmaktan öteye gidemez. Üstelik bu uygulamanın üzerinden 60-70 sene geçmiştir. Hayat da, insan da, toplum da değişmiştir. Bunun için de "Yeni şeyler söylemek lâzım cancağazım" diyen ne güzel söylemiştir. Elbette yeni şeyleri eski dille söylemek kendini dar bir alana hapsetmektir.

Safiye Erol, döneminin rûhunu bize aksettirir. Önemli olan bu rûhu kavrayabilmektir. Nitekim o bize bu konuda o kadar çok yardımcı olmuştur ki onun dilini tâkip ettiğimiz zaman düşünce dünyâsına da girebiliriz. Çünkü o asla sun'îliğe sapmamış Türk milletinî târihî rûhunu yakalamış ve aksettirmiştir.

Safiye Erol ve Edirne Üzerine Bâzı Dikkatler

Prof. Dr. Abdullah Uçman

Edirne'ye bağlı Uzunköprü'de Keşanlı Emine İkbâl Hanım ile Sâmî Bey'in çocuğu olarak dünyâya gelen Safiye Erol, henüz dört yaşlarında iken âilesi İstanbul'a taşınır. İlkokulu Fransız mürebbiyelerle tamamladıktan sonra ortaokul ve liseyi Alman mekteplerinde, yüksek tahsîlini de Almanya'da yapar. Cumhûriyet'in îlânından dört yıl sonra, 1926 yılında İstanbul'a döner ve hemen arkasından da yazı hayatı başlar.

Çeşitli ansiklopedi ve edebiyat târihlerine baktığımızda herkesinkine benzeyen sıradan bir hayat gibi görünen Safiye Erol'un hayat hikâyesi hiç de öyle sıradan bir hayat değildir. Bir kere o, Tanzîmat'tan günümüze şu veya bu şekilde Avrupa'ya giden ve kimliğini kaybeden birçoklarından farklı olarak, Avrupa'da Türk ve müslüman kimliğini kaybetmez; tam aksine, Yahyâ Kemal örneğinde olduğu gibi, millî şuuru daha da gelişmiş bir halde memleketine döner.

Gerek çeşitli dergi ve gazetelerdeki makâleleri, gerekse romanlarıyla yaşadığı yıllarda pek fazla dikkati çekmeyen Safiye Erol'un hayâtında, 40'lı yılların ikinci yarısında önce Sâmîha Ayverdi, onun vâsitasiyla da devrin tanınmış mutasavvıflarından Kenan Rifâî ile tanışınca, yepyeni ve farklı bir dönem başlar. O zamâna kadar cevaplayamadığı birçok soruyu ve kendi başına halledemediği birçok meseleyi Kenan Rifâî'nin sohbetlerinde halleder ve böylece yıllardır içinde esen fırtınalar dinler ve sükûnete kavuşur.

Sâmîha Ayverdi'nin, "Uyanık ve tahlilci bir kafa" diye nitele-

diği Safiye Erol, yaşadığı yıllarda edebiyat çevrelerinde daha ziyâde *Ciğerdelen* romanıyla tanınmış ve belli ölçüde de olsa bir şöhret kazanmıştır. Birçoğu 1950-1960 yılları arasında yayımlanan makâlelerinde ise, öncelikle Mevlâna, Yûnus Emre, Erzurumlu İbrâhim Hak-
kı, Hasan Sezâyî-i Gülşenî, İsmâil Hakkı Bursevî, Kaygusuz Abdal, Dede Efendi, Fâtih Sultan Mehmed ve III. Selim gibi Müslüman-Türk büyükleriyle Socrates, Homeros, Shakespeare, Emile Zola, Goethe, Victor Hugo, Schopenhauer ve Pierre Loti gibi batı dünyâsından birtakım şöhretlerin portrelerini yapmış; ayrıca İstanbul, Edirne, Bursa ve İznik gibi memleketimizin târihî hüviyete sâhip şehirlerini ele almıştır. Adı geçen bu şehirlerde onu en çok ilgilendiren de, şehirdeki câmi, medrese, türbe, han, hamam, çeşme, kervansaray ve sebîl gibi târihî eserler ve bu eserlerdeki estetik güzelliğe yansıyan ecdâdın iman gücüdür. Onu şehirlerde sâdece târihî âbideler değil, aynı zamanda içinde gizli bir ruh olduğuna inandığı evler ve sokaklar da ilgilendirmiştir.

Safiye Erol'un makâleleri arasında hayâtının büyük bir kısmını geçirdiği İstanbul dışında üzerinde en çok durduğu şehir Edirne'dir; dolayısıyla burada biz de onun değişik târihlerde Edirne'ye yaptığı ziyâretler üzerine kaleme aldığı yazılarını ana hatlarıyla değerlendirmeye çalışacağız.

*

Bilindiği gibi, Edirne denilince kültür ve târihle ilgilenen hemen herkesin hatırına gelen ilk şey, şüphesiz Mîmar Sinan'ın, "ustalık eserim" dediği Selîmiye Câmii'dir. Bugün modern dünyânın, "hurâfe" ya da "bâtıl inanç" diye küçümsediği birtakım inançlarla yatıp kalkın, hattâ bunları hayatlarının ayrılmaz bir parçası hâline getiren ecdâdımız, Selîmiye Câmii gibi muazzam bir eserin, bizim gibi sıradan, basit insanlar tarafından inşâ edilmiş olabileceğine ihtimal vermez; böyle bir câminin "erenler, evliyâlar" tarafından inşâ edildiğine dâir bâzı menkıbeler anlatırlardı. Câminin dışında kuzeydoğu istikâmetindeki hazîrenin, *Ahlâk-ı Alâî* müellifi Kınalızâde Ali

Çelebi'nin mezar kitâbesi bitişiğinde bulunan büyük bir taş blok üzerindeki ayak izlerini andıran izlerin de, Koca Mîmar Sinan'ın câmi inşaatını tamamladıktan sonra kanatlanıp göğe doğru uçarken bastığı bir taş kabul edilir ve bu taşın önünde dilek tutulup duâ edilir, kandil geceleri de ölülerin rûhu için mumlar yakılırdı. Benim çocukluğumda halkın nazarında Mîmar Sinan, Hz. İsa gibi gökyüzüne, Allah katına yükselmiş bir evliyâ kabul edilir ve adı geçen yerde rûhuna Fâtiha okunurdu.

Merhum Ziyâ Nur Aksun'un tâbiriyle, "Saltanât-ı Osmâniye'nin taht-ı sâ'nîsi" olan Edirne, Rumeli fetihlerinin hareket noktası, savaşlardan yorulan Osmanlı pâdişahlarının istirahat için sık sık gidip geldiği önemli bir beldedir. Gerek Osman Nûri Peremeci'nin *Edirne Târîhi*'nde, gerekse Ahmed Bâdî Efendi'nin *Riyâz-ı Belde-i Edirne*'sinde öğrendiğimize göre, XVIII. yüzyıla gelinceye kadar Edirne'de sayıları yüzlerle ifâde edilen câmi, mescid, türbe, han, hamam, kervansaray, çarşı, imâret, çeşme, tekke ve sebil gibi târihî yapılardan söz edilmektedir.

XVII. yüzyılın büyük dîvan şâiri Nef'î'nin:

Edrine şehri mi bu yâ gülşen-i me'vâ mıdır

Anda kasr-ı pâdişâhî cennet-i âlâ mıdır

diye övdüğü Edirne, gerek zamânın, gerekse 93 Harbi, Balkan Mu-hârebesi, Bulgar işgâli ve I. Dünya Savaşı gibi bâdireler dolayısıyla, giderek önemini kaybetmiş; Edirne'deki târihî eserler ve özellikle XVI. ve XVII. yüzyıla âit târihî yapıların sayısı parmakla gösterilecek kadar azalmış; o "cennet belde", özellikle Cumhûriyet'ten sonraki yıllarda tâbir câizse "büyük bir kasaba" hâline gelmiştir.

Özellikle *Ciğerdelen* romanında, Osmanlı İmparatorluğu'nun yükseliş çağlarında Rumeli topraklarında sınır boylarında yaşayan akıncıların hayat hikâyeleriyle onların torunlarının günümüzdeki hayatlarını anlatan Safiye Erol'un, Rumeli topraklarında kalan son vatan parçası Edirne'ye büyük bir aşk ve şevkle bağlılığı acaba nereden gelmektedir?

Bir defa o, tahsil için gittiği Avrupa'da Türk ve müslüman kimliğini kaybetmemiş, doğup büyüdüğü Rumeli topraklarına karşı olan bağlılığını hayatının sonuna kadar korumuştur. Doğup büyüdüğü, havasını teneffüs ettiği, suyunu içip ekmeğini yediği bu topraklara karşı olan âdiyet duygusu azalacağı yerde giderek artmıştır. Bunda elbette çocukluk yıllarında özellikle annesi Keşanlı İkbâl Hanım'dan dinlediği Rumeli türküleriyle çeşitli hikâyeler, masallar ve hâtraların da büyük bir payı vardır.

Safiye Erol'u Edirne'ye gönül bağıyla yürekten bağlayan; onu sık sık Edirne'ye çeken acaba nedir? Makâleleri arasında özellikle Edirne ziyâretleri dolayısıyla kaleme aldığı yazılarında biz de işte bu soruların cevâbını arayacağız.

Özellikle bahar aylarında sık sık Edirne'yi ziyâret eden Safiye Erol'un makâleleri arasında kronolojik sıraya göre Edirne ile ilk yazısı 1957 târîhli "Sıla Armağanı"¹ adını taşır. Yazar burada, 50'li yıllarda sık sık uğradığı Fâtih Câmii avlusunda o büyük ağacın gölgesinde eski-yeni çeşitli kitaplar satan, kendisine Hâfız Efendi diye hitap edilen seyyar satıcıda dikkatini çeken ama satın alamadığı bir risâlenin ele geçirilmesini hikâye eder.² Hâfız Efendi, muhtemelen, kim olduğunu bilmediği Safiye Erol'un, vahdet-i vücud konusuyla ilgili bir risâleden bir şey anlamayacağı düşüncesiyle, risâleyi sürekli ondan kaçırır, ama sonunda bir Ramazan günü artık insafa gelir ve onu peşinde koşan Safiye Hanım'a verir. Safiye Erol, daha sonraları kaleme aldığı başka bir yazısında *Nokta ve Kalem Şerhi* adını taşıyan ve doğrudan doğruya Sezâyî-i Gülşenî'nin manzumeleri arasında bir kıt'anın şerhinin yapıldığını öğrendiğimiz bu matbu risâleyi de burada kısaca tanıtır.

Gülşeniyî tarîkatının "pîr-i sâni"si kabul edilen ve Edirne'de

¹ *Havâdis*, 16 Temmuz 1957; Safiye Erol, *Makâleler* (haz. Halil Açıkgöz), İstanbul 2002, s. 133-135.

² Bundan birkaç yıl öncesine kadar söz konusu ağacın altında daha çok bir kısım dîni kitaplarla tesbih, misvak ve gülyâğı vs. şeyler satan bir seyyar satıcı bulunuyordu; ancak, Fâtih Câmii avlusundaki ağaçların bilemediğimiz bir sebeple dibinden kesilmesiyle birlikte adı geçen satıcı da ortalıktan kayboldu.

Bostanpazarı mevkiinde medfun Şeyh Hasan Sezâyî-i Gülşenî'nin halîfesi ve Veli Dede dergâhı postnişini Şeyh Şuayb Efendi tarafından kaleme alınan bu risâle, esas itibârıyla vahdet-i vücud konusunda birinci derecede bir kaynak değildir, ama yine de önemlidir. Daha çok müritlerin tâlim ve terbiyesi için kaleme alınan ve "Ey Hak âşığı", "Ey yiğit", "Ey nûr-ı dîdem!" gibi hitaplarla müritlere hitap edilen adı geçen risâlede Safiye Erol'un çok hoşuna giden şeylerden biri de, Sezâyî-i Gülşenî, Niyâzî-i Mısırî, Aziz Mahmud Hüdâyî ve Urî gibi mutasavvîf şâirlerden seçilen çeşitli manzûmelerle bezenmiş olmasıdır. Safiye Erol, yazısının sonunda, yıllarca peşinden koştuğu bu risâlenin ona Sezâyî-i Gülşenî'nin bir nevi "sıla armağanı" olduğunu söyler.

Safiye Erol'un Edirne ile ilgili ikinci yazısı ise "Sıla Yolunda"³ adını taşımaktadır. Her yıl özellikle bahar aylarında mutlaka Edirne'ye giden ve birkaç gün orada kalmak sûretiyle ecdat yâdigârı âbideleri ziyâret eden Safiye Erol, bir hanım arkadaşıyla birlikte 1957 yılı yaz başında yine Edirne'ye gider. Valizini otele bırakıp ayağının tozuyla doğruca Selimiye Câmîi'ne koşan Safiye Hanım, Kâbe niyetine Selimiye'nin etrâfında birkaç defa dolanır. İstanbul'dan önce Osmanlı İmparatorluğu'nun başşehri olması dolayısıyla, Edirne için burada, "Bursa'nın oğlu, İstanbul'un babası" tâbirlerini kullanan yazar, üzerinden kırk yıldan fazla bir zaman geçmiş olduğu halde, Edirne'de hâlâ Balkan fâciasının canlı izlerini görür. Safiye Erol, Rumelî'nin değişik yerlerine serpilmiş ecdâdına âit mezarları sembolik olarak Edirne'de tahayyül eder ve Edirne ziyâretlerinde onlara da duâ eder. Edirne'ye ayak basınca geçmişî hatırlayarak hüznleneceğini bile bile, Edirne hasretine dayanamaz ve her bahar mevsimi bu ziyâreti gerçekleştirir.

Duyarak, içten gelen duygularla kaleme alınan bu makâle, bence Edirne için yazılmış en güzel yazılardan biri olup "Okuma parçası" olarak okul kitaplarına girebilecek mâhiyettedir.

Aynı ziyâret dolayısıyla yazılan “Tekrar Kavuşsam”⁴ adlı makâle ise, doğrudan doğruya Tunca Nehri yakınlarındaki Dârülhadis Medresesi ile Murâdiye Câmii ziyâretleriyle ilgilidir.

Edirne’nin fethinden hemen sonra şehirde inşâ edilen câmi, han, hamam, sebil gibi yapıların hemen yanı başında doğrudan doğruya hadis ilmi tahsil edilmek üzere kurulan Dârülhadis Medresesi, bu ziyâret sırasında, otlar arasında kalmış ve yıkılmış bir haldedir, külliye den kala kala harap bir câmi ile bir de türbe kalmıştır. Osmanlıların Rumeli topraklarındaki en eski ilim müesseselerinden biri olan Dârülhadis’in bahçesinde hayâlen eski asırlara giden yazar, güzide talebelerin can kulağıyla ders takrîri dinlediklerini duyar gibi olur ve burada “asrî tertipte” bir İslâm İlimleri Enstitüsü hayal eder.⁵

Safiye Hanım, bir gelenek hâlinde şehir halkının özellikle kandil sabahları burada kurbanlar kesip fakir fukarâya dağıttıklarını ve adaklarını yerine getirdiklerini nakletmektedir. Hatırladığım kadarıyla, benim çocukluğumda da senede bir gün şehrin kadınları, çoluk-çocuk sabah erkenden bu mahalle gidilir ve sanki bir bayram havasında burada adaklar adanır, dilek kuyusu etrâfında dilekler tutulur, duâlar edilir, bir şeyler yenir-içilirdi.

Dârülhadis’ten sonra akşamüzeri Tombilik Hanım dediği yol arkadaşıyla birlikte Sarayıçı’ne bakan bir tepe üzerindeki Murâdiye Câmii’ne giden yazar, birkaç sene önceki ziyâretinde zelzele dolayısıyla kubbesi’ ve minâresi yıkılmış, bir taş yığınundan ibâret harâbezâr önünde oturup ağladığı câmi şimdi yeniden inşâ edilmiş, “levend endâmıyla boy vermiş” bir haldedir. Murâdiye Câmii’nin, aynı zamanda Edirne Mevlevîhânesi olması dolayısıyla, otların bürüdüğü hazîresinde birçok Mevlevî büyüğü yatmakta, ancak bundan kimsenin haberi bile bulunmamaktadır. Burada, her türlü hizmeti devletten beklememek gerektiğini belirten yazar, mahalle halkının birlik olup çoluk-çocuk pekâlâ kabristanı otlardan temizle-

⁴ *Havâdis*, 39 Temmuz 1957; *Makâleler*, s. 139-141.

⁵ Safiye Erol’un yarım asır önceki bu hayali birkaç yıl önce gerçekleşmiş ve Edirne’de Trakya Üniversitesi’ne bağlı olarak bir İlahiyat Fakültesi kurulmuştur.

yebileceğini söyler.

Tam anlamıyla bir vecd hâlinde kaleme alınan "Sezâyî Sultan"⁶ yazısı ise, yazarın, Edirne'nin mânevî sultânı, Gülşeniyye tarîkatının ikinci piri Sezâyî-i Gülşenî Türbesi'ni ziyâreti dolayısıyla yazılmıştır. 40'lı 50'li yıllarda kaderine terkedilmiş Edirne'deki diğer eski eserler gibi, bir zamanlar bahçesinde "ârif, zarîf" Gülşenî dervişlerinin dolaştığı Gülşenî Dergâhı'nın mescidi çoktan yıkılmış, üzerinde bir leyleğin yuva yaptığı çatlak bir minâre kalmış, eski mermer havuzun içinde bir aylandoz bitmiş; bahçeyi ve bahçedeki dervişlerin kabirlerini ısırgan otları bürümüş vaziyettedir.

Cuma namazından sonra türbedârın türbenin kilitli kapısını açtıktan sonra eşik niyâzını müteakip harîme giren Safiye Hanım, burada tam bir murâkabe hâlinde, Ekrem Hakkı Ayverdi'nin şöyle bir yazını hatırlar: "Türbelerimiz kabir olmaktan ziyâde âdetâ ikâmetgâhtır; sâhibi orada ölü olarak yatar değil, insanüstü bir hayatla yaşayarak oturur gibidir."

Burada bu murâkabe hâlini bizzat sâhibinden dinleyelim: "Biz bu anda Sezâyî Hazretleri'nin makberesinde değiliz, yüz yüze canlı varlığının karşısındayız. Mütevâzi bir oda, yerde çok temiz yaygılar, duvarda hattat işi eski yazılar, ötede beride bir rahle, bir şamdan, ortada sarı mâden şebeke içinde yeşil örtülü, kavuklu sandukâ.. Arkadaşım ne haldedir bilmem ama, benim için yeryüzünün bütün sesleri dindi, eşsiz, emsalsiz tek bir ses kaldı. Diyor ki:

Şâh-ı râh-ı âlem-i itlâka girdim sıdk ile

İtiraf ederim, âlem-i itlâkın sözünü duyar hâle gelinceye kadar... eh çektim de çektim. Hattâ bu cihan değer huzûru özleyebilmek bile çetin sınavlardan sonra mümkün oluyor. Yola çıkmak için bir mazhariyet, huzûra varmak için ayrı liyâkat, huzurda feyiz almak için başlı başına bir mücâhede lâzım. İnsan, karınca kaderince eriştiği mânâdan muhîtime de bir nebze ulaştırmak isterse yeni imtihan..."

Safiye Erol, ata yurdunda birkaç gün daha kaldıktan sonra Edirne'den ayrılır, biraz istirahat için Şile'ye gider ama rûhen yine Rumeli topraklarında dolaşmaktadır. "Edirne'den Ayrılış"⁷ yazısında, bir önceki yazıda uzun uzadıya anlattığı Sezâyî-i Gülşenî Dergâhı'ndan ayrılırken türbedar hanımdan dinlediği şöyle tuhaf bir anekdotu nakleder:

Gâliba bir Ramazan gecesi mahallenin yabancısı ve kafası dumanlı iki genç türbeye gelir ve: "Bu yıkık minârede artık ezan okunmuyor mu? İçime dokundu. Çıkıp salâ vereceğim!" der. Diğeri: "İçki de içtik; abdestimiz de yok, ama Sezâyî Hazretleri bizi affeder!" der. Türbedar hanım: "Aman evlâtlarım, sakın ha.. Minâre çatlaaktır! Ayrıca bir de leylek yuvası vardır!" derse de; onlar: "Biz minâreden daha çatlağız!" diyerek yavaşça minâreye çıkıp, leyleğin yuvasını da bozmadan gürül gürül bir ezan okuyup çekip giderler.

Yazar, bu yazısının sonunda: "Destûr sultanım!" diyerek, Gülşenî Dergâhı'ndan ayrılır ve Şile'ye dinlenmeye gider.

*

Doğrudan doğruya Edirne ile ilgili olarak yazdığı bu yazılardan aşağı yukarı üç dört yıl kadar geçtikten sonra, Safiye Erol "Sıla Bizi Çekti"⁸ makâlesiyle tekrar Edirne'yi konu edinir. Bu defa yol arkadaşı Lâmia Hanım'la Edirne ziyaretini "Kaybolmuş cennete kavuştuk!" diye niteleyen yazar, bu yazısında daha çok şehirde dikkatini çeken îmar faâliyetleri üzerinde durur: Saraçlar Caddesi'nde yeni bir tretuvar yapılmış, şehir meydanı çirkin dükkânlar yıkılarak açılmış, Üç Şerefeli Câmiî'nin etrâfındaki virânelik giderilmek sûretiyle câmi ortaya çıkarılmıştır.

Burada Safiye Hanım'ın, Edirne üzerine tasavvurlarını şu üç noktada topladığını görüyoruz:

1) İktisâdî durum; 2) Üniversite tasavvuru ve 3) Şehrin îmarı. Bundan yarım asır önce, yâni memlekette henüz 5-6 üniversitenin

⁷ Havâdis, 20 Ağustos 1957; Makâleler, s. 145-147.

⁸ Son Havâdis, 15 Haziran 1961; Makâleler, s. 222-225.

mevcut olduğu 60'lı yıllarda Edirne'ye bir üniversite kurmak üzere bir müteşebbis heyetten söz edilmektedir ki bu oldukça önemli bir teşebbüstür.

Safiye Erol bir sonraki yazısını ise "Edirne Üniversitesi"⁹ başlığıyla, doğrudan doğruya bu konuya ayırır. Türkiye'nin Avrupa kapısı olan, ancak uzunca bir süredir minyatür bir vilâyet hâline dönüşen Edirne'de hâlen iki öğretmen okulu, bir sanat enstitüsü, bir de lise vardır; bunların yanında şehre bir de üniversite kurulursa, şehir hem iktisâdî bakımdan canlanacak, hem de bir kültür merkezi hâline gelecektir. Asırlar önce ilk Rumeli fâtipleri Edirne'de nasıl ilk ilim akademisi Dârülhadis'i kurmuşlarsa, bu asırda da aynı şehirde bir üniversite tesis etmek sûretiyle aynı fonksiyonu yerine getireceklerdir.

Safiye Erol, yine doğrudan doğruya Edirne'yi konu edinen "Gözümün Nûru"¹⁰ adlı makâlesinde de, Nezihe Araz'la birlikte bir Edirne ziyâretinde ona, Selîmiye Câmii'ni göstererek: "Bak bu benim annem; Bâyezid Külliyesi de babamdır!" der. Yol arkadaşı Lâmia Hanım'la gerçekleştirilen bu ziyârette de mûtat olduğu üzere önce Selîmiye, daha sonra da "Babam!" dediği Tunca nehri kıyısındaki Bâyezid Külliyesi ziyâreti uzun uzadıya anlatılır.

"Edirne'de Eski Eserler"¹¹ adlı makâle ise, doğrudan doğruya Edirne'de ecdat yâdigârı ve bakıma, tâmiye veya restorasyona muhtaç eski eserlerle ilgilidir. Burada daha çok üzerinde durduğu eski eserler, Saraçlar Caddesi'nden Tahtakale'ye saparken tam köşede yer alan ancak tâmiye muhtaç durumdaki Esat Paşa Sebîli, Mezit Bey Sebîli, Ayşe Kadın Sebîli, Sokullu Hamamı, Sittî Hâtun Câmii ile, Sarıca Paşa, Kadı Bedrettin ve Gâzi Mihal câmileridir. Benim çocukluk yıllarımda da kaderine terkedilmiş bir halde esnafın öte beri koyduğu Esat Paşa sebîlinin restorasyonu için o güne göre büyük sayılabilecek 50 bin lira gibi bir para lâzımdır.

⁹ *Son Havâdis*, 22 Ağustos 1961; *Makâleler*, s. 226-230.

¹⁰ *Son Havâdis*, 6 Temmuz 1961; *Makâleler*, s. 236-239.

¹¹ *Son Havâdis*, 22 Temmuz 1961; *Makâleler* 244-247.

60'lı yılların günlük politika tartışmalarının yoğunlaştığı bir sırada Safiye Erol, "sümbül mevsimi"ni bahâne ederek "Sümbüllerin Dili"¹² adlı makâlesiyle, sözü yine Edirne'ye getirir. Bu dillendirişte, yine Edirne'ye "hasret" ve "sıla özlemi" yoğunluktadır: "Döndüm dolaştım, sila hasretinde karar ettim. Sevgili Trakyam, anlı şanlı Edirnem, kutsal Selimiyem mıknaş gibi beni kerâdine çekmeye başladı. Eğil de dağlar, eğil de üstünden aşam!"

Eğilmesini istediği dağlar eğilir ve Safiye Hanım o dağları aşar. Bu sefer onu lâlecan karşılar. "Lâlecan"¹³ başlıklı yazısında yine sözü döndürüp dolaştırıp Edirne'ye getiren Safiye Hanım, burada özetle Selimiye'nin müezzîn mahfilindeki sütunlarından birine nakşedilen "ters lâle" üzerinde durur: "Selimiye şadırvanının bir sütununa koca Sinan'ın nakşettiği ters lâle huzûrunda hayretler ve hayranlıklar içinde eridim kaldım. Mermere kazılmış tabii boy ve üslûpta bu çiçek rumuzu ile ne demek istemişti Sinan velî? Belki de ölmezlerin yine ancak ölmezlere verdiği bir işâret, bir şifre çakmıştı taş. Koca Sinan'ın dehâsından bir şeyler sezmek için yandım. Bir avuç kelime kaldı elimde: Aşk ve hayat, hayat ve sanat, sanat ve îman, îman ve mücâhede, mücâhede ve aşk. Elimde bir avuç ölü kelime kaldıysa da gönümde tükenmez bir diri hasret kaldı."

Edirne'ye tekrar yolculuk zamânı gelmiştir; Safiye Erol'un Edirne ile ilgili son yazılarından biri olan "Edirne Mevsimi"¹⁴, Niyâzi Akıncıoğlu'nun "Edirne" adlı meşhur şiiriyle başlar:

*Bir yerde görürsen ki
Ağır ve edâlî akar
Dal dal söğütleri öperek
Samur üç belik gibi
Üç koldan sular
Müjdeler olsun efendim
Edirne'desin.*

¹² Yeni İstanbul, 31 Mart 1962; Makâleler, s. 331-334.

¹³ Yeni İstanbul, 5 Mayıs 1962; Makâleler, 360-363.

¹⁴ Yeni İstanbul, 22 Haziran 1962; Makâleler, s. 381-384.

Yaz başlangıcı, bahar ayları aynı zamanda Edirne’de Kırkpınar mevsimidir; bu yazısında 1962 yılının Kırkpınar Ağası Muhittin Ağaoğulları’nın dâvetlisi olarak Kırkpınar güreşlerini seyreden yazar, burada uzun uzadıya Kırkpınar’ın hikâyesine de yer verir.

Safiye Erol’un Edirne ile ilgili son yazısı “Küçük Sebil”¹⁵ adını taşımaktadır. Burada söz konusu edilen sebil, bir önceki yazıda bahsedilen Saraçlar Caddesi’nden Tahtakale’ye dönerken hemen köşede yer alan Esat Paşa Sebili’dir. “Mermerleri kırılmış, altın yaldızları silinmiş, mineleri dökülmüş, kitâbeleri kararmış, etrâfını çarşının çeri çöprü bürümüş; ayaklar altında büsbütün ezilmekten kaçır gibi bir iki köhne binânın girintisine bürünmüş biçâre sebil” karşısında yine hayâle dalan Safiye Hanım, kendisini asırlar öncesinde burada pırıl pırıl yanan bir tasta çocuğuna su içiren, daha sonra yaşmağının altından kendisinin de su içtiği bir Rumelili hanım olarak tahayyül eder.

Şehrin yetkililerinden, başka tasarılarla birlikte üzülerken, Edirne Üniversitesi projesinin rafa kaldırıldığını, ancak 600. fetih yıldönümü için birtakım hazırlıklar yapıldığını öğrenir. Dönemin Edirne vâlisi Sadri Sarptır, Vakıflar bütçesinden ayrılan önemli miktarda bir tahsisat ile Bedesten’in restore edilerek sanat müzesi hâline getirileceğini, Sarayıcı’ndeki Adâlet Kasrı’nın onarılacağını haber verir. Safiye Hanım yazısına vâlinin söylediği şu: “Âh bu ecdat... Neler bırakmışlar... Mîras hakkını nasıl yerine getirmeli?” sözleriyle son verir.

Toparlayacak olursak, birçoklarından farklı dikkatleriyle hemen bütün yazılarında Edirne’nin ve şehirdeki ecdat yâdigârı âbidelerin mevcut hazin durumunu gözler önüne seren Safiye Erol’u Edirne’de ilgilendiren şeyler şunlardır:

- Sık sık Kâbe niyetine tâvâf ettiği Selimiye Câmii ve câminin içindeki müezzin mahfilinin altındaki sütunda bulunan zarif “ters lâle” motifi;

¹⁵ Yeni İstanbul, 3 Temmuz 1962; Makâleler, s. 285-388.

- Eski Câmî, bu câminin duvarlarındaki celf hatlar ve Hacı Bayram Velî'nin vaaz ettiği kürsü;
- Biri burmalı, diğeri baklava dilimli birbirinden farklı iki minâresiyle Üç Şerefeli Câmî;
- II. Bâyezid Külliyesi ve çinileriyle meşhur Murâdiye; câminin hazîresinde yatan Mevlevî büyükleri;
- Dârülhadis, Gâzi Mihaî, Şah Melek, Lârî Çelebi, Kadı Bedrettin, Ayşe Kadın, Şeyh Şücâ, Taşlık ve Sarıca Paşa câmileri;
- Hacı Bayram Velî, Niyâzî-i Mısırî, Sezâyî-i Gülşenî, İsmâîl Hakkı Bursevî, Ebussuud Efendi ve Şeyh Şuayb Efendi Hazretleri;
- Tâmiye muhtaç bir halde bulunan Esat Paşa, Mezit Bey ve Ayşe Kadın sebilleri.

*

Safiye Erol'un Edirne üzerine yazdığı makâleleri bana, Balkan fâciası ve şehrin Bulgarların eline geçmesi üzerine, 15 Nisan 1914 günü "Edirne İçin" adıyla bir mersiye kaleme alan Rızâ Tevfik'i hatırlattı.¹⁶ O da adı geçen şiirinin ilk kıt'asında bu bağlamda şunları söylemiştir:

*Ağla sevdiceğim, gül ruhlerinden
Jâleler dökülsün, nev-bahâr oldu;
Harâbât ellerin bülbüllerinden,
Bu ıssız bahçeler nâle-kâr oldu.¹⁷*

¹⁶ Bulgar ordusunun Edirne'yi muhâsarası sırasında attığı toplardan Eski Câmî ile Selimiye'nin kubbesine isabet eden gülle parçaları câmilerde bugün hâlâ muhâfaza edilmekte ve acı bir hâtıra olarak ziyâretçilere gösterilmektedir.

¹⁷ *Peyâm-ı Edebî*, nr. 52, 10 Nisan 1330/23 Nisan 1914: *Serâb-ı Ömrüm*, İstanbul 1949, s. 82-83.

Safiye Erol'un Hikâyeleri

Âlim Kahraman

Safiye Erol'un daha önce dergi ve gazetelerden derlenen yedi hikâyesi, bir hikâyesinin adından yola çıkılarak *Leylâk Mevsimi* adıyla kitaplaştırılmıştır (2010).¹ Yazar, bir tânesi hâriç, hikâyelerini yazarlık hayatının başlangıç dönemi olan 1927-1931 yılları arasında yayımlamıştır. Bu metinler ilk kalem verimleri arasında bulunmasına ve daha sonra hikâyeye devam etmemesine rağmen, hem Türk hikâyeciliği, hem de Safiye Erol'un sanatkâr kişiliği açısından değerlendirilmeyi hak eden bâzı özellikler taşımaktadır.

Onun hikâyeleri, kendi neslinden Peyâmi Safâ, Necip Fâzıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Kenan Hulûsi Koray gibi yazarların hikâyeleri arasında bir yere sâhiptir.

Hemen hemen tamamı *Millî Mecmua*'da yayımlanan Safiye Erol'un -o zamanki adıyla Safiye Sâmi; müstearıyla Dilârâ- bu hikâyeleri hem içerik hem de şekil bakımından çeşitlilik gösterir. Yazar, bir arayış içinde farklı denemeler yapmış gibidir. Ondaki çeşitlenmeyi sistematize etmeye çalışacağız. Bunun yanında kendinden gelen orijinal taraflara ve dönemiyle buluşan özelliklerine işaret edeceğiz.

Safiye Erol'un hikâyelerinde mekân genelde İstanbul'dur. İstanbul'un Boğaziçi, Üsküdar, Kadıköy, Suriçi, Florya gibi semtleridir. Bu semtlerin Salacak, Küçük Çamlıca Yolu, Kısıklı, Büyük Çamlıca Etekleri, Mühürdar, Haydarpaşa, Koşuyolu, Şehremini,

¹ Bu çalışmayı yaparken bir dergide dikkatimizi çeken "Rüyâda Dâvet" hikâyesiyle sayı sekize çıkmış oldu.

Taşkasap, Şehzâdebaşı, Kumkapı gibi köşeleridir. Bununla berâber mekân olarak hikâyelerin yurt dışında bulunan ikinci bir ayağı vardır. Bu ikinci ayak İsviçre, Fransa, İtalya, Mısır gibi ülkeler; Davos, Baden Baden gibi şehirlere uzanmaktadır. Ayrıca Rumeli (Keşan) ve Anadolu (Biga vd.) girer bâzı hikâyelere. Mekândaki çift ülkeli durumunu hikâyelerdeki insan unsuru açısından da söz konusudur. Bâzı hikâyelerde, birinci dereceden kişilerden biri Türk diğeri yabancıdır.

Mekân ve insandaki bu çift başlılık, hikâyelere, doğrudan doğruya yazarın kendi hayat deneyimlerinden yansımaktadır. Hikâyelerdeki ülke ve insanlarla yazarın hayâtındaki ülke ve insanlar arasında birebir bir örtüşme beklemek doğru olmaz elbette. Ancak Safiye Erol uzun eğitim hayâtı boyunca yurt dışında kalmış, oralar-daki başarılı eğitimini doktorasını bitirinceye kadar sürdürmüş, ondan sonra yurda dönmüştür. Hattâ bâzı hikâyelerde görülen bir Türk'ün bir Rus'a veya Mısırlı prense gönül vermesi olayı onun hayâtında da farklı bir şekilde mevcuttur. Yurt dışındaki eğitimi sırasında "Hindistan mücâhitlerinden ünlü bir gençle müstesnâ bir aşk yaşamıştır." "Aleksandra Filipovna" adlı hikâyede Mühendis Kudret Bey'le bir Rus generalinin kızı arasında; "Leylâk Mevsimi"nde hikâyenin "anlatıcı-kişi"si ile Petruşka arasında; "Dört Kişi"nin Seniha'sı ile Mısır Prensi Bedrettin arasında yaşanan aşklar bu cinstendir.

Safiye Erol'un hikâyelerinde "aşk"ın en başta gelen bir mesele olduğunu belirtmek gerekir. Kural tanımayan, bir anda gelişen ve derin bir tutkuya dönüşen bu aşkların diğeri bir özelliği de ayrılıkla bitmesidir. Bu özelliklere âit bâzı ayrıntılar verelim.

Kural ve engel tanımama açısından bakarsak millet ve din farkı bir engel olmadığı gibi bâzan evlilik de önünü kesemez bu duygunun. "Dört Kişi" hikâyesinde Fahri'ye âşık olan Seniha, İrfan Bey'le evlidir. İşin tuhafı Fahri de evlidir. Fahri hem Seniha kendisini sevsin, hem karısı bedbaht olmasın, hem de Seniha'nın kocası İrfan Bey'in yuvası bozulmasın istemektedir. Tam bir çıkmaz hâlidir bu.

Aşk bir mûcize gibi, bir anda gelişmektedir ve etkisi yıldırım çarpması gibi tam ve kesindir. “Dört Kişi” hikâyesinde de belirtildiği gibi Seniha’nın seveceği erkek yüz binde bir, nâdir bulunur bir kişidir. Ve onlar birbirleri için “ezelden namzet” iki kişidir. Hikâyelerde “namzet”ler birbirleriyle karşılaştıkları anda –yazarın birkaç kere kullandığı kelimeyle söyleyelim– duygular “fışkırır”. “Metruk Yalıda Bir Garip Gece” hikâyesinin Zehra’sı Orhan’a olan aşkını anlatırken “*Bana tabiatı yeni bir bahar içinde gösterdiniz*” der. “*Sanki bende büyük membalar, şekiller varmış, hepsi çözüldü ve fışkırdı! Siz benim lisânı ihmal etmiş, ifâdeyi yavaş yavaş unutmuş dilimi bile çözdünüz*”. Safiye Erol’un aşka kâbiliyetli hikâye kahramanları duygularını en uç noktalarda yaşayan kişilerdir. Yine Zehra’dan örnek verirse bu uç kişilik özelliği şöyle ifâdesini bulur: “*Öyle zannediyordu ki, karşısındaki erkek parmağının ucuyla eline dokunsa, ölecekti. (...) Zehra bayılmamak, fenâlaşmamak için bütün kuvvetini topladı*”. Aşk ve taşkınlık konusunda “Leylâk Mevsimi”nin anlatıcı kadın kahramânının şu sözleri de dikkat çekicidir: “*İçimdeki bu taşkınlık, fışkıрмаğa bahâne arayan göz yaşları ne için? (...) Ben bu ufuksuz ve ümitsiz hiçliğe râzi olmuşken neden birden bire ıztırapla coştum?*”

Hikâyelerdeki aşkların ayrılıkla bitmesi konusuna gelince.. Safiye Erol’un hikâye kişileri birbirlerini derin bir sevgiyle sevmelerine rağmen ayrılmaya yazgılı gibidirler. Ancak ayrılıkları genelde bir dış tesire bağlı değildir. Sevgililer kendi bireysel kararlarıyla bu ayrılığı seçer. “Aleksandra Filipovna” hikâyesinde Kuâret Bey derinden sevdiği Aleksandra’yı bu sevgisine rağmen bırakır gider. Safiye Erol kendisi de öğrencilik yıllarında yaşadığı büyük aşkı, ideali uğruna içine gömmüş ve tam evleneceği sırada Hintli sevgilisini bırakıp yurduna dönmüştür. Çünkü o kişi “Memleketimin bana, benim de sana ihtiyâcım var, haydi Hindistan’a gidelim.” der. Genç Safiye’nin cevâbı ise “Hayır, benim memleketimin de bana ihtiyâcı var, benim memleketime gidelim” olur. Bir ideal için sevgiliyi terk teması hikâyelerde de vardır. “Gel Seninle Dertleşelim.” hikâyesinin Handan’ı bâzı hayal ve gönül kırılganlıklarından sonra

kırk yaşının eşiğinde bulduğu müstesnâ aşkı içine gömerek idealinin yolundan ayrılmaz. Mühendis Turgut kanaatkâr bir saâdetle yetinmemekte, Handan'ın görevini bırakıp evine bağlanmasını, kendi çocuklarını yetiştirmesini istemektedir. Buna karşılık Ankara'da Çocuk Esirgeme Kurumu'nda -o zamanki adıyla Himâye-i Etfal'de- çocuk doktoru olan Handan ise, bütün Anadolu çocuklarını kendi çocukları gibi gördüğü için onlara hizmeti bırakmaya yanaşmayacaktır. "Metruk Yalıda Bir Garip Gece"de Zehra, Orhan'ın akşam yemeği teklifini kabul ederek geldiği yalıda, ertesi günü görevle doğuya gidecek olan subay sevgilisinin o geceki vuslat talebini bir ölüye verilmiş söz sebebiyle geri çevirir. Eski kocası Muzaffer, Zehra'ya ölüm döşegindeyken bir vasiyette bulunmuş; sev, sevil, evlen fakat bu geceyi (2 Eylül gecesini) her sene bana ayır, demiştir. Zehra Orhan'la yemekte bulunduğu gece ona nefesine hâkim olması gerektiğini söyler ve "*nefsine hâkim olamayan millette hâkim olamaz*" der.

Safiye Erol'daki aşkın karakteri, "Gel Seninle Dertleşelim" hikâyesinde -diğer hikâyelerine göre- az çok bir farklılık gösterir. O farklılığa da kısaca değinelim. "Gel Seninle Dertleşelim" yazarın bilinen son hikâyesidir ve 1940 yılında yayımlanmıştır. Olgunluk yıllarına âit olan bu hikâyenin kadın kişisi Doktor Handan da kırk yaşının eşiğindedir. Diğer hikâyelerin daha genç kişilerinde bir duygu fıskırması, yıldırım çarpması şeklinde gelişen aşklar, bu hikâyede bir "uyanma hâli", "değişim" olarak tasvir edilir: "*Tıpkı uzun, nâmütenâhî uzun bir uykudan uyanır yâhut gözümü açıp kapayınca kadar cümle cihânı değişmiş bulur gibi oldum.*" "*Sonra göğsüm genişler, boyum uzar gibi oldu. Sana yemin ediyorum; saçlarımın yumuşadığını, kirpiklerimin kıvrıldığını, gözlerimin parladığını, dudaklarımın kızardığını duydum.*"

Buraya kadarki belirlemelerimize bakarak da Safiye Erol'un hikâyelerindeki "aşk"ın, maddî olanı aşan bir boyut taşıdığını söyleyebiliriz. "Dört Kişi" hikâyesinin Seniha'sı içindeki sevgiliye seslenerek şöyle der: "*Ey meçhul sevdiğim, biliyorsun ki, bir tânesin ve ben*

ancak seni sevebilirim. Sana henüz rastlamadım. Fakat sen varsın, yaşıyorsun. Belki uzak belki yakın yerdesin. Seni arzu ile hasretle bekliyorum. Narlar açınca gel." Aşkın bu noktası dünyevî olanın üstüne yükselen, ilâhî aşkın kapılarını işâret eden bir noktadır.

İncelediğimiz hikâyelerde hayâta daha çok, aşkı yaşayan taraflardan kadının cephesinden bakılmaktadır. Selim İleri'nin de belirttiği gibi, bir kadın meselesi de barındırmaktadır Safiye Erol'un hikâyeleri. Hikâyeler bağlamında "hürriyet" meselesi olarak ele alacağız bu konuyu. "Dört Kişi" hikâyesinin kişilerinden Fahri, mesleği olan gemi kaptanlığını niçin sevdiğini anlatırken *"Tabiate, hürriyete olan iptilâmı ancak engin denizler tatmin edebilir"* der ve ilâve eder: *"Rıhtımdan uzaklaşırken karada kalan kalabalığa bakarım, bana öyle gelir ki arz câzibesinden kurtulup fezâyâ kayıyorum."* Buradaki hürriyet, dünyânın her türlü hâlden kurtulmadır. Bu kurtuluşa bir yücelme duygusu da eşlik etmektedir. Hikâyelerdeki hürriyetin bir başka şekli de kadının birey olarak kendini bulması ve toplum içinde rey sâhibi olmasıdır. "Aleksandra Filipovna" hikâyesindeki Kudret Bey'in, anlatıcı kadın kahraman tarafından, kadın karşısındaki tutumu dolayısıyla eleştirilmesine şahit olduğumuz gibi, "Gel Seninle Dertleşelim" hikâyesinde Doktor Handan, kendi durumunun pek çok münevver kadının ortak durumu olduğuna işâret edip *"Bir tarafta kadını faâliyet sâhasına atan; pişiren, ona müstakil bir şahsiyet veren hayâtın seyri; diğer taraftan kadını saâdet eşi yapmak isteyen erkek.."* diyerek, toplum içinde yeni kadının rolü konusuna dikkat çekmektedir.

Safiye Erol'un hikâyelerinde "gemi" hürriyetin ve bağlayıcı dünyâdan kurtulmanın bir metaforu olduğu gibi, hayâtın ve tüm oyalayıcı yanlarıyla bizzat dünyânın kendisini de temsil etmektedir. "Leylâk Mevsimi" hikâyesinde anlatıcı kadın kahraman *"Hayâtım, bugün kazâyâ uğramış, su almağa başlamış muhteşem bir gemiye benziyor. Bu gemi amansız sûrette batmaya mahkûmdur. Fakat yolcuları nihâyetsiz bir kibir içinde âkıbetlerini bilmez gibi yaşıyorlar. Kitap okuyor, dans ediyor, müzik dinliyorlar. Bu yolcuların gururu o kadar büyük ki, sanki seferin hedefi değişmemiş, sanki geminin azîmet ânındaki saltanatı*

berdevammış gibi, kimsenin tavrında bir telaş yok." "Gemi batıyor. Fakat yolcuları, ayaklarının dibinde ölüm, bile bile gülüp oynayıp sevişiyorlar." Görüleceği gibi hayat oyalayıcı bir oyun gibi görülüyor bu satırlarda.

Oyun ve taklit konusu, farklı bir bağlamda, birkaç kere daha karşımıza çıkar. İç ve dış arasındaki fark; derunda olanla yüzün gösterdiğinin aynı olmaması bir problemdir yazar için. Yüz, içi yansıtır normalde. Eğer kişi içindekini gizlemek istiyorsa yüzüne bir maske gibi başka bir ifâdeyi takmaya çalışır. "Dört Kişi"deki Seniha, Fahri ile aralarında olanı dışarının anlamaması için takındığı sahte tavrı şöyle belirtir: *"İkimizin de sesimiz sahte, sözümüz ve gözüümüz sahte. Bu lâkaytlık ve mütekâbil pandomima beni müteessir ediyor."* "Leylâk Mevsimi"nin kahramânı ise dünya hayatının boşluğunu derinlemesine hissetmesine rağmen insanlara karşı takınmak zorunda kaldığı mutluluk tavrından, mutlu insanı oynuyor olmaktan rahatsızdır: *"Ah bu içimdeki acı ölüm bilgisi ve ah zâhirde bir türlü vazgeçemediğim saâdet taklidi. Evet ancak taklit, ancak oyun, mânâsız, boş.. Boş.."*

Safiye Erol'un hikâyeci kimliğini kendi kuşağından bâzı hikâyecilerle karşılaştırebileceğimize işâret etmiştik. "Rüyâda Dâvet" hikâyesi bu bakımdan ilgi çekici bir durum gösteriyor. Üniversite hayatı boyunca sevip sonra hayat şartlarının kendilerini ayrı düşürdüğü, birbirlerinin izini kaybetmiş iki gencin hikâyesidir bu. Sevgilisi Perihan'ı bir türlü unutamayan bir demir yolu mühendisinin penceresinden anlatılır olaylar. Mühendis, işçiler arasındaki Yemişçi Baba adlı Rumelili bir dervişten, ayrı kalınan sevgiliyi rüyâda nasıl görebileceğinin usûlünü öğrenir ve bu usûlü dener. Üçüncü gece sevgilisini net bir halde rüyâda görür. Ruhsal bir deneyim olarak anlatılan bu süreç, 1930'lu yılların ortalarında hikâyeciliğiyle ortaya çıkan Ahmet Hamdi Tanpınar'ı haber verir gibidir. Masalı modern anlatımın şartları içinde yeni bir yoruma kavuşturan Tanpınar açısından Safiye Erol'un "Gel Seninle Dertleşelim" hikâyesindeki şu benzetmesi de dikkat çekicidir: *"Hani masallarda taş kesilen pâdişah kızları vardır; günü gelince gizli bir efsunla çözülüp canlanırlar. Benim*

için kazâ ve kader işâreti o mûsikîyle verildi."

Ayrıca Safiye Erol'un metafizik eğilimleri onu kendi kuşağından Necip Fâzıl'la paralel bir konuma getirir. Necip Fâzıl da aynı yıllarda, Peyâmî Safâ yönetimindeki *Cumhûriyet* gazetesinin sanat sayfalarında hikâyeler yayımlar. Necip Fâzıl'ın "Bir Yalnızlık Gecesi'nin Vehimleri" olan ilk hikâyesinin adıyla Safiye Erol'un "Metruk Yalıda Bir Garip Gece" şeklindeki ilk hikâyesinin ismini berâberce analım. Ancak bu adlandırmada Safiye Erol'un önceliği bulunuyor. Bu iki hikâye, sâdece adıyla değil, içeriğinde bulunan bâzı unsurlarla da birbirini çağrıştırmaktadır. Safiye Erol'da bir yalı söz konusuyken Necip Fâzıl'ın hikâyesinde bir konaktır mekân. Belki bundan da önemli olan durum, her iki hikâyenin arka planında hikâyenin gizli kahramânı olarak birer ölünün bulunmasıdır. "Metruk Yalıda Bir Garip Gece" de bu ölü, kadının ölmüş kocası Muzaffer'dir. Kadın ondan şöyle bahseder: "*Lâkin o, Muzaffer pek canlı bir ölüdür. Ben onu kaybettiğim günden beri her an mevcûdiyetini hissettim, tepemden tırnağıma kadar hissettim.*" Buna karşılık "Bir Yalnızlık Gecesi'nin Vehimleri"nde ölmüş büyükbabadan şöyle söz edilir: "Kim demiş sanki ölüler yaşamıyor? Şu anda sen büyükbabanı ta karşında görmüyor musun?"

Peyâmî Safâ'nın bu dönemde gazetelerde yayımladığı magazin, hafif, ancak kıvrak bir zekânın ürünü olan hikâyeleriyle Safiye Erol'un kitabındaki Keşanlı Hesnâ Hanım'ın hayâtından kesitler veren iki hikâyesini berâberce düşünebiliriz. Bu hikâyeler bizi Osman Cemal Kaygılı'nın eserlerindeki atmosfere de götürmektedir.

Safiye Erol'un hikâyelerine dil ve anlatım tekniği açısından da kısaca bakalım. "Metruk Yalıda Bir Garip Gece" hikâyesinin sonunda anlatıcı yazarın kendisini ortaya çıkararak okuyucuya sırrını açıklaması dikkat çekici bir durumdur. "*Ey (...) kâri. Yeter ki sen beni anlayasın. Yoksa bu vak'a büsbütün başka bir şekilde cereyan etti. Yalnız vak'anın rûhunu sana olduğu gibi anlattım. Kalanı, hep Münire Zehra'nın hatırı için tahrif edilmiştir.*" Safiye Erol, bir bakıma, hikâyelerini nasıl oluşturduğunu da açık etmiş oluyor bu satırlarla: Rûhunu aynen

bırakarak hayâta âit olanın diğer unsurlarını tahrif etmek.

“Dört Kişi” hikâyesinde aynı hayat kesiti, dört hikâye kişisi tarafından ayrı ayrı ve kendi açılarından hikâye edilir. Bu teknik Türk edebiyâtı için yeni ve ileri bir denemedir. O yıllarda dünya edebiyâtında bunu eserlerinde uygulayan yazar, Amerikalı romancı W. Faulkner’dir. Tüm bunlar başta belirttiğimiz arayışı temellendiren örneklerdir.

Safiye Erol’un anlatımında mizâhî bir boyutun bulunduğunu da belirtmek gerekir. Keşanlı Hesnâ Hanım’ın ağzından anlatılan “İlk Efendim Pomak Ali Efendi” ve “Laz Sıdkı’nın Florya’da Hovardalı” hikâyeleri bu mizâhî tutumun başarılı uygulamalarıdır. Bunlara “Gel Seninle Dertleşelim” hikâyesinin başındaki dışçı sahnesini de eklemek gerekir. Hesnâ Hanım’ın hikâyelerine doğal olarak giren deyim ve söyleyişler yazarın dil başarısını da ortaya koyacak özelliktedir. Bu iki hikâye, daha önce üzerinde durduğumuz kadın meselesi bakımından da ele alınabilecek metinlerdir.

Tekkeler Kapanırken

Prof. Dr. Mehmet Demirci

Tasavvuf bir olgunlaşma yoludur. İnsanın mânevî potansiyelini geliştirmesini, içindeki ilâhî özü aktif hâle getirmesini, maddenin esâretinden kurtulmasını, Yaradan'ıyla bilîş tutmasını ve kendisini her an O'nun huzûrunda hissederek "O'nun boyası"na boyanacak bir yaşayış seviyesine yükselmesini amaçlar. Tasavvuf ömür boyu sürüp giden bir yolculuktur.

Tasavvufun kurumlaşmış şekli tarîkattir. Tarîkat mekânlarına "tekke" denir. Asıl olan tasavvuftur. Tarîkat ve tekke tasavvufun olmazsa olmazı değildir. Ama târihî tecrübe böyle kurumlar ortaya çıkarmıştır ve bunlar başarılı olmuştur.

1925 Kasımında Türkiye hudutları içindeki bütün tekkeler kapatıldı. Tekkeler tasavvuf inanışının yaşandığı ve uygulandığı mekânlardı. Asırlardır her kesimden insanın eğitildiği; huzur, güven ve ruh selâmeti aradığı yerlerdi.

Tekke ve zâviyelerin kapatılması ve tasavvufî alanın yasaklanması, şüphesiz bütün topluma tesir etti. Ancak o sırada tekke şeyhliği görevindeki kimseleri daha derinden etkiledi. Bu insanlar asırlardan beri var olan bir geleneğin merkezinde idiler. Onların toplumda bir îtibarları vardı; bu bir anda sığra indiği gibi, ilgi alanları da yasaklandı. Hattâ bâzıları geçim sıkıntısına düştüler.

Acaba tekkeler kapatılınca o gün mevcut tekke şeyhleri nasıl bir tavır sergilediler? Bu konuda değerli bilim adamları Mustafa ve İsmâil Kara kardeşlerin tespitlerinden faydalanacağız.

Tekkeler kapanınca şeyhlerden bâzıları üzülmekle birlikte

“zuhûrâta tâbiyîz”, “her şey Allah’ın irâdesinin eseridir” diyerek teslimiyetçi bir tavır takındılar. Bir kısmı tekkelerin kapatılmasıyla dînî-tasavvufî hayâtın ve neticede toplumun çökeceğini düşündüler. Bir grubu gelir kaynakları kesildiği için geçim derdine düştü. Bâzıları “lutfun da hoş kahrın da hoş!” diyerek kendi iç dünyalarına döndü. Hâdiseye “hikmet-i hükûmet” gözüyle bakıp susmayı tercih edenler oldu. Bâzı şeyhler ise Takrîr-i Sükûn Kânunu ve İstiklâl Mahkemeleri’nin estirdiği havadan korkup sustular.¹

*

Abdûlbâkî (Baykara) Dede (1883-1935) Yenikapı Mevlevîhânesi’nin son şeyhidir. 1908’de 25 yaşında şeyhliğe getirildi.² 1925’te tekkeler kapatıldığında Abdûlbâkî Dede 42 yaşında ve en verimli çağındadır. Bu hâdiseye 17 yıllık şeyhlik dönemi son buldu ve hayâtı birdenbire altüst oldu. Kendisi tekkelerin kapanmasıyla olumsuz mânâda en çok etkilenenlerden biridir. Kânûnun yürürlüğe girmesiyle bir ömür geçirdiği tekkesinden çıkarıldı, görevinden uzaklaştırıldı. Bütün dergâhlar gibi Yenikapı Mevlevîhânesi’nin vakıflarına da el kondu. Dergâh mensuplarının gelirleri kesildi. Geçim sıkıntısı baş gösterdi. Abdûlbâkî Dede âilesinin mâişetini temin için bâzı işlerde çalıştıysa da maddî sıkıntı hiç bitmedi. Hayat yükünü daha fazla taşıyamadı, 1935’te 52 yaşında vefat etti.

Abdûlbâkî Dede, 1930 Şubatında bir gün Bâyezid Câmii’nde Kenan Rifâî (1867-1950) ile karşılaşır, hal hatır sorulur. Bâkî Dede, tekkelerin kapanması dolayısıyla düştüğü sıkıntılı hâli esprili bir dille şöyle özetler:

*Bir zamanlar nây-ı Mevlânâ ile demsâz idik
Şimdi olduk mâşâallah bir düdük*

Kenan Rifâî onu şöyle tesellî etmek ister: “Niçin düdük olalım? Neysek yine oyuz erenler. Evvelce zâhir tekkesinde demsâz idik, şimdi kalp tekkesinde dilsâsız. Allah böyle istemiş böyle

¹ Mustafa Kara, *Türk Tasavvuf Târîhi Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İst. 2005, s. 310

² Nuri Özcan, “Baykara, Abdûlbâkî, TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA), c. 5, s. 246

yapmış. Mâdemki O'ndan geliyor, hepsi hoş. Düdük olmaya bir sebep yok ki. Şimdi ten tekke oldu gönül de makâmı, yine kalpler cemal nûruyla doldu."³

Abdülbâkî Dede hakkında değerli bir çalışması olan Mustafa Erdoğan, Dede'nin üzüntü ve sıkıntısını dile getirirken şöyle der: "Ancak bütün mutasavvıfların tekkelerin kapatılışı hâdisesini Abdülbâkî Efendi gibi karşılamadığını da biliyoruz. Nitekim Abdülbâkî Efendi ile Kenan Rifâî Efendi arasında geçen şu konuşma bunun delilidir"⁴ der ve yukarıdaki konuşmayı nakleder.

Ken'an Rifâî ve Tekkeler

Filiba kökenli olan Kenan Rifâî (1867-1950) Galatasaray Lisesi'nde okudu. Öğretmenlik ve Maârifte idârecilik yaptı. Medîne-i Münevvere'de dört yıl İdâdî-i Hamîdî müdürlüğünde bulundu. Bu sırada Ahmed er-Rifâî neslinden Hamza Rifâî'ye intisap etti. Ondan icâzet ve hilâfet aldı.

İstanbul'a döndü. Annesi 1908 yılında Hırka-i Şerif civârında Ümmü Ken'an Dergâhı'nı yaptırdı. Orada tasavvuf eğitimi ve irşat faaliyetine başladı. 1925 yılında tekkelerin kapatılmasına kadar bu hizmetini sürdürdü.⁵

Onun topluma sunacağı bir mesajı vardı. Bunun için, o günün şartlarında en iyi imkân dergâhtı. Eğer o zamanki cemiyet bir zâviye değil de akademi yoluyla fikrini yaymak imkânlarına sâhip olsaydı belki de Kenan Rifâî bir akademiyi tercih ederdi."⁶

*

³ Sâmîha Ayverdi ve arkadaşları, *Kenan Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*, Kubbealtı Neşriyatı, 5. baskı, İstanbul, 2003, s. 123

⁴ Mustafa Erdoğan, *Abdülbâkî Baykara Dede*, Dergâh Yayını, İstanbul, 2003, s. 64

⁵ Bk. Mustafa Tahrallı, "Kenan Rifâî", *DİA*, c. 25, s. 254

⁶ Bk. Sâmîha Ayverdi ve arkadaşları, *Ken'an Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*, Kubbealtı Neşriyatı, 5. baskı, İstanbul, 2003, s. 111. İlk baskısı 1951'de yapılan ve Kenan Rifâî hakkında en önemli çalışma olan bu eseri bundan sonra *KR* ve *Yirminci Asır* kısaltmasıyla vereceğiz.

Tekkelerin kapatılması karşısında Abdülbâkî Dede ve benzerlerinin üzüntülerini takdir etmemek mümkün değildir. Bu son şeyhlerin mânevî dünyaları yıkılırken aynı zamanda bir kısmı ciddi bir geçim sıkıntısına düşmüşlerdir. Mesela Abdülbâkî Dede'nin bütün ömrü Mevlevî dergâhında geçmiş ve geçimini de buranın vakıflarından sağlamıştır.

Kenan Rifâî ise tekkeler kapanırken henüz 17 yıllık bir şeyhtir. Tekkesinin mülkü âilesine âittir ve geçimini maârif hizmetlerine âit memûriyetlerle sağlamaktadır. Yâni tekkelerin kapanmasıyla bir gelir kaybı ve geçim sıkıntısı yaşamamıştır.

Bu demek değildir ki tekkelerin kapanışını güle oynaya karşılamıştır. Yazımızın asıl amacı hâdise karşısında Kenan Rifâî'nin bu konudaki görüşlerini ortaya koymaktır.

Kenan Rifâî'yi anlatan kitapta öğrencilerinin beyânına göre, tekkelerin kapatılmasını o "en küçük bir itiraz ve hoşnutsuzluk göstermeden kabul" etti. Ona göre "halkın sesi Hakk'ın sesi"dir. İnatçı bir çocuk gibi tekke oyununa demir atıp kalmaya ihtiyaç yoktu. "Kenan Rifâî devrini bitirmiş olan tarikat müessesesinin kuru bir şekil ve merâsimden ibâret kalmış olduğunu görmekte idi." Dergâhların, artık devrin ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlikte olmadığını düşünüyordu.

Dergâhların kapanması esnâsında kendisinden mülâkat isteyen bir gazeteciye, yapılan işi tasvip ettiğine dâir beyânat vermiş, o gün için İstanbul'da mevcut 300 küsur dergâhtan pek azının irfâna hizmet ettiğini ifade etmişti.⁷

Kenan Rifâî'yi anlatan kitaptaki şu eleştiriler herkesçe kabul görür: Uzun yıllardır şeyhlik, liyâkat ve kifâyet ölçüsü göz önünde tutulmayarak verâset yoluyla babadan oğla geçiyor, bu bir zaafıtır. Ayrıca, bağımsız olması gereken bu kurumlara Meclis-i Meşâyih uygulamasından sonra "Bâb-ı meşîhatin eteği öptürülmüştür."⁸

Kenan Rifâî getirilen yasağa tam olarak uymuştur. 1929 senesi

⁷ Bk. K.R. ve Yirminci Asır, s.120-121

⁸ a.g.e., s. 122

idi. Bir gün yakınlarından Dr. Server Hilmi Bey hiç de mûtâdı olmadığı halde bir istiğrak havasına dalarak semâ etmeye başladı. Fakat Kenan Rifâî hemen eteğinden tutarak:

“Olmaz efendi, bu zamanda böyle şey olmaz. Mâdemki ya-saktır denmiş, menedilmiştir, onun için olamaz. Biz ulul’emrin sö-züne ittibâ ederiz, çünkü oradan söyleyenin Hak olduğunu biliriz!” diyerek kânûna aykırı harekette bulunmaya fırsat vermemiştir.⁹

*

Bu hassâsiyetine rağmen Kenan Rifâî o günkü rejimin makbul adamı mı sayıldı? Hayır. Dergâhların kapanmasından vefâtına ka-dar, devlet görevlileri tarafından kontrol altında tutuldu. Bu sıra-larda vakit vakit tâciz edildiği de oldu.¹⁰

Bu olumsuz durumu öğrencisi Sâmîha Ayverdi sonraları da-ha açık ifâde eder: “1925’lerin İslâm’a, hele tasavvuf ehline revâ gör-düğü çirkin tâkibat ve tecziye, Sovyetlerin din ve îman aleyhtarlığı-nın benzeri ve belki de daha ağırı idi. Bu yüzden Mürşidimin (K. Ri-fâî MD) hiçbir evlâdına Konağına gelip bir el öpmek dahi imkânsız-dı, hattâ bayramlarda bile.”¹¹

Ayverdi’nin konuyla ilgili bir başka ifâdesi: “Dergâhlar kapa-nalı altı sene olduğu halde, hâlâ dervişlerin tekke çatısı altına girip girmediğini kontrol eden ve yasakların tatbik olunup olunmadığını tâkibe memur edilen kimseler, bu kontrole bir terör ve baskı manza-rası vererek alâkahıları rahatsız etmeye devam ediyorlardı.”¹²

Yazarımız “bu sıkı tâkip, tâciz, müdâhale ve araştırıp soruş-turmanın” aşağı yukarı on beş sene sürdüğünü belirtir. Âilesine sı-kıntılı günler geçirtmesine rağmen Kenan Rifâî, halktan gelenin Hak’tan geldiğine inandığından, bu muâmeleleri hep tatlı karşıla-muş, tâciz edenler hakkında “Ne yapsınlar, vazîfelerini yerine getiri-

⁹ a.g.e., s. 124

¹⁰ a.g.e., ve sayfa

¹¹ Sâmîha Ayverdi, *Rahmet Kapısı*, Hülbe yayını, İstanbul, 1985, s. 69

¹² Kenan Rifâî, *Sohbetler*, Kubbealtı neşriyatı, 2. baskı, İstanbul, 2000, s.270

yorlar.” demiştir.¹³ Hattâ yakınlarının ifâdesine göre, soğuk bir günde sivil polis görevlilerinin üşüdüklerini görerek, onları çay içmeye çağırmıştır.

1940-45 yıllarından itibaren tekkelerin yasaklanması konusundaki baskıların kısmen azaldığı söylenebilir. Önceleri, akrabâsı dışında eski müntesipleriyle bile görüşmemeye dikkat eden Kenan Rifâî, bâzı yeni talepleri kabul etmiştir. Safiye Erol (1902-1964), *Kenan Rifâî* kitabında kendisine âit değerli etüdün hemen başında, “İlk defa 1948’de huzûruna çıktığını” söyler.¹⁴ Aynı yılda Safiye Erol’la birlikte Nezihe Araz’ın (1920-2009) da kabul edildiği görülüyor.¹⁵ İlhan Ayverdi (1926-2009) ise 1949 yılında kendilerinin huzûruna çıkıp kabul edilmiştir.¹⁶

Başka Şeyhler Ne Dediler?

Tekkelerin bozulmuş olması dolayısıyla kapatılmayı hak ettiği ve bunun Hakk’ın bir tasarrufu olduğu konusunda Kenan Rifâî yalnız değildir. O devirde, onun gibi düşünen tekke mensûbu çok kimse vardır.

Uşşâkî şeyhi Abdurrahman Sâmi (öl. 1934) tekkelerin kapatılmasına üzülenlere şöyle der: “Evlâdım, o dergâhlarda bir zamanlar bülbüller öterdi, şimdi kargalar işgal etti, biz de kapattık.”

Nakşî Kâşgarî tekkesi şeyhi Abdülhakim Arvasî’ye (1865-1943) göre: “Hükûmet tekkeleri kapatmadı; onlar zâten kendi kendilerini kapatmışlardı. Hükûmet de boş mekânları kapattı.”

Nakşî Abdülaziz Bekkine (1895-1952) şöyle der: “Tekkeler kapanmayı hak etmişti. Çünkü İslâm’ı muhâfaza eden tekke fevkalâde

¹³ Bk. Aynı eser, s. 260.

¹⁴ K.R. ve Yirminci Asır, s. 255. Safiye Erol hakkında bk. Yazarın *Kadıköy’ünün Romanı* içinde Sâmiha Ayverdi’nin “Pirdaşım Safiye Erol” başlıklı yazısı, Kubbealtı neşriyatı, 2. baskı, İstanbul, 2001

¹⁵ Bk. Sâmiha Ayverdi, *Mülâkatlar*, Kubbealtı neşriyatı, İstanbul, 2005, s. 263-275.

¹⁶ Bk. İlhan Ayverdi: *Bir Hayat Bir Lugat*, haz. Aysel Yüksel, Zeynep Uluant, Kubbealtı neşriyatı, İstanbul, 2006, s. 21

azalmıştı. Onun için Allah kapattırdı."

Nakşî M. Zâhid Kotku (1897-1980) tekkelerin epeydir bozulduğunu, şeyhlerin yetersizliğini söyledikten sonra şunu nakleder: "Küçük Hüseyin Efendi, yüz yaşını geçmiş kerâmet sâhibi bir zat idi. Tekkesini tâmir etmeye çalışanlara: 'Biz yıkılsın diye bakıyoruz, siz de yapmaya çalışıyorsunuz.' demişti. Zamânının dervişlerinden bıkmış olmalı ki böyle şikâyetle bulunmuşlardı".

Nakşî Gümüşhânevî Dergâhı şeyhi Tekirdağlı Mustafa Fevzi'nin (1851-1926) bir ifâdesi: "Tekkelere kapatıldı diye hayıflanmayınız; kapatılan bir binânın kapısıdır, kapatılamayan, gönül kapısı ve aşk yoludur. Bu yolumuz ve kapımız dâima açık olsun."¹⁷

Galata Mevlevîhânesi son şeyhi Celâleddin Dede'nin (1853-1946) konuyla ilgili aynı mealdeki şu dörtlüğü çok meşhurdur:

*Âsumandır kubbesi hep ahterân âvîzesi
En ziyâ-bahşâ kanâdîli güneşle mahdır
Seddolunmakla tekâyâ kaldırılmaz zikr-i Hak
Cümle mevcûdât zâkir kâinât dergâhdır¹⁸*

Bu son iki ifâde, Kenan Rifâî'nin Abdülbâkî Dede'ye cevâbındaki düşüncenin aynısı sayılır: "Şimdi ten tekke oldu; gönül de makam, yine kalb cemâl nûruyla doldu." O konuşmada Kenan Rifâî sözünü şu beyitle tamamlamıştı:

*Mescid ü meyhânede Kâbe'de büthânede
Hânede vîrânede çağırırım dost dost¹⁹*

¹⁷ Bk. İsmail Kara, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslâm I*, Dergâh yayınları, 5. baskı, İstanbul, 2010, s. 257-261

¹⁸ Server Dayıoğlu, *Galata Mevlevîhânesi*, Ankara, 2003, s. 101; Gülgün Yazıcı, "Devri-nin Sosyal ve Siyasî Hâdiseleri Karşısında Bir Mevlevî Şeyhi: Ahmed Celâleddin Dede", *Aşkın Sultanları Son Dönem İstanbul Mevlevîleri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, Kültür Müdürlüğü, târihsiz, s. 150.

¹⁹ K.R. Yirminci asır s. 123. Niyâzî-i Mısırî'nin bu beyti, *Dîvân*'ında şu şekildedir: "Mescid ü meyhânede hânede vîrânede / Kâbe'de puthânede çağırırım dost dost" Bk. Kenan Erdoğan, *Niyâzî-i Mısırî Dîvânı*, Akçağ yayını, Ankara, 1988, s. 30.

Mısırî Dergâhı Şeyhinin Tavrı

Mustafa Kara ilgi çekici bir şeyh portresi sunar: Bursa Mısırî Dergâhı son şeyhi Halvetî Mehmed Şemseddin Efendi (1867-1936). Bu aktif ve velûd şeyh efendinin o günkü yönetimle ilişkisi ve tekkelerin kapanması karşısındaki tavrı dikkat çekici ve emsalleri için tipik bir örnektir.²⁰

Şemseddin Efendi yazılarında medrese ve tekkelerin kapatılması sırasında hükümetin tasarruflarını desteklemeye özen gösteren bir üslûp kullanır. "Din elden gitti" diyenlere karşı çıkar. Medreselerde zamâna uygun dersler okutulmadığını, tekkelerin yüzde doksan beşinin şekil değiştirerek sâdece karın doyurma yeri (me'kel) hâline geldiğini ileri sürer. Kendi zikir ve fikrinin mânevî olarak devam ettiğini söyler:

Men' olundu gerçi âyîn ile erkânım benim

Mânevîdir zikir ü fikrim şimdi devrânım benim

Mustafa Kara'ya göre kültür devrimi yaşayan toplumların aydınlarında genellikle "ikili" bir durum ortaya çıkar. "Eski"den vazgeçemez, "yeni"yi arzu etmekle birlikte ona ısınamazlar. Şemseddin Efendi "hayfâ" redifli gazelinde (1926) eskinin hasretini dile getirir:

Andelîb-i gülistân-ı evliyâ idim fakat

Sarsar-ı kahr ile devrân târumâr etti beni

Şu sonuç cümlesi 1925'te tekke şeyhi olanların durumunu izah eder: "Onun (Şemseddin Mısırî) gibi eli kalem tutan pek çok derviş bu zarûrî değişimi yaşamış ve farklı tepkiler göstermişlerdir. O günün atmosferi müsâit olsaydı bu şahıslar hâtırâtını rahat bir zeminde yazabilseydi, elimizde çok farklı malzemeler olacaktı. Ne yazık ki bundan mahrûmuz."²¹

²⁰ Bk. Mustafa Kara, "Bir Şeyh Efendinin Meşrûtiyet ve Cumhûriyete Bakışı", *Türk Tasavvuf tarihi Araştırmaları*, Dergâh yayını, İstanbul, 2005, s. 298 vd.

²¹ Mustafa Kara, *aynı yer*, s. 309

Şunu da göz önünde bulundurmak gerekir. 1925-1950 arası atmosferine bugünün gözlüğüyle bakmak bizi yanıltır. O devirler daha zordu ve baskı hâkimdi.

*

Asıl konumuz olan ve devrinin popüler bir ismi konumundaki Kenan Rifâî'nin 1925'lerde muhâlif bir fikri seslendirmesi imkânsızdı. Kaldı ki o, tekkelerin kapatılmasını Hakk'ın bir fiili olarak görenlerdendi.

Bununla birlikte Kenan Rifâî'nin olup bitenler karşısında pasif bir kabulleniş içinde olduğu söylenemez. Ortam biraz rahatlayınca gerektiğinde yanlışları dile getirmekten geri kalmamıştır. 1941 yazında onun müntesiplerinden Ekrem Hakkı Ayverdi'nin (1899-1984) oğlunun sünnet düğünü vardır. Ekrem Bey o yıllarda müteahhitlik yapmaktadır ve İstanbul'un tanınmış bir sîmâsıdır. Dâvetliler arasında Maârif Vekîli Hasan Âlî Yücel de vardır. Ev sâhibi tarafından, Yücel ile aynı masada ağırlanan Kenan Rifâî, bir ara Hasan Âlî Bey'e şöyle der:

"Beyefendi nedir bu maârifin hâli, bu nesil nereye gidiyor? Başı boş bırakılmış, faydalı bilgi verilmiyor. Çocuklarımız gayrı millî ve gayrı İslâmî terbiye ile yetiştiriliyorlar." Hasan Âlî Bey cevap olarak: "Bir nesil böyle gitsin, arkadan gelecek nesli istediğimiz gibi yetiştiririz" der. Bunun üzerine Kenan Rifâî nesillerin birbirinin devâmı olduğunu, bu nesle öğretilmezse sonrakilerin de mahrum kalacağını, geçmişi olmayanın geleceği de olmayacağını belirtir.²²

Bir sonraki yazımızda Sâmiha Ayverdi'nin bu konudaki tavrını ve görüşlerini ele alacağız.

Bekir Sıtkı Erdoğan'ın Ardından

Mehmet Nuri Yardım

Türk şiirinin yaşayan üstatlarından ve aruz vezninin son temsilcilerinden Bekir Sıtkı Erdoğan, 24 Ağustos 2014 Pazar günü Hakk'a yürüdü. Ertesi günü Selîmiye Câmii'nde ikindiden sonra, askerlerin yanı sıra bir çok şâir ve yazarın da katıldığı bir törenle cenâze namazı kılındı. Cenâze namazının kılınması, duâ ve helâllik talebinin ardından Türk bayrağına sarılı tabut askerî törenle taşındı. Bekir Sıtkı Erdoğan, daha sonra memleketi olan Karaman'a gönderildi ve orada âile mezarlığında toprağa verildi.

Bekir Sıtkı Erdoğan, eşi Zeliha Hanım ve oğlu Yahyâ'yı peş peşe kaybettikten sonra biraz içine kapanmıştı.

"Kışlada Bahar" ve "Hancı" isimli şiirleriyle tanınan şâirimiz, son yıllarında tasavvufî şiirlerde yoğunlaşmıştı.

Mânevî duygular ihtivâ eden rubâîlerini "Sabır Sarmaşıkları" adıyla mecmuamızda okuduğumuz Erdoğan'ın:

*Kara gözlüm efkârlanma gül gayrı
İbibikler öter ötmez ordayım*

ile:

*Gurbetten gelmişim yorgunum hancı
Şuraya bir yatak ser yavaş yavaş
Aman karanlığı görmesin gözüm
Beyaz perdeleri ger yavaş yavaş...*

diye başlayan şiirlerinin bestesi yapılmıştı ve müzik çevrelerinde dinleniyordu. Bâzı şiirleri ise Yunus ilâhileri gibi câmilerde, mevlidlerde okunuyordu:

*Gariplik tuttu boynumdan,
Büker Mevlâya Mevlâya...
Gözüm her âlu göynümden
Döker Mevlâya Mevlâya...*

Popüler kültüre sâhip olanların pek farkına varmadığı, ama şiirden ve edebiyattan anlayanların yakından tanıdığı ve dostluk kurduğu Bekir Sıtkı Erdoğan, 8 Aralık 1926 târihinde Konya Karaman'da doğdu. Karaman Gâzi İlkokulu, Kuleli Askerî Lisesi (1946), Kara Harp Okulu (1948) mezûnuydu. Çeşitli şehirlerde kıta subaylığı yaptı (1948-59). Başkentte görevli olduğu yıllarda (1953-57) Ankara Üniversitesi Dil ve Târih-Coğrafya Fakültesi'ni bitirdi. İstanbul Heybeliada Deniz Lisesi'nde albay rütbesiyle edebiyat öğretmenliğine başladı. Deniz Harp Okulu, Deniz Lisesi, Deniz Astsubay Okulu, Kadıköy Özel Marmara Koleji ve Moran Lisesi'nde Türkçe-edebiyat öğretmenliği yaparak 1979 yılında emekli oldu. Emeklilikten sonra Özel Alman Lisesi'nde 12 yıl daha çalıştı.

Büyük bölümü aruz ve hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinde dîvan ve halk şiiri formlarını kullandı. Serbest ölçü ile de eserler veren Erdoğan'ın şiirleri *Çınaraltı*, *Şadırovan*, *İstanbul*, *Türk Yurdu*, *Hisar*, *Çağrı*, *Türk Ocağı*, *Millî Kültür*, *Türk Edebiyatı* dergileri ile *Kubbealtı Akademi Mecmuası*'nda yayımlandı. 50. Yıl Marşı yarışmasını kazandığı şiirini, Necil Kâzım Akses besteledi. Bestelenen şiirleri arasında ünlü "Kışlada Bahar" ve "Bin Bir Gece" de vardır. 2000 yılında Fırat Üniversitesi tarafından kendisine fahrî doktorluk unvânı verilen Erdoğan'a Edebiyat Sanat ve Kültür Araştırmaları Derneği (ESKADER) tarafından da 2009 yılında "Üstün Hizmet Ödülü" lâ-yık görüldü. Hakkında pek çok araştırma ve inceleme yapılan Erdoğan'ın yayımlanmış iki kitabı bulunuyor. Bunlar *Bir Yağmur Başladı* (1949) ve *Dostlar Başına* (1965)'dir. Çok titiz olan şâirin *Sabır Sarmaşıkları* (rubâiler), *Gönüller Kavşağı* ve *Kaybolmayan İzler* (Elif Dîvânı) isimli şiir dosyaları henüz basılmadı. Hoca "Nihâî" mahlasını kullanı-yordu. Şimdi sevenleri, Dîvân-ı Nihâî'yi bekliyor. Erdoğan hakkında Mehmet Kaplan'ın *Şiir Tahlilleri* isimli eserinde geniş bir yazı bu-

lunuyor. Şâirin bütün şiir kitaplarını Akıl Fikir Yayınları neşre hazırlıyor. Mânevî evlâdı Halil Gökkaya da Bekir Sıtkı Erdoğan hakkında bir biyografi kitabı yazıyor.

Yahyâ Kemal'den El Almıştı

Bir mülâkâta verdiği cevapta Yûnus Emre gibi şâirlerin eskimeğini her zaman tâze kaldıklarını ve okunduklarını söylüyordu. Daha yeni şâirlerden ise Yahyâ Kemal'i çok severdi. Zâten ondan el aldığını söylüyordu. Bir görüşmemizde üstat Yahyâ Kemal ile alâkalı bir hâtırasını şöyle anlatmıştı:

"Yahyâ Kemal'in Ankara'ya gelmiş olduğunu duyduk. Bir arkadaşım ile birlikte Ankara Palas'a gittik. Yahyâ Kemal'le görüşmek istediğimizi söyledik. Randevumuzun olup olmadığını sordular, yok deyince de bunun mümkün olmadığını belirttiler. Ben, asker olduğumu ifâde ederek, bir daha gelmemin belki de mümkün olmayacağını söyledim ve ricâ ettim. Bunun üzerine gidip haber verdiler ve Yahyâ Kemal yanında birisiyle bulunduğumuz yere geldi, yanaklarımızı okşayarak bizden birer şiirimizi okumamızı istedi. "İlham Coşkusu" adlı şiirimi okudum. Çok hoşuna gitti. Yanındaki 'Kemal' adlı arkadaşına dönerek, "İşte cevâbınızı aldınız mı?" diye sordu. Arkadaşı, "Evet üstâdım, ama bunun mânâsını bu delikanlıya söylemeyelim mi?" dedi. Tabî biz bir şey anlayamadık. Sonra 'Kemal Bey', bize durumu açıkladı: "Yahyâ Kemal'e, mükemmel bir şekilde getirmiş olduğu arûzu kendisinden sonra bırakabileceği, el vereceği kişiler olup olmadığını sormuştum, fakat cevap vermemişti. Şimdi siz aruzla bu güzel şiirinizi okudunuz, tebrik ederim sizi." dedi.

O günkü tanışmamızda, bu ölmez şiiri, bu tekniği, bu ustalığı, edebiyâtımızda bu malzemenin kullanılmasını bırakmayacağımızı da söylemiştim. O günler serbest nazmın alıp verdiği ve garipçilerin duman attırdığı günlerdi. Ve hattâ Yahyâ Kemal'i tenkit eder gibi, ufak tefek yazılar da çıkıyordu. Yahyâ Kemal mahzundu. Bu görüşmemizden kısa bir süre sonra *Âile* dergisinde Yahyâ Kemal'in çok güzel bir rubâîsi çıktı. Tabî kesin bir şey söylemiyorum ama bütün

bunlardan sonra, bizim aruza karşı gösterdiğimiz kıpırtı ona bir heyecan ve bir ilham verdi gibi geldi bana ve aruzun yaşayacağını o rubâide belirtti:

*Eslâf kapıldıkça güzelden güzele
Fer vermiş o neşve'yle gazelden gazele
Sönmez seher-i haşre kadar şî'r-i kadîm
Bir meş'aledir devredilir elden ele.*

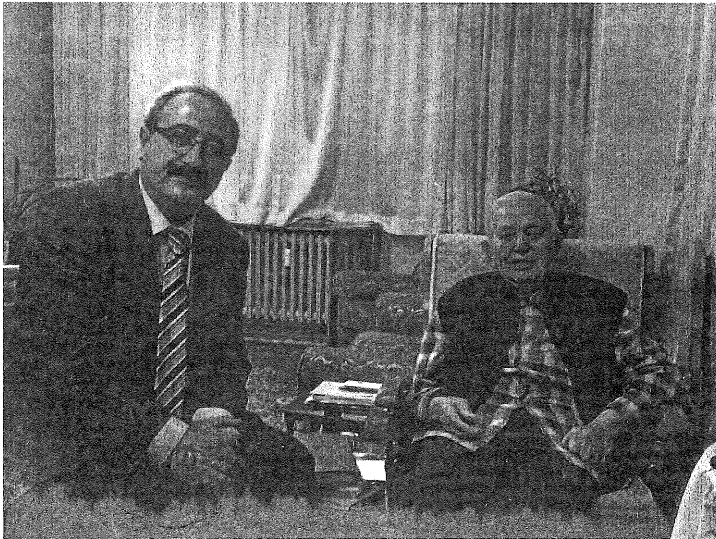
İthaf Kitapları

Bekir Sıtkı Erdoğan, gönlü zengin bir insandı. Ziyâretine gelenlere mutlaka kitaplarından imzâlar hediye ederdi. Kütüphanemde yazarından ve şâirinden imzâlı kitaplar bölümünde Bekir Sıtkı Hoca'nın müstesnâ bir yeri var. *Bekir Sıtkı Erdoğan Eserlerinden Seçilmiş Şiirler ve Almanca Çevirileri* isimli kitap 1993'te yayımlanmıştı. Hoca bu kitabı 21 Mayıs 1995 târihinde Heybeliada'da imzâlamıştı. İşte o sözler: "Çok değerli kardeşim ve meslektaşım Mehmet Nûri Yardım'a en içten sevgilerle..." *Bir Yağmur Başladı* isimli kitabının yeni baskısı ise *Yüzakı Dergisi*'nde yapılmıştı ve Bekir Sıtkı Hoca bu kitabı da 3 Ocak 2007 târihinde imzâlama lutfunda bulunmuştu. Bekir Hoca, şükretmeyi seven bir insandı. Yaşlılığı da, yaşlanmayı da seviyordu. Bir sohbetimizde, "Babam erken öldü, yaşamadı, ben yaşıyorum, ama şükürler olsun ki, yaşıyorum. Demek ki, yaşlanmak da güzeldir." demişti.

Bir Sevgi Halkası

Şâir Bekir Sıtkı Erdoğan hakkında âhir ömründe güzel toplantılar yapıldı. Bunların büyük bir kısmında benim de dahlim oldu. Kızlarağası Medresesi'nde, Beyoğlu'nda, Ali Emîrî Kültür Merkezi'nde, Altunîzâde Kültür Merkezi'nde ve Fetih Cemiyeti'nde zaman zaman Erdoğan hakkında güzel saygı toplantıları gerçekleşti. Bu toplantılardan birinde yaptığı teşekkür konuşmasında o da dostlarına minnettar olduğunu belirterek özetle şöyle demişti: "Sağım, yaşıyorum, bunu şimdi anlıyorum. Sizleri burada görmek bana

yaşadığımı hatırlattı. Bunun için size müteşekkirim, çok mutluyum. Ben kendi şiirim değil, edebiyâtımızın şiirini savunuyorum. Vezin şiirin sunumu için bir iletişim aracıdır. İnsanı meydana getiren; beden, akıl ve duygu yapısıdır. Sadece beden ve akıldan ibâret olunamaz. Duygu Allah'ın 99 sıfatından bir sıfattır. İnsan olabilmek için... Şiir ve mûsikînin vazîfesi duyguları eğitmektir. Bütün şiir geleneğimiz; Arap, Acem, Türk ve Yunan medeniyetlerinden süzülerek gelmiştir. Bu şiir ve mûsikî asla ölmez. Anlamsız bir Avrupa hayranlığımız var. Oysa ki Avrupa, bizim vardığımız inceliğe varmamıştır. Bizim ustalarımız bizi eğitmeye yeter. Ustası olmayan insanın sanatı olmaz. Benim ustalarım Yûnus, Karacaoğlu, Fuzûlî ve Şeyh Gâlip'tir. Şiir sondan başlar. En güçlü dördlük son dördluktur. En güçlü dize son dizedir. Benim şiirde vardığım nokta budur. Bunlar mîrâsımızdır." Bekir Hoca o gün heyecanlanmış ve konuşmasını şöyle tamamlamıştı: "Ben şiirimizi yaşatmak istiyorum. Koşma'yı ben bulmadım; arûz'u ben bulmadım, 4 artı 4 heceyi, 6 artı 5 heceyi, 7'liyi, 8'liyi ben bulmadım. Bunlar bize gelmiş mîrâsalar. Oh ne güzel. Bunlar bizim ortak taraflarımız. Niye atıyorsun? Kolay mı geldi acaba meydana, kolay mı geldi?"

Vefâtından sonra hakkında birçok yazı yazıldı, şiirler kaleme alındı. Değerli şâir dostumuz Mehmet Ali Kalkan ise ardından şu mersiye'yi yazdı:

*Sen gidende öte yana gül gider,
Türk nakışlı, ana sütlü dil gider,
Üsküdar'dan Mehmet Bey'e yol gider,
Süvârisiz küheylânı kaybettim.*

*Çile yoksa, yara yoksa sancı yok,
İnanç yoksa, sabır yoksa inci yok,
Sarhoş çok da ilâç için hancı yok,
Çamlıbel'de o mekânı kaybettim.*

*Ay yıldıza beşik oldu kanım hey,
Yedi iklim, üç kıtada şânım hey,
Mal da yalan, mülk de yalan hânım hey,
İşte Sultan Süleyman'ı kaybettim.*

*Aşkî sevdâ sevdâ bildik huyunda,
Yaylada, kıslada, bahar toyunda,
Ağustos sıcaklı zafer ayında,
Bekir Sıtkı Erdoğan'ı kaybettim...*

Bekir Sıtkı Erdoğan Yahyâ Kemal'i çok severdi. Öyleyse onu Beyatlı'nın "Sonbahar" şiiriyle uğurlayalım.

*Fânî ömür biter, bir uzun sonbahâr olur.
Yaprak, çiçek ve kuş dağılır, târümâr olur.*

mısrâlarıyla başlayan şiir şöyle biter:

*Yaprak nasıl düşerse akıp kaybolan suya,
Ruh öyle yolların uyanılmaz bir uykuya,
Duymaz bu anda taş gibi kalbinde bir sızı;
Farketmez anne toprak, ölüm mâcerâmızı.*

Mevlâ rahmet eylesin!

Bir Kelimenin Peşinde

Dr. Turgut Betin

Osmanlı Türkçesi derslerinin birinde metin okuması yaparken Cenap Şahâbettin'in tiyatro hakkında yazdığı bir makâlede "Maktûlî zamânında da tiyatromuz böyleydi" meâlinde bir cümle geçmişti. "Maktûlî" kelimesi merâkımı celbetmişti. Bu "Maktûlî" kim olabilirdi? Herhalde tiyatrolardan sorumlu bir zat olsa gerekti. Makâle, 1914'ten önceden bahsettiğine göre "Dârü'l-Bedâyî" öncesine âit olmalıydı. Bildiğim kadarıyla "Dârü'l-Bedâyî" 1914'te André Antoine'ın İstanbul'a dâvet edilmesiyle şehremânetince kurdurulmuştu.

O halde bahsedilen zat (Maktûlî), 1914'ten önceki şehreminlerinden biri olabilir miydi?

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin internet sitesindeki ilgili linke bir e-posta göndererek Osmanlı devri şehreminlerinin bir listesini istedim. Gerçi ilk gönderdikleri cevapta sâdece Cumhûriyet devri belediye reislerinin isimleri var idiye de ikinci mürâcaatımda (biraz da îkaz ettiğim için olacak) Osmanlı devri şehreminlerinin bir listesini lûtfettiler.

Bu listedeki şehreminlerinin içinde tiyatro ile alâkalı olarak bir zat dikkati çekiyordu. Tepebaşı'nda yazlık ve kışlık olmak üzere iki tiyatro yaptıran Rıdvan Paşa. Biraz araştırınca mesele anlaşıldı. Rıdvan Paşa, evinin önünde uğradığı bir suikast netîcesi katledildiği için Cenap Şahâbettin "Maktûlî" diye bahsediyordu. Peki ama katline sebep neydi?

Efendim, orası biraz mafyavârî bir hesaplaşma gibi görünüyorsa da o zamanki âşâyîş ve siyâsî durum hakkında da bir fikir veriyor.

Şöyle ki:

İstanbul'un Üsküdar-Beykoz taraflarına yerleşmiş; bir Kürt aşireti olan Bedirhan aşiretine mensup âileler var. Bu aşiretin reisi durumunda olan Ali Şâmil Paşa (ki rivâyete göre okuma yazması olmayan, bâzı muhârebelerde gösterdiği muvaffakiyetler neticesi ferikliğe kadar yükselmiş), Üsküdar Selîmiye kışlası komutanı. Yeğeni Abdürrezzak Bey, mâbeyn teşrîfat memuru. Bu ikisinin âdeta astığı astık, kestiği kestik. Bilhassa Ali Şâmil Paşa, kendi salâhiyeti dâhilinde olmayan işlere (belediye ve polisle alâkalı) bile müdâhil. Anlaşılan bu yüzden şehremîni ile de arası iyi değil.

Yeğeni Abdürrezzak Bey, Şişli'de bir konak yaptırıyor ve bu evin önüne kadar yolunun asfaltlanmasını veya o devirde her ne ise şehremîninden istiyor.

Bundan sonrasını İbnülemin Mahmud Kemâl Bey, *Son Sadrâ-zamlar* sahîfe 1611'de şöyle anlatıyor:

"Aldığı vaade rağmen kaldırım yapılmasının taahhur etmesinden muğber olan Abdürrezzak Bey, Rıdvan Paşa'nın dâima hizmetinde bulunan uşağı Ahmed Ağa'yı -intikam almak maksadıyla- hânesinin bodrumunda hapseder. Keyfiyet duyulunca Rıdvan Paşa, bir kâtip vâsıtasıyla pâdişâha mâruzatta bulunmuşsa da cevap çıkmamasından ve hapsin devâmından fevkalâde teessür ve heyecan içinde kalarak bir sabah tanzîfat amelesinden (temizlik işçileri) kürekli süpürgeli ve sopalı 60-70 kişiyi Abdürrezzak'ın evine sevk ile Ahmed Ağa'yı cebren kurtarmaya teşebbüs eder. İki taraftan silâh kullanılarak Ahmed kurtarılırsa da atılan kurşunlardan Abdürrezzak'ın birâderi zâbitandan Bedir Han Bey mecruh olur."

Bunun üzerine Ali Şâmil Paşa intikam için Rıdvan Paşa'yı Göztepe tren istasyonunun önünde 27 Muharrem 1324 (23 Mart 1906) cuma günü evine gitmek üzere arabasına binerken, herkesin gözü önünde 4 Kürt silâhşoruna öldürtüyor.¹

Cinâyetin haber alınması üzerine bu sırada sadrâzam olan

¹ Bu hâdisenin cereyan ettiği sokak, bugün Rıdvan Sokak olarak Kadıköy haritasında görülmektedir.

Mehmed Ferid Paşa, adliye ve dâhiliye nâzırlarıyla huzûra girerek hâdisenin vehâmetini arz ile ileride daha kötü şeyler olabileceğini izah ederek Bedirhan âilesinden bu işle alâkaları sâbit olanlar hakkında tâkibat icrâsına müsâade alır. Bugünkü tâbirle söylersek tetikçi dört genç idam edilir.

Ali Şâmil Paşa, Trablus'a; diğerleri de çeşitli vilâyetlere sürgün edilmiştir. (Sürgün edilenlerin 2000 kişiyi bulduğu rivâyeti vardır) Ancak her zaman olduğu gibi burada da kurunun yanında yaşlar da yanmış, "Âilenin mâsum ferdleri de zulüm görmüştür." denmekte ise de iki sene sonra çıkarılan aff-ı şâhâne ile Bedirhanoğlu âilesi İstanbul'a dönmüş, Ali Şâmil Paşa sürgünde öldüğü için aftan istifâde edememiştir.

Netîce: Bir kelimenin peşinde sürüklenerek tanımaya çalıştığımız Rıdvan Paşa, Tepebaşı'nda iki tiyatro yaptıracak kadar tiyatroya meraklı iken, kendi hayâtında, evli ve çocuklu kızının Çerkes bir delikanlıya kaçarak; oğlunun ise sahneye aktör olarak çıkma arzûsuna mâni olabilmek için tiyatrolarda Türklerin sahneye çıkmasını yasaklatarak iki dram yaşadktan sonra, son sahnede yüzlerce seyircinin önünde kanlı bir trajedinin âdeta aktörü olması, kaderin bir oyunu mu idi? Bilinmez.

Bu basit araştırmayı yaparken gözüme çarpan birkaç husûs dercetmeden geçemeyeceğim:

1. Rıdvan Paşa'nın ölüm târihi internet kaynaklarında

16 Haziran 1906 Çarşamba

10 Haziran 1906 Pazar

29 Mart 1906 Cuma olarak görünmektedir. En doğru kaynak olarak İbnülemin'in *Son Sadrâzamlar'*ını aldığımızda 27 Muharrem 1324 (Hicrî) 23 Mart 1906 cumaya rastlamaktadır. Zâten hâdisе cuma selâmlığından sonra meydana geldiğine göre doğru olan târih bu olmalıdır.

2. Rıdvan Paşa'nın çocukları

bâzı yerlerde 3 kız (Nûriye, Fatma, Hatîce) 1 erkek,

bâzı yerlerde ise 1 kız (ismi yok ve 1 erkek Reşat) olarak

verilmektedir.

3. Suikaste uğradığı sırada yanında oğlu Reşat'ın bulunup bulunmadığı da şüpheli.

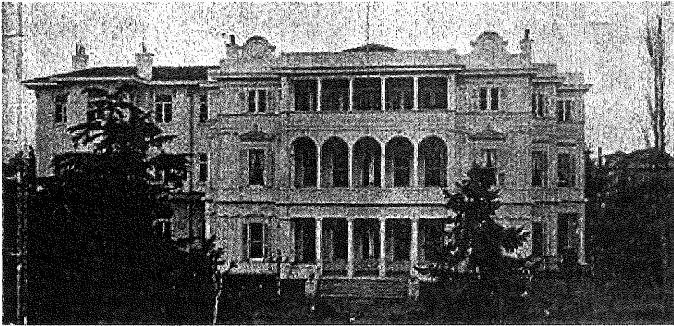
Buradan da internet üzerinde yapılan araştırmaları kayd-ı ihtiyatla karşılamak gerektiği anlaşıyor.

Rıdvan Paşa

Ali Şamil Paşa

Rıdvan Paşa'nın bir zamanlar Erenköy Kız Lisesi olarak kullanılan köşkü

Pâkistan Mektupları 1*

Dr. Hasip Saygılı

İslâmâbad, 15 Aralık 2003

Saygıdeğer Hocam;

Selam ve hürmet ile başlıyorum. Bayram tâtilinden istifâde ile geçen ay âilece gittiğimiz Hindistan'ın gezi izlenimlerini birazcık genişleterek Türkiye'de ve Pâkistan'da bâzı arkadaş ve büyüklerime göndermiştim. Size de sunmak istiyorum.

Bugün 13 milyon civârında nüfus barındıran Delhi bildiğiniz gibi çeşitli Türk hânedanlarına pâyitahtlık etmiş, 1947 yılına kadar da müslüman nüfus çoğunluğuna sâhipti. 26 Kasım 2003 günü sabahleyin Delhi Cuma Mescidi'ne gittim. Uzun asırlar boyu Alt Kıta müslümanlarının kalpgâhını temsil eden muhteşem câminin bakımsızlığı ile din kardeşlerimizin mahzun hâli bayram sabahı gözlerimi yaşarttı.

Türkiye, Balkan Harbi'nde can çekişirken, Birinci Dünya Harbi'nden sonra topraklarımız işgal edilirken Hint müslümanlarının Türkiye'ye karşı candan destek gösterileri ve İngiliz protestolarının yapıldığı târihi mekânda hilâlli kalpaklarıyla "*Türkiye'nin mağlûp olması İslâm dünyâsının yok olmasıdır.*" diye haykıran, Delhi'de çıkarıldıkları *Hemderd* gazetesinde yazdıkları Türkiye destekçisi yazılardan dolayı ileri yaşlarında beşer sene hapse mahkûm edilen Şevket Ali ve Muhammed Ali kardeşleri, Balkan Harbi fâciamıza acıklı mersiyeler yazan âlim Nûman Şibli'yi, Trablusgarp Harbi'nde kurduğu British Kızılay'ı Libya'ya göndererek "*önce Türkler, sonra*

* 2002-2004 yılları arasında İslâmabad Askerî Ateşesi olarak görev yapan Kurmay Albay Hâsip Saygılı'dan dostlarına anonim bir mektup.

Araplar daha sonra da İtalyan yaralılarına bakacaksınız” tâlimâtı veren büyük entelektüel Seyid Emir Ali’yi ve benzerlerini hatırladım. Sâdece Türkiye’ye gönül bağlılıklarını izhar ettikleri için İngiliz karakuşu mahkemelerince domuz derisinden sicimlerle îdam edilen “Hindistan ke musulman”ı düşündüm. Bugün adlarını hemen hiçbirimizin anmadığı mütâreke İstanbul’unda Teşkilât-ı Mahsûsa’da hizmet vermiş oldukları için İngiliz işgal kuvvetlerince kurşunlanarak öldürülen Melek ve Rahmet beyleri hatırladım. İstiklâl Harbî’ne maddî destek sağlamak için genç kız ve kadınların takılarını bağışladıklarını hatırladım. Büyük Atatürk’ün vefâtı vesîlesiyle tüm Hindistan’da îlân edilen mâtem gününü düşündüm. Hislendiğimi söylemeliyim.

Yüzlerce sene alt kıtada hükümran olmuş, bir kısmıyla uzak geçmişin unutulmuş kan akrabâlığımız da bulunan Hint müslümanları 140 milyona ulaşan nüfuslarıyla bugün Hindistan’ın eğitimsiz, sosyal mevki itibâriyle geri, neredeyse parya tabakasını teşkil ediyor. Hindistan’ın resmî istatistiklerine göre bu nüfusun yüzde 65’i mağara kovuğundan daha sefil şartlarda derme çatma kulübe-lerde yaşıyorlar. Acı olan şu ki çok değil üç nesil önce *“İngiltere, Türkiye’ye haksızlık yaptığı için bizim İngiliz tacına artık itâat yükümlülüğümüz kalmamıştır.”* diye ayağa kalkan, devlet kademelerinde görev yapan subay, polis, hâkim, savcı vs. konumlarda binlerce mensûbu ile istifâ ederek rütbe, mevki ve istikbâlini bizler için ayaklar altına alan bu kitle bugün hakîkaten kelimenin tam anlamıyla perişan durumda... Bir misal olarak zikrediyorum. Bayram ertesi bir Hindu gazetesinde okuduğuma göre, önemli bir nüfus nispeti müslümanlardan oluşan Attar Pradeş eyâletinin Ahmedâbad şehrinde hükûmetin resmî olarak verdiği bir günlük Ramazan Bayramı tâtili hemen hemen hiç müslüman öğrenci olmadığından okullarda uygulanmamış.

Kıyâfet, davranış yönüyle müslüman olduğunu tahmin ettiğim insanların *“Apka musulman?”* sorusuna çekinmeden, korkmadan cevap verdiklerini göremedim. Delhi Canpat pazarında Rama-

zanın son günü rast geldiğimiz yaşlı dilenci kadının bizim kızların Urduca "Müslüman mısın?" sorusuna "hem de orucum" diye bağırarak fâtihayı okumasını artık kaybedecek hiçbir şeyi kalmamışların tepkisi olarak anladım. Din müfettişçiliğine soyunduğumdan değil, sâdece resmi doğru görmek üzere bu tarz sorular sorduğumu takdir edersiniz. Nüfusları nispetinde yetişmiş parlak mensupları olmayan Hint müslümanlarından birazcık iş hayâtı ve bürokraside yer edinmişleri sözlerine, kabahatlerini ikrar edercesine "Müslümanım ama" diye başlıyorlar. Aralarında gördüğüm kadarıyla sosyal kültürel güçlü bağlar kalmamış olan bu başsız, sefil kitle "iyd namaz" dedikleri bayram namazını dahi kararlaştırılmış müşterek bir vakitte kılmıyor. Bir câmide saat 08.00 de kılınan namaz başka bir câmide saat 09.30 da başlatılıyor.

Okuyan yazandan ârif olsa gerek, kıymetli vaktinizi almıyorum. Kudret çağında Hinduların kendisine secde ettikleri Şehin-şah (şahlar şahı) Celâleddin Muhammed Ekber Şah'ın pâyitahtı, barındırdığı bir milyonun üzerinde nüfusun bugün yüzde kırkı müslümanlardan meydana gelen Ağra (Fetihpur)un sokakları sığırdan vazgeçtim, domuzdan geçilmiyor. Lâfı uzatmaya gerek yok ama, Hint hükûmetinin, târihî turistik mekânların önüne yerleştirdiği resmî turist rehberi, kimlik kartlı müslüman isimli kişilerden, inanın sizi mutlu edebilecek huzur ve refah içinde Hint müslümanları tasvîri dinleyebilirsiniz. Suâlim üzerine 20 civârında Urduca (Arap harfleriyle, kelimelerinin dörtte biri Türkçe Alt Kıta Müslümanlarının müşterek lisânı) günlük gazetenin yayınlandığını iddia eden rehberime bu gazetelerden bir veya birkaçının ismini söylemesini rica ettiğimde, hattâ bu gazetelerden şehirde nerede satılıyorsa gidip almak istediğimi söylediğimde mahcup olmuştu.

25 bin kişilik bayram cemâati arasında, kılık kıyâfeti düzgün adam sayısı 25'i geçmezdi. Bütün cemâat arasında başı açık olarak sâdece ben vardım. Sağımdaki ihtiyar dindaşım başımı örtmem için cebinden çıkarıp mendilini verdi. Hutbede "cenap şâh-ı imam" Filistin'deki müslümanlar için duâ etti. Söylemeye gerek yok kanayan

yara Keşmir'in adını anamadı. Namazdan önce ve sonra 10 civârında bayram topu atıldı. Bayram namazı boyunca ruhlarımızı paslardan arındıran ilk Pâkistan sefirimiz rahmetli Yahyâ Kemal Bey'in deyişiyile "cedlerin mağfiret iklimi"ni hissetmemizi sağlayan teşrik tekbirleri ve salavatları ümitsizce bekledim. Tabii nâfile... Namazdan sonra, biraz önce bahsettiğim yaşlı adamcağız beni Alt Kıta Müslümanları göreneğince kucaklayarak "iyd mübarek" dedi, bayramlaştık. Bir zamanların muhteşem câmiinden çıkarken, cemâatin çoğunluğunu teşkil ettiği eğitimsiz, câhil kitlenin eğlence maksadıyla sun'î olarak yarattığı izdihamdan şükür yara bere almadan, ceketini parçalatmadan çıkabildim.

Sabahleyin gazetede Cumhurbaşkanı Abdul Kelâm'ın 15 kelime civârındaki "iydil fitr festivali" kutlama mesajını okudum, bu mesajı Aziz Nesin yazsaydı zannederim bundan daha ruhsuz yazmazdı....

İlk bayram (Türkiye'de ikinci) günü, Al Kale (Hindular bugün lal kila diyorlar), Hümâyun'un ve Kutbeddin Aybek'in kabirlerini ziyâret ettik. Al Kale ve Taç Mahal'i söküp kendi lânetli adasına taşıma planı yapan, şükür ki uygulayamayan koloni gücünü minnetle andım (Hoşgörünüze sığınarak îtiraf edeyim, benim bâzen minnet ve rahmet niyâzım, en ağır küfürden daha galizdir).

Bu vesîleyle tekrar selam eder, geçmiş bayramınızı yeniden kutlarım.

Osmanlı Donanmasındaki Yabancı Müşâvirler

(Müşâvir Paşa, Woods Paşa ve Hobart Paşa)

Fâtih Erbaş

■ 770 Çeşme baskını veya fâciası, bahriye-
nin yeniden ele alınmasına büyük etki
yapmıştır. Bu fâcianın hemen ardından eğitim hamlesine yönelin-
miş ve bu çerçevede yabancı müşâvirler ile işbirliği dönemi başla-
mıştır. Cezâyirli Gâzi Hasan Paşa önce gemi inşâsına önem vermiş
ve bu konuda Fransız uzmanlardan yararlanmıştır. Fransızları tâki-
ben İsveçli, İngiliz ve daha sonra da Amerikalı mîmar ve mühendis-
lerden yararlanılmıştır.¹ Gemi inşâsındaki bu yeni hamle Osmanlı
denizciliğinin çağı yakalamasına da katkı sağlamış, kalyon bahriye-
nin ana gemisi olmuş, 19'uncu yüzyılda da Avrupa ve Amerika ile
yakın zamanlarda teknoloji tâkip edilmiş, buhar ve zırhlı teknoloji-
leri yakalanmıştır.

Yabancı teknik adamların katkıları ile inşâ edilen gemilerden
müteşekkil Osmanlı bahriyesi ses getirir olmuştur. Seyyahlar gezi
yazılarında, Osmanlı gemilerini dünyânın en büyük ve en güzel
gemileri olarak tanımlamışlardır. Aynı dönemde Osmanlı'nın ABD
ile ilişkilerinde de gelişmeler yaşanmıştır. 1830'da "Türk-Amerikan
Dostluk, Ticâret ve Seyr-i Sefâin Antlaşması" imzâlanmış, bu çerçe-
vede teknik işbirliği yapılmış ve ABD'den Türkiye'ye mühendisler
gelmiştir. Bu işbirliği çerçevesinde yapılan gemilerden biri Mahmû-

¹ Selman Soydemir, *Osmanlı Donanması'nda Yabancı Müşâvirlerin Etkileri* (18 ve 19.
yüzyıllar), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, S. 2.

diye kalyonudur.² Lâkin devletin tüm sistemleri gibi donanmasının da elden geçtiği bu dönem dış dengeler ve iç otorite açısından tâlih-siz bir dönem olmuştur. Bu yüzden büyük gayretlerle yeniden inşâ edilen Osmanlı donanması lâıyğı veçhiyle kullanılamadığı gibi Mısır isyânında donanma Mısır'a teslim bile edilmiştir. Bu dönem aynı zamanda Yunanistan ve Sırbistan isyanlarının, Fransa ve İngiltere'nin Doğu Akdeniz'de mücâdelesinin, Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyânının zuhur ettiği, ülke içinde isyan ve ayaklanmaların yaşandığı, Rusya'nın Akdeniz işlerine müdâhil olduğu ve donanmanın Navarin'de yakıldığı bir dönem olarak târihe geçmiştir.

Osmanlı'nın son döneminde devlet mekanizmasını onarmaya gayret eden pâdişahlardan biri III. Selim'dir, onun devrinde Fransız mühendislerden yararlanılmıştır. Fransız gemi inşâ mühendisi Jacques-Balthazard Le Brun bu döneme damga vuran kişidir. Onun katkısı ile 18. yüzyılın son yedi yılında 9 kalyon, 8 firkateyn ve 6 korvet inşâ edilmiş, devletin bütün tersâneleri elden geçmiştir. Amerikalı mühendislerden özellikle II. Mahmud zamânında yararlanıldı. Henry Eckford, ABD'den ilk gelen mühendisti. Aynalıkavak'ta bir tezgah kurdu. Daha sonra ilk yerli buharlı gemimizi yapan Forster Rhodes geldi. Mahmûdiye, Nusretiye ve ilk buharlı gemimiz Eser-i Hayr'ı da (1837) o ve ekibi yaptı. Buharlı gemimizin denize iniş törenine Pâdişah da katılmıştı.³

Müşâvir Paşa

Müşâvir Paşa nâmıyla bilinen Sir Adulphus Slade 1829'dan 1867'ye kadar çeşitli kademelerde Osmanlı Devleti'ne hizmet etmiş bir İngiliz subayıdır. Türkleri seven, Türklerin sevdiği bir yabancı danışmandır.⁴

² Selman Soydemir, *Osmanlı Donanmasında Yabancı Müşâvirlerin Etkileri* (18 ve 19. yüzyıllar), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, S. 4.

³ Ali Fuat Örenç, *Teknoloji Çağında Osmanlı Donanması*.

⁴ Adulphus Slade, Çeviren: Ali Rıza Seyfi, *Türkiye ve Kırım Harbi*, İstanbul Askeri Matbaası, 1943, 263 sayfa.

Müşâvir Paşa, anılarında Kırım Harbi'ne takaddüm eden günlerde Osmanlı Devleti'nin donanmayı Haliç'ten milletin "harp'ten korkulduğu için donanma Boğaz'a çıkarıldı" diye düşünebileceği ihtimâline karşı Haliç'ten çıkarılmadığını ifâde etmekte ve 1853'te uygun mevsimde donanmanın harpten önce tâlim için Karadeniz'e çıkarılmayışını bir büyük hatâ olarak kaydetmektedir. Ona göre Bâbiâlî donanmayı Rusları tahrik etmemek için Karadeniz'e çıkarmamıştır. Eğer bu değerlendirme doğru ise donanmanın milletlerarası ilişkilerdeki etkisini vurgulamak açısından önem arz etmektedir. Bu durum iki yönü ile önemlidir. Birincisi, donanmanın varlık göstermesinin savaş çıkarmaya yetecek kadar etkisinin görünmesi, diğeri ise donanmanın hareketini kısıtlamanın harbin sonuçlarına olumsuz tesiri açısından önemlidir. Ayrıca Türkiye ile Rusya arasında harpten önce diplomatik ilişkiler kesilince, donanmamızın, harbe karar verildikten sonra Büyükdere önlerine, Fransız, İngiliz müttefik donanmasının da Beykoz koyuna demirlediğini zikrederek, Türk donanmasının arasına yaklaşan ve demirleyen ticârî gemilere engel olunmazken, müttefik donanmanın ticârî gemileri yanlarına yaklaştırmadığını belirtmektedir. Sarıyer tepelerine top tabyaları yapılması, donanmanın Büyükdere önlerine çekilerek İstanbul'u savunmak için kara unsuru gibi kullanılması, fonksiyonlarının gerektiği gibi değerlendirilmediğini göstermektedir. Çeşme ve Navarin'de yakılan Osmanlı donanması bunun târihî hâtırası ile donanma demirli iken kontrol botlarını gemi aralarında dolaştırmayı da ihmal etmemiştir.⁵

Müşâvir Paşa'nın anılarından, Kırım Harbi'nde buharlı gemilerin Osmanlı devletine büyük avantaj sağladığı anlaşılmaktadır. Bu tekneler sayesinde Osmanlı ordularının büyük zahmet çekilmeden Tuna boyuna gönderildiğini öğrenmekteyiz.⁶

1853 Temmuz'unda Ruslar'ın Prut'u geçtikleri haberinin ar-

⁵ a.g.e., s. 58-60.

⁶ Adolphus Slade, Çeviren: Ali Rıza Seyfi, *Türkiye ve Kırım Harbi*, İstanbul Askeri Matbaası, 1943, s. 62.

diye kalyonudur.² Lâkin devletin tüm sistemleri gibi donanmasının da elden geçtiği bu dönem dış dengeler ve iç otorite açısından tâlih-siz bir dönem olmuştur. Bu yüzden büyük gayretlerle yeniden inşâ edilen Osmanlı donanması lâyığı veçhiyle kullanılamadığı gibi Mısır isyânında donanma Mısır'a teslim bile edilmiştir. Bu dönem aynı zamanda Yunanistan ve Sırbistan isyanlarının, Fransa ve İngiltere'nin Doğu Akdeniz'de mücâdelesinin, Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyânının zuhur ettiği, ülke içinde isyan ve ayaklanmaların yaşandığı, Rusya'nın Akdeniz işlerine müdâhil olduğu ve donanmanın Navarin'de yakıldığı bir dönem olarak târihe geçmiştir.

Osmanlı'nın son döneminde devlet mekanizmasını onarmaya gayret eden pâdişahlardan biri III. Selim'dir, onun devrinde Fransız mühendislerden yararlanılmıştır. Fransız gemi inşâ mühendisi Jacques-Balthazard Le Brun bu döneme damga vuran kişidir. Onun katkısı ile 18. yüzyılın son yedi yılında 9 kalyon, 8 firkateyn ve 6 korvet inşâ edilmiş, devletin bütün tersâneleri elden geçmiştir. Amerikalı mühendislerden özellikle II. Mahmud zamânında yararlanıldı. Henry Eckford, ABD'den ilk gelen mühendisti. Aynalıkavak'ta bir tezgah kurdu. Daha sonra ilk yerli buharlı gemimizi yapan Forster Rhodes geldi. Mahmûdiye, Nusretiye ve ilk buharlı gemimiz Eser-i Hayr'ı da (1837) o ve ekibi yaptı. Buharlı gemimizin denize iniş törenine Pâdişah da katılmıştı.³

Müşâvir Paşa

Müşâvir Paşa nâmıyla bilinen Sir Adulphus Slade 1829'dan 1867'ye kadar çeşitli kademelerde Osmanlı Devleti'ne hizmet etmiş bir İngiliz subayıdır. Türkleri seven, Türklerin sevdiği bir yabancı danışmandır.⁴

² Selman Soydemir, *Osmanlı Donanmasında Yabancı Müşâvirlerin Etkileri* (18 ve 19. yüzyıllar), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, S. 4.

³ Ali Fuat Öreng, *Teknoloji Çağında Osmanlı Donanması*.

⁴ Adulphus Slade, Çeviren: Naci Rıza Seyfi, *Türkiye ve Kırım Harbi*, İstanbul Askeri Matbaası, 1943, 263 sayfa.

Müşâvir Paşa, anılarında Kırım Harbi'ne takaddüm eden günlerde Osmanlı Devleti'nin donanmayı Haliç'ten milletin "harpten korkulduğu için donanma Boğaz'a çıkarıldı" diye düşünebileceği ihtimâlîne karşı Haliç'ten çıkarılmadığını ifâde etmekte ve 1853'te uygun mevsimde donanmanın harpten önce tâlim için Karadeniz'e çıkarılmayışını bir büyük hatâ olarak kaydetmektedir. Ona göre Bâbiâlî donanmayı Rusları tahrik etmemek için Karadeniz'e çıkarmamıştır. Eğer bu değerlendirme doğru ise donanmanın milletlerarası ilişkilerdeki etkisini vurgulamak açısından önem arz etmektedir. Bu durum iki yönü ile önemlidir. Birincisi, donanmanın varlık göstermesinin savaş çıkarmaya yetecek kadar etkisinin görünmesi, diğeri ise donanmanın hareketini kısıtlamanın harbin sonuçlarına olumsuz tesiri açısından önemlidir. Ayrıca Türkiye ile Rusya arasında harpten önce diplomatik ilişkiler kesilince, donanmamızın, harbe karar verildikten sonra Büyükdere önlerine, Fransız, İngiliz müttefik donanmasının da Beykoz koyuna demirlediğini zikrederek, Türk donanmasının arasına yaklaşan ve demirleyen ticârî gemilere engel olunmazken, müttefik donanmanın ticârî gemileri yanlarına yaklaştırmadığını belirtmektedir. Sarıyer tepelerine top tabyaları yapılması, donanmanın Büyükdere önlerine çekilerek İstanbul'u savunmak için kara unsuru gibi kullanılması, fonksiyonlarının gerektiği gibi değerlendirilmediğini göstermektedir. Çeşme ve Navarin'de yakılan Osmanlı donanması bunun târihî hâtırası ile donanma demirli iken kontrol botlarını gemi aralarında dolaştırmayı da ihmal etmemiştir.⁵

Müşâvir Paşa'nın anılarından, Kırım Harbi'nde buharlı gemilerin Osmanlı devletine büyük avantaj sağladığı anlaşılmaktadır. Bu tekneler sayesinde Osmanlı ordularının büyük zahmet çekilmeden Tuna boyuna gönderildiğini öğrenmekteyiz.⁶

1853 Temmuz'unda Ruslar'ın Prut'u geçtikleri haberinin ar-

⁵ a.g.e., s. 58-60.

⁶ Adolphus Slade, Çeviren: Ali Rıza Seyfi, *Türkiye ve Kırım Harbi*, İstanbul Askeri Matbaası, 1943, s. 62.

dından Boğaz açıklarında Rus gemilerinin görüldüğü ve keşif için Karadeniz'e çıkan Türk gemilerinin Rus gemilerine rastlamaları hâlinde ateş etmemelerinin istendiği belirtilmektedir. Üstelik karakol için çıkan Türk gemilerinin Rus gemilerine rastladıkları zaman Rus gemilerini top atışı ile selâmladıkları ve Rusların buna duyarsız kaldıkları da belirtilmektedir. Slade bu durumu anlatırken bir yandan da Türk askerlerinin denize alışkın olmamalarından kaynaklanan sıkıntıları da belirtmektedir. Bunun yanında, Türk gemilerinin ancak iyi havalarda denize çıkabileceği de ifâde edilmektedir.⁷ Bu durum, yâni bir ülkenin gemilerinin savaşta oldukları ülkenin gemilerini selâmlaması da târihe düşülmesi gereken ilginç notlardan biridir. Bunu yetersizlik, ne yapacağını bilmemek veya başka hangi kelime ile ifâde etmek lâzım geldiği aranması gereken bir cevaptır. Ayrıca, donanmanın sâdece iyi havalarda denize çıkabilecek durumda olmasının Sultan Aziz'in donanmayı yeniden ele almasını gerektiren en önemli sebeplerden biri olduğu değerlendirilmektedir. Donanmanın gerektiği zaman kullanılamayacağını bilmek de bir devletin dış politikasını belirlerken kendisinin önüne koyduğu kısıtlamalardan biri olduğu âşikârdır.

Kırım Harbi'nden önce Mısır'dan 1853 Ağustos ayında üç kalyon, dört firkateyn , üç korvet, iki vapur ve birkaç taşıma aracından müteşekkil bir filonun Osmanlı'ya yardım için geldiği belirtilmektedir.⁸

Slade Paşa, Türk donanmasının Sinop limanına gitmesini iki ilişkili sebeple açıklamaktadır: Buna göre Türk denizciler denize alışkın değillerdir ve denizde çok durmamalıdırlar ve ama aynı zamanda Sivastopol'a en yakın mevkîde olmalıdırlar. Böyle değerlendirmeden ortaya çıkan sonucun Sinop olması hasebiyle donanmanın Sinop'a gittiğini anlıyoruz. Ayrıca denizde Türk donanmasının görülmesi de istenmiyordu. Müşâvir Paşa bu hâdiseleri anlatırken diğer yandan da Türk donanmasındaki mektepli-alaylı ayrımını

⁷ a.g.e., s. 66.

⁸ a.g.e., s. 72.

ve bunların arasındaki çatışmayı da ortaya koymakta bu ayrılığın donanmaya verdiği zararı da belirtmektedir. Hattâ, Karadeniz'e çıkan donanmanın bir kısım unsurlarında deniz bilgisi olan yetmişmiş unsurların yer aldığını, Sinop'a giden diğer kısmında da iyi yetişmemiş elemanların çoğunlukta olduğunu ifâde etmektedir. Müşâvir Paşa'nın Karadeniz'e çıkarken bir Rus gemisine rastlarsa ilk ateş eden olmaması yönünde uyarıldığını ve Paşa'nın buna şaşırdığını da anlıyoruz.⁹ Müşâvir Paşa'nın yazdıkları arasında en ilginç konulardan biri, Osmanlı Devleti Karadeniz'de Rus donanması ile öyle veya böyle çarpışırken ve sonunda Türk Donanması'nın bir kısım unsurları Sinop'ta baskına mâruz kalmışken sözde Osmanlı'ya yardım için İstanbul'a gelmiş olan Fransız ve İngiliz donanmaları ise hâdiselere gerektiği gibi müdâhil olmuyorlardı. Kendisi de bir İngiliz olan Slade, müttefikliğin nasıl olduğunu anlamadığına dâir ifâdeler serdediyor.

Müşâvir Paşa'nın Sinop fâciası konusunda yazdıkları acı şeylerdir. Sinop'taki donanmanın komutanı riyâle (tümamiral) Osman Paşa'nın emrindeki komutanların fırtınalı denizde gemileri açık denizde istediği yerde tutamayacaklarını düşündüğü için düşmanı Sinop limanında demirli iken karşılamaya karar verildiğini yazmaktadır ki¹⁰, bu denizcilik anlayışı bakımından tam bir fâciadan başka bir şey değildir. Slade'in anılarından Rus baskını sırasında Sinop vâlisi ve Türk ahâlinin şehirden kaçtığı da anlaşılmaktadır. Ayrıca böyle bir mağlûbiyet sonrası hiç kimsenin de cezâlandırılmadığını öğrenmekteyiz. Bu noktada önemli olan Rus donanmasının Sinop limanını nasıl bastığı ve Türk gemilerini nasıl yaktığı değil, daha elli yıl öncesine kadar Karadeniz'in tek hâkimi olan Türklerin donanmasının Ruslar karşısında düştüğü durum ve müttefiki kabul ettiği devletlerin düşmanla mücâdelesini seyretmekten başka bir şey yapmamış olmasıdır. Hattâ yazarın yazdıklarından Sinop olayının

⁹ Adulphus Slade, Çeviren Ali Rıza Seyfi, *Türkiye ve Kırım Harbi*, İstanbul Askeri Matbaası, 1943, s. 79.

¹⁰ a.g.e s. 86.

Avrupa'da yarattığı etki ve sonrasında İngiliz, Fransız ortaklığının Ruslara karşı savaşına sebep yaratacak bir taktik yenilgi olma ihtimâli de görülmektedir. Aksi takdirde Fransız-İngiliz donanmasının Rusların baskınına kayıtsız kalmalarının anlaşılması kolay değildir. 1853'te İstanbul'a gelen dünyânın en muhteşem donanması olduğu varsayılan İngiliz ve Fransız donanması Karadeniz'e çıkmamak için gösterdikleri gayretlerde Ekim 1854'e kadar başarılı olmuşlardır. Karadeniz'e çıkan donanmanın olabildiğince çabuk dönmek için gösterdiği gayret de ayrı bir husustur.

Müşâvir Paşa'nın hâtıralarından, Paşa'nın Kırım Harbi için İstanbul'a gelen müttefik donanmanın komutanlarından, hâdiselere yaklaşım biçimleri ve Türkiye'nin menfaatlerini dikkate almadıkları için hoşlanmadıkları intibâi açık olarak edinilmektedir. Yine hâtıralarda müttefik donanma komutanlarının 1854'te Türk Donanma Komutanı Ahmet Paşa ile şimdi Bulgaristan sınırları içinde kalan Balçık limanında istişâre toplantısı yapmak istedikleri ve bu toplantıda Ahmet Paşa'nın yanında Müşâvir Paşa'nın bulunmamasını talep ettikleri belirtilmektedir.¹¹ Yazılanlar esas alındığında açık olarak görülen iki husus vardır: Birincisi Amiral Slade, Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda düşünen ve yaşayan bir komutandır. İkincisi de, müttefik donanma İngiltere'nin dış politika hedefleri doğrultusunda bir yandan Rusya'yı devre dışı bırakmak isterken diğer yandan da Türk donanmasının zarar görmesi için gayret göstermektedir. Bu anlayışı Kraliçesi I. Elizabeth'in, "harpten çıkıldığında ne düşmanların, ne dostların, ne de tarafsız kalanların devletimizden (Britanya'dan) daha güçlü kalmaması esas olmalıdır." anlayışı ile örtüştürmek mümkündür.

¹¹ Adolphus Slade, Çeviren: Ali Rıza Seyfi, *Türkiye ve Kırım Harbi*, İstanbul Askeri Matbaası, 1943, s.146.

Woods Paşa

Sir Henry Woods Osmanlı Bahriyesi'ndeki görevine yüzbaşı rütbesiyle 1869'da Deniz Harp Okulu'nda öğretmen olarak başlamıştır. Sonra Hüdâvendigar okul gemisinde komutanlık ve bilâhare Bahriye Nezâreti Karargâhında görev yapmıştır. 93 Osmanlı-Rus Harbi'ne (1877-78) katılmıştır. Harpteki yararlılıklarından ötürü rütbesi Albay, 1883'te de amiral yapılmıştır. Harp Okulu ve karargâhtaki görevine devam etmiştir. Harp Okulu'nda torpido sınıfı kurulmasına katkı sağlamıştır. 1886'da pâdişah yâveri olarak görevlendirilirken rütbesi koramiral olmuştur. 1896'da silahlı kuvvetlerin en yüksek denetleme kurulu olan Teftiş-i Askerî Komisyonu Âlisi fahrî üyeliğine atanmıştır. 1897'de Türk-Yunan harbine katılmıştır. Kral VII. Edward'ın okul arkadaşıdır. Edward kral olunca onu "sir" yapmıştır. 1909'da emekli olmuş, 1929'da Montekarlo'da ölmüştür.¹²

Sultan Aziz'e söylediklerini dinletemeyen bürokratlar ve saray erkânı ve nâzırlar iyi planlanmış ve uygulanmış bir tuzak ile pâdişahı tahttan indirmişlerdir. Bunlarda baş rolü oynayanlar; Kaptan-ı Deryâ Kayserili Ahmet Paşa, Vezîri Âzam Mehmet Rüştü Paşa, Şeyhülislâm Hayrullah Efendi, Mithat Paşa, Posta ve Telgraf İdâresi Başkanı Âgâh Efendi ve zırhlı harp gemilerinin komutanları... Fiili lider Kayserili Ahmet Paşa idi.¹³

Abdülhamit'in deniz kenarındaki Dolmabahçe sarayını terk etmesinin sebebi, muhtemelen amcasının tahttan indirilmesinde Deniz Kuvvetleri'nin oynadığı rolü çok iyi bilmesi idi.¹⁴

Woods, Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelip İkinci Abdülhamid'in karşısına çıktığında harekâtın başarılı olmasının sebebi olarak o sırada donanmanın Bahriye Nâzırı yardımcısının komutasında Meşrûtiyetçilere yardımcı olacak şekilde İstanbul Boğazı'ndan çıkmış olmasını göstermiştir. Woods, aksi takdirde İkinci Abdülhamid-

¹² Henry Woods, Çeviren Fahri Çoker, *Türkiye Anıları*, Milliyet Yayınları, 1976.

¹³ a.g.e s. 108.

¹⁴ a.g.e., s. 115.

'in diplomasisinin meseleyi önleyebileceğine inandığını belirtmektedir.¹⁵

Woods, Bahriye Nâzırı Hasan Hüsnü Paşa'nın kendisini sevmeyi, saraya yakın olmasını sindiremediğini, kendisinin usûlsüz zenginliğinin sebeplerini saraya söylemesinden çekindiğini ifade ederek bir yandan da uzun yıllar Bahriye Nâzırlığı (22 yıl) yapmış olan Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'nın (Woods anılarının ilerleyen sayfalarında Hasan Paşa'nın aslının Rum olduğunu da yazmaktadır) deniz kuvvetlerinin gelişmesi için değil, şahsî menfaatleri için mücadele ettiğini dolaylı olarak belirtmektedir.¹⁶

Woods Paşa kitabında Osmanlı Devleti'ne hizmet eden diğer danışmanlardan da söz etmekte ve bu çerçevede Hobart Paşa'nın çok büyük bir denizci olduğunu, eğer dünyâya iki üç asır evvel gelse Elizabeth dönemindeki büyük devlet adamları tarafından değeri anlaşılan bir büyük denizci olarak İngiltere'ye hizmet edebileceğini ifade etmektedir. Woods'un Hobart Paşa hakkında belirttiği bir diğer husus da onun ağabeyinin Osmanlı Bankası'nın Türkiye Genel Direktörü olduğu ve sonra Düyûn-u Umûmiye'de görev yaptığıdır.¹⁷

Woods Paşa, Sultan Abdülhamid'e İstanbul Boğazı'nın tahkîmi konusundaki fikirlerini arzederken, Woods'un iddiasına göre pâdişah ona; devletin her iki kapısını da sıkı tutması gerektiğini, bu nedenle Çanakkale'yi savunmanın gereksiz olduğunu imâ etmenin uygun olmadığını, sınırların kontrolü sağlanırsa hem istenmeyen girişe engel olunabileceğini, hem de istenenin kabûlünün kolay olacağını belirtmiştir. Bu anlatımda Woods, İkinci Abdülhamid'in Kırım Harbi sonrası İngiltere'ye güveninin azaldığını ifade etmektedir.¹⁸ Bu anlayışın bir başka açıdan değerlendirmesi şöyle de olabilir. Müttefikine olan güveni sarsılan pâdişah, boğazlarını kapama

¹⁵ Henry Woods, Çeviren Fahri Çoker, *Türkiye Anıları*, Milliyet Yayınları, 1976, s. 132.

¹⁶ a.g.e., s. 144.

¹⁷ a.g.e., s. 200.

¹⁸ a.g.e., s. 235.

yolunu seçmektedir. Savunma anlayışı kara esastır ve sınırları savunmaya dayanmaktadır. Bu açık olarak, savunmayı açık denizlerde kabul eden, denizci bakış açısının dışında bir anlayıştır.

İkinci Meşrûtiyetin îlânından sonra İngiltere'den birçok konuda yardım talep ediliyor. Bu alanlardan biri de Türk donanmasıdır. Donanmanın yeniden organizesi için talep edilen yardıma karşılık Sir Douglas Gamble görevlendirilerek İstanbul'a gönderiliyor.¹⁹

Woods Paşa 93 Harbi'nde İngiltere'den gelen emekli bir İngiliz Amiral'in (ismini vermiyor) torpidobot yapmayı denediğini ama başaramadığını ifade ederken araştırmacı yazar Osman Öndeş 1969 yılında *Hayat Tarih Mecmuası*'nda yayınladığı bir makâlesinde Torpidocu İdris Bey'in 93 Harbi'nde torpido yapmayı başardığını yazmaktadır.²⁰

Woods Paşa'nın yazdıklarına göre 1869 Girit İsyanı Donanma Komutanı, abluka uzmanı Hobart Paşa'nın başarılı ablukası sâyesinde bastırılmıştır.²¹

Woods Paşa, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesinin en mühim sebebinin Göeben ve Breslav'ın Karadeniz'e çıkışı olarak göstermekte ve Almanların savaşın hemen öncesinde Türkiye'de her şeye hakim olduğunu ve Türkiye'yi kısıvrak bağladığını düşünmekteydi.²²

Hobart Paşa

Osmanlı Devleti'nin son döneminin en önemli özelliklerinden biri silahlı kuvvetlerin modernleşmesi ve yeniden yapılanması için yabancı danışmanların kullanılmasıdır. Osmanlı Devleti yabancı askerî danışmanları silahlı kuvvetlerinin içinde etkin görevli olarak kullanmıştır. Bu danışmanlardan biri İngiliz denizci Hobart Hamden'dir. Kardeşi Osmanlı'nın batı ülkelerine olan borçlarını tahsil ve

¹⁹ Henry Woods, Çeviren: Fahri Çoker, *Türkiye Anıları*, Milliyet Yayınları, 1976, s. 238.

²⁰ a.g.e., s. 245.

²¹ a.g.e., s. 271.

²² a.g.e., s. 324.

bütçesini idâre için oluşturulmuş Borçlar İdâresi'nin (Düyûnumû-miye) bir âzâsı olan Hobart Hamden, küçük yaşından itibaren denizlerde dolaşmış, İngiliz donanmasında görev almış, Amerikan iç savaşında bulunmuş aktif bir denizcidir. 1868'te Osmanlı donanmasına katılmış, 93 Harbî'nde Osmanlı'nın Karadeniz donanması'nın başına geçmiştir. 1885'te pâdişâhın donanma müşâviri olmuştur.²³ Söz konusu dönem Osmanlı bahriyesinde yabancı müşâvirlerin sıkça yer bulduğu bir dönemdir. Bu müşâvirlerin ikisi 1904 yılında Türk bahriyesinde görev alan Amerikalı Amiral Bucknam ve Albay Ledbetter'dir.

Charles Hobart Hampden, Avrupa turu çerçevesinde İstanbul'a gelir, kendini Sadrâzam Fuat Paşa'ya tanıtır. Fuat Paşa'ya Girit isyânının önüne geçmek ve hukûka zeval vermeden abluka yarılmasına nasıl engel olunacağına dâir fikirlerini paylaşır. Fuat Paşa Hobart'tan etkilenir. Kısa süre sonunda Osmanlı donanmasına dâvet edilir. O sırada Müşâvir Paşa'nın görevi sona ermiştir ve bir boşluk mevcuttur.²⁴ Hobart Paşa Osmanlı Devleti bahriyesinde çalışmaya İngiliz makamlarından izin almaksızın başladığını ifâde etmektedir. Böylece yıllarca Osmanlı donanmasına hizmet edecek olan Hobart Paşa'nın Osmanlı görevi başlamıştır. 1869'da başlayan bu görev Sultan Hamid döneminde de devam etmiş ve 1886'da hastalanıp ölene kadar sürmüştür.

Hobart Paşa'nın ilk görevi Girit olmuştur. Girit isyânının bastırılmasında yararlılık göstermiştir. Suda Körfezi'ndeki Osmanlı gemilerinin komutasını devralmış, düşmanın ablukayı yarmasına engel olmuştur.²⁵ Hobart Paşa bu yönü ile bilinen bir denizcidir. Amerikan İç Savaşı'nda abluka harekâtını başarı ile uygulamış bir denizcidir.

²³ The international significance of British Naval Missions to the Ottoman Empire
Chris Rooney

²⁴ Charles Hobart Hampden, Haz: Kansu Şarman, *Hobart Paşa'nın Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s.132.

²⁵ *age*, s. 133.

Hobart Paşa 93 Harbi'nin Karadeniz deniz alanı ile ilgili bilgi verirken²⁶ birbirinden çelişkili ifâdeler kullanmaktadır. Önce karşıda önemli bir düşman deniz gücü olmadığını söyler. Sonra düşman torpidolarından korunmak için gemi görevlendirdiklerini ve güçsüz diye ifâde ettiği donanmaya ve onun torpidolarına karşı yapamadıklarını ve Osmanlı donanmasını, karşısında bir güç olmadığı halde nasıl etkisiz kullan(ama)dıklarını açıklar. Hattâ övünerek, küçük ve düzensiz Rus torpido botlarına karşı gemileri nasıl kahramanca savunduklarını anlatır. Bu yönü ile bakıldığında Hobart Paşa Karadeniz'de faydalı olmuş mudur, olmamış mıdır tartışılabilir.

Hobart Paşa anılarında Kırım Savaşı'nın sebebi olarak, Rusya'nın yayılma politikalarını ve batının buna karşı çıkmasını göstermektedir.²⁷ Halbuki gerçekleşenin tam da böyle olduğu söylenemez. Fransa kutsal topraklardaki Katolik hristiyanların hâmisî rolünü üstlenmek istemektedir. Rusya, İngiltere ve Fransa'nın sömürge politikalarının farkındadır. Dünya pay kapma mücâdelesinin dışında kalma endişesi ile bir yandan Ortodokslar üzerinden Akdeniz'de etkin olmaya çalışırken diğer yandan Asya'da da İngiltere ve Fransa'nın yayılmalarını önleme gayretindedir. Aslında Kırım Harbi öncesi Rusya'nın yapmaya çalıştığı Fransa ve İngiltere'ye karşı mücâdeleden başka bir şey değildir. Bu mücâdele alanlarından biri de tabii ki, gerilemesi hızlanan Osmanlı Devleti'dir. Bir başka yönden bakınca Rusya'nın Akdeniz işlerine müdâhil olmasını sağlayan esas aktör de İngiltere'den başkası değildir. Daha yüz sene önce sırf Osmanlı'yı zor durumda bırakmak ve Rusya'nın dikkatini Asya'dan başka bölgelere çekmek için Rus donanmasına kılavuzluk yapan İngiltere'den başkası değildir ki...

Hobart Paşa'nın 1866-69 Girit isyânına dâir yazdıkları da donanmanın yokluğunun isyâna katkısı ve isyânın önlenmesinde donanmanın rolünü ortaya koyması açısından önemlidir. Hobart Pa-

²⁶ Charles Hobart Hampden, Haz: Kansu Şarman, *Hobart Paşa'nın Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s. 143.

²⁷ a.g.e., s. 203.

şa'nın belirttiğine göre Girit'teki Osmanlı donanma varlığının yetersizliği âsîlerin Yunanistan ile irtibâtının artması konusunda onları cesâretlendirmiştir. Yunanistan'dan kesintisiz askerî yardım gelmektedir.²⁸ Bunun üzerine Osmanlı Devleti isyan ile başa çıkabilmek için Rumeli ve Anadolu filoları oluşturulmuş ve uzun bir mücâdeleden sonra isyan donanmanın mayın, karakol ve benzeri harekât faâliyetleri ile önlenmiştir. Girit isyânının Osmanlı donanmasının yeniden şekillenmesine, yeni gemiler inşâ edilmesine katkısı olmuştur.

Bir iddiaya göre Hobart Paşa, Osmanlı bahriyesine katılmadan önce Yunanistan'a gitmiş, Girit'te verilen mücâdeleyi ilgiyle izleyen biridir. Hattâ, Yunanistan'a Girit'te isyancıların yanında yer almak için gittiği belirtilmektedir.²⁹ Hobart'ın Osmanlı Devleti hizmetine girmesinin altında ne İngiliz devletinin, ne de Osmanlı'nın rolü olmuştur. İki büyük etken vardır: Osmanlı Bankası'nda görevli ağabeyi Lord Henry Hobart, bir diğer neden de içindeki mâceracı ruh. Çocukluğundan beri donanma hayatının içinde olan, ABD iç savaşına dahi katılan bu mâceracı insan yeni heyecanlar için Türkiye'dedir. Bir zamanlar Girit'te Osmanlı'ya karşı girişilen isyâna destek vermeyi dahi düşünen Hobart, şartların değişmesi neticesi Girit'te isyânı bastıran Osmanlı donanmasına komuta etmiştir.

²⁸ Charles Hobart Hampden, Hazırlayan: Kansu Şarman, *Hobart Paşa'nın Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 206.

²⁹ Charles a.g.e., s. 232.

Yûnus'un Duygu Coğrafyası

M. Nihat Malkoç

Bir zaman dünyâya bir adam gelmiş;
Sayıları silmiş. BİR'e yönelmiş ..."

Necip Fâzıl

Yûnus'un Yaşadığı Çağ Yâhut Gökte
Yalnız Bir Yıldız...

Yûnus'un yaşadığı çağ, nerden bakarsanız bakın, bugünkü-
nün fevkinde zor bir çağdır. Yûnus'un döneminde Anadolu Selçuk-
luları son demlerini yaşıyordu. Osmanlı çınarı henüz yeni filizleni-
yordu. Bu devirde isyanlar ve istilâlar birbirini tâkip etmekteydi.
Haçlı seferleri, Moğol akınları, Bâbâî isyanları, saltanat kavgaları
peşi sıra sürüp gidiyordu. Zulüm imparatorluğu kurmak için önüne
ne gelirse yakıp yıkan Moğollar ve Haçlılar vahşilikte rakip tanı-
yorlardı. Bâbâîler de onlarla şer ittifâkına girmişçesine felâket zinci-
rine yeni halkalar ekliyorlardı. Onun içindir ki felâket çanlarının se-
si dört bir taraftan duyuluyordu. İnsanlar yarınlarından ve hayatla-
rından hiç de emin değildi. Her fert, patlamaya hazır bomba gibiydi.

Gönüllerin ve onurların hoyrat eller tarafından kırıldığı böyle
zor bir zamanda dünyâya gelmişti bizim Yûnus Emre... Onun do-
ğum târihi kesin olarak bilinmese de kaba hesap olarak 13. yüzyılın
sonları ile 14. yüzyılın ilk çeyreği arasında yaşadığı söylenebilir.
Yûnus'un doğum târihinin 1240 olduğu kanaati kesin olmasa da,
edebiyat çevrelerinde pek yaygındır.

Hakîkatin perdelendiği zor bir zamanda ve karışık bir coğraf-
yada dünyâya gelen, gönül gözü açık bir velî şâir olan Yûnus Emre,
mevcut durumun vahâmetini görerek kandan, kinden ve nefretten

beslenenlere şöyle seslenerek safını belli etmiştir:

*Ben gelmedim da'vî için
Benüm işim sevi için
Dostun evi gönüllerdür
Gönüller yapmaya geldüm.*

Yûnus Emre, hayâtı efsâneleşmiş bir gönül insanıdır. Fakat o Hüseyin Hâtemî'nin de belirttiği gibi bir efsâne değil, târihi bir kişiliktir. O, dünle bugün arasında kelimelerden bir gönül köprüsü kurmuştur. Onun adı sevgi, hoşgörü ve kardeşlikle özdeşleşmiştir. Geçen yedi asır, onun adının ve felsefesinin üzerini örtememiştir. Zaman onu yaşlandıracak yerde, aksine gençleştirmiştir. Çünkü o, sevgi iksîriyle her dem tâzelenmiştir. Edebiyat sâhasında mühim bir isim olan Abdülbâkî Gölpinarlı onu şöyle tanıtır: "Yûnus Emre, 1240'ta doğdu. Sarıköylü'dür. İyi bir tahsil gördüğü şiirlerinden anlaşılmaktadır. Medrese tahsîlinden sonra tasavvuf yoluna girdi. Tabduk Emre'ye mürit oldu. Anadolu'nun birçok illerini, Sûriye'yi ve Âzerbaycan'ı dolaştı. 1320 yılında 82 yaşında iken vefat etti. Mezarı Sarıköy'dedir."

Yûnus Emre evrensel temalar işlemiş bir dünya şâiridir. Herkes onda bir şekilde kendini bulmaktadır. Bugün hemen herkesin zihninde bir Yûnus portresi vardır. Bu portreler zaman zaman birbirlerinden bir hayli farklılıklar da arzedeilmektedir. Bâzılarına göre o bir şâirdir, bâzılarına göre o bir dervîştir, bâzılarına göre de o bir hümanisttir. Herkes ona kendi penceresinden bakmış, aslında o pencereden gönül aynasındaki Yûnus'u görmüştür.

İnsanlığın sevgiye, barışa ve dostluğa her zamankinden daha çok ihtiyaç duyduğu bu karanlık çağda, Yûnus'un gönül aynasından yansıyan uhrevî ışığa çok ihtiyâcımız vardır. Zîra o, karanlıkları aydınlatacak bir ışıktır. Onu gelecek çağlara taşımak hepimizin borcudur.

Yûnus Emre'nin Mezarı Sevenlerinin Gönlüdür...

Halkın ve Hakk'ın dostlarından biri olan Yûnus Emre'nin mezarının yeri kesin olarak bilinmemektedir. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde ona atfedilen birçok mezar ve makam bulunmaktadır. Bunlar arasında Eskişehir-Sivrihisar, Aksaray-Ortaköy, Karaman, Bursa, Kula ile Sâlihli arası, Erzurum Tuzcu köyü, Keçiborlu, Sandıklı, Ünye ve Sivas Hafik'teki türbe veya makamlar sayılabilir. Fakat bunlar içerisinde özellikle Karaman ve Sivrihisar başı çekmektedir. Niyâzi-i Mısri bu makamlara Yunanistan'ın Limni adasını da ilâve etmektedir.

Hak ve hakikat şâiri Yûnus'un mezarının Anadolu'nun birçok yerinde olduğu iddiâsı, ona duyulan derin sevginin ve muhabbetin tezâhürüdür. Anadolu halkı onu çok sevdiği ve efsâneleştirdiği için mezarının kendi memleketlerinde olmasını arzulamışlar ve iddiâlarını bu çerçevede dile getirmişlerdir. Böyle büyük bir sevgi her şâire nasip olmaz. Yûnus'un yedi asrı aşkın bir zamandan beri unutulmamış olması, şiirlerinin dilden dile dolaşması buna delildir. Bence Yûnus'un mezarı çok da önemli değildir; onun yeri Anadolu insanının yüce gönlüdür.

Yûnus Emre'nin Dîvânı'nda Kısa Bir Gezinti...

Yûnus Emre sâdece Türkiye'de değil, Türkçenin konuşulduğu bütün coğrafyalarda tanınmakta ve çok sevilmektedir. Hattâ Türkçe konuşmayan milletler de onu zevkle okumaktadır. Yûnus'un şiirlerinde kullandığı dil arı duru Türkçedir. Kendisiyle çağdaş olan Mevlânâ'nın eserlerini Farsça yazdığı bir dönemde o, Türkçeden asla tâviz vermemiş, eserlerinde Türkçeyi nakış nakış işlemiştir. Türk milletinin onu bir başka sevmesi ve yedi asrı aşkın bir zamandan beri yüreğinde yaşatması biraz da onun Türkçe hassâsiyetinden dolayıdır.

Türk şiir ırmağının en büyük kollarından biri olan Yûnus

Emre'nin günümüze intikal eden iki önemli eseri mevcuttur. Bunlardan biri *Risâletü'n-Nushiyye*, diğeri de *Yûnus Emre Dîvânı*'dır. Bunlar Türk kültürünün ve Türkçenin iki büyük köşe taşıdır. Bu eserler kütüphânelerimizin en zengin muhtevâlî şiir kitaplarıdır. Yûnus'un *Dîvânı*'ndaki şiirler aruz ve hece ölçüsüyle kaleme alınmıştır. Bu dîvânların birçok nüshası bulunmaktadır. Yûnus'un dînî, tasavvufî, ahlâkî içerikli "Öğütler Kitabı" anlamına gelen *Risâletü'n-Nushiyye* adlı eseri mesnevî nazım şekliyle yazılmıştır. Bu didaktik (öğretici) eser 573 beyitten oluşmaktadır.

Yûnus Emre'nin Şiirlerinde Yaygın Temalar...

Tasavvuf edebiyâtının ilk büyük mektebini kuran kişi olarak Hoca Ahmet Yesevî kabul edilmektedir. Ondan sonra bu sâhada isim yapan öncülerin başında gelen Yûnus Emre Türk tasavvuf edebiyâtının tartışmasız en büyük temsilcisidir.

Yûnus Emre'nin şiirlerinde geniş bir tema dağarcığı vardır. O insan hayâtını ilgilendiren can alıcı konuları şiirlerinde işlemiştir. Ölüm, hayat, tasavvuf, Allah aşkı, peygamber sevgisi, hoca (öğretmen) sevgisi, hoşgörü, merhamet, namaz, âhîret hayâtı, dünyânın geçiciliği, insanın özündeki kıymet şiirlerinde ele aldığı konulardan bâzılarıdır.

Yûnus Emre ve Sonsuzluğun Kapısı Ölüm...

Ölüm, sonlu hayattan sonsuz hayâta hicret etmektir. Yûnus Emre'nin şiirlerinde işlediği en yaygın temalardan biri ölümdür. Fakat o ölüme büyük bir sevgi ve hoşgörüyle bakar; ölümü dostu dostu kavuşturan bir sonsuzluk köprüsü olarak görür. Onun ölüme ve ölümden sonraki sonsuz hayâta dâir şu dizeleri güçlü îmânını yansıtmaktadır:

Ölümünden ne korkarsın / Korkma ebedî varsın

Yûnus bir Hak ve hakikat âşığıdır. Gerçekte insanlar ölmezler, çünkü ölüm sandığımız şey, aslında bir çeşit tebdîl-i mekândan ibârettir. O bunu şöyle dile getirir:

*Yûnus öldü deyû salâ verirler
Ölen hayvan imiş âşıklar ölmez.*

Ölüm sâdece bedenle sınırlıdır; ruhlar hiçbir zaman ölmezler. Yûnus Emre, ölümü yokluk olarak görmediği için bunu doğal bir hâdisiye olarak görür ve ondan korkmaz; onu büyük bir tevekkülle ve tebessümle karşılar. Ona göre akıllı kişiler ölmeden önce ölür, yâni nefsin sıkı bir disiplin altına alır; nefsin sonu gelmez emirlerine kulak asmaz. Ölüm tenle ilgilidir. Ruhlar ölümünden âzâdedir. Yûnus Emre bakın bunu şu beyitte ne güzel ifâde etmiştir:

*Ten fânîdür, cân ölmez, gidenler girü gelmez,
Ölür ise ten ölür, cânlar ölesi degül*

Yûnus Emre Yâhut Aşk Bağının Bülbulü...

Türk dünyâsının sembol isimlerinden Yûnus Emre'yi insanların gönlünde büyüten aşk ve muhabbet duygusu değil de nedir? Onun en belirgin özelliği aşkı taçlandırmasıdır. O, hayat felsefesini aşk üzerine kurmuştur. Bu onun hem hayatında, hem de şiirlerinde görülür. Zâten bu his sâdece şiirlerinde kalsaydı inandırıcı olmazdı. Yaşanılmayan ve yaşatılmayan duyguların tesiri kâbil değildir. O, sevgiyi ve muhabbeti bütün hücreleriyle özümsemiş bir halk ve Hak şâiridir. Bunu anlamak için şiirlerine ve hayâtına bir kez bakmak yeterlidir.

Yûnus'ta aşk öyle ileri boyutlara varmıştır ki bu aşk, tutku derecesinde onun kendinden geçmesine, bir başka kimliğe bürünmesine yol açmıştır. Durumunu îzah etmeye kelimeler kifâyet etmiştir. O, mevcut durumuna bakarak akıllı mı, dîvâne mi olduğunu anlamakta zorlanmaktadır. Bunu şu musrâlarda açıkça görebiliyoruz:

*Ben yürürem yana yana aşk boyadı beni kana
Ne âkilem ne dîvâne gel gör beni aşk n'eyledi.*

Daha evvel belirttiğimiz gibi Yûnus'un aşkı ilâhîdir. Onun sevgisini hümanizmle ve mecâzî aşklarla ifâde edemeyiz. Bu demek değildir ki Yûnus insanları sevmiyor. O, Allah'ın dünyâdaki halîfesi makâmındaki insanları elbette seviyor; fakat insanı kul makâmından çıkarıp kutsal bir unsur olarak görüp putlaştırmıyor. Onda esas olan Allah sevgisidir. Hümanizm Yûnus'u ifâde etmekte yetersiz bir kavramdır. Yûnus'ta esas olan Hakk'a ve hakîkate yakın olmaktır. Bunu şu beyitte tüm açıklığıyla görebiliriz:

*Âşık Yûnus seni ister, lütfeyle cemâlin göster
Cemâlin gören âşıklar, ebedî ölmez Allah'ım!*

Yûnus'un kitabında kan, kin ve nefret kavramları yazmaz. Onun yerine sevgi, aşk ve hoşgörü bulunur. Günümüz insanının teknoloji alanında hârikulâde buluşlara imzâ atması önemli olmakla birlikte yeterli değildir. İnsanın mânevî dünyâsının vîrâneye çevrilmesinin önlenmesi daha öncelikli bir husustur onun için!... Kişi kendi iç dünyâsını îmar etmedikten sonra göğün yedi katını keşfetse ne mânâ ifâde eder ki?... Bizi mutlu kılacak unsur, iç dinamiklerimizi dengeye oturtturarak dünyayla âhireti paralel olarak tanzim etmektir. Aksi halde iç huzûru yakalamamız mümkün değildir. Asr-ı Saâdet'teki insanlar onca zorluklara ve imkânsızlıklara rağmen mânevî hayatlarını göz ardı etmedikleri için bizlerden çok daha mutluydular. Demek ki maddiyat tek başına huzûru sağlamıyor. Tek kanatla uçmuyor.

Yûnus, Hakk'a yaklaştıkça halk da ona yaklaşmıştır. İç huzûru, Allah sevgisinin en ileri derecesi olan muhabbetullahta bulan Yûnus'un, herkes tarafından sevilip yüceltilmesinin esas sebebi, ölmeyen duyguları ruhûna nakşedip, hayâtını ona göre yönlendirmesidir. Onun bu husûsiyetlerini tiyatrocu ve şâir Semih Sergen bir şiirinde veciz bir üslûpla dile getiriyor:

*Yûnus insan demektir: Yûnus sevgi, Yûnus halk.
 Yûnus vatan demektir: Yûnus yurt, Yûnus toprak.
 Yûnus Türkçe demektir: Türkçe ak, Türkçe bayrak.
 Dertli Yûnus, han Yûnus, derviş Yûnus, can Yûnus.*

Yûnus Emre'de Peygamber Sevgisi...

Yûnus Emre tasavvuf terbiyesi görmüş kâmil bir mümindir. O, şiirlerinde Hak ve hakikat peşinde koşmuştur. Onun şiirinin temaları mânevî hayâtımıza ışık tutar. Yûnus'un şiirlerinde hâkim temalardan biri de peygamber sevgisidir. O, şiirlerinde, başta iki cihan güneşi Hz. Muhammed (sav) olmak üzere birçok peygamberden bahseder.

Yûnus Emre'nin son Peygamber Hz. Muhammed (sav)'e duyduğu aşk, kelimelerle anlatılacak cinsten değildir. Çünkü bizim peygamberimiz olan Hz. Muhammed (sav), Allah'ın habibi (sevgilisi)dir. Rabbimizin Resûlullah Efendimiz'e verdiği kıymet, diğer peygamberlerle ölçülemeyecek kadar çok büyüktür. Yûnus Emre, Allah'ın bu kadar övdüğü ve sevdiği yüce bir şahsiyete gönlünün en güzel yerini ayırmıştır. Bu sevgiyi:

*Cânım kurbân olsun senin yoluna
 Adı güzel kendi güzel Muhammed*

dizelerinden başka hangi musrâ daha öz bir şekilde anlatabilir ki?... 'Kurban olmak' fedakârlığın ve sevginin en tepe noktası değil midir? Yûnus'un şu dördlüğü, onun Kâbe'ye ve Resûlullah'a duyduğu derin özlemin veciz ifâdesidir:

*Bir mübârek sefer olsa da gitsem
 Kâ'be yollarında kumlara batsam
 Hûb cemâlün bir kez düşde seyr itsem
 Yâ Muhammed cânım arzûlar seni*

*Sen hak Peygambersin şeksiz gümânsız
 Sana uymayanlar gider îmânsız*

diyen Yûnus Emre, Peygamber Efendimiz'e ve diğer peygamberlere gönülden inanmanın gerekliliğine vurgu yapar. Çünkü peygamberlere îman etmek, îmânın şartlarındandır. Îmânın şartlarından birine inanmamak kişinin îmansız ölmesine sebep olacak kadar tehlikelidir.

Yûnus Emre, Peygamberimizi bütün dertlerin dermânı olarak görmektedir. Çünkü onun getirdiği Kur'an, ruhların iksîridir, hayat kitabıdır. O, şu mısırâlarında kendini 'katre', Peygamberimizi ise 'umman' olarak nitelemektedir.

*Katreyim ummân buldum
Derdime dermân buldum
Dün gece kadre erdim
Seyr ettim Muhammed'i*

diyerek ifâde eder.

Yûnus Emre'de Hoca (Öğretmen) Sevgisi...

Bilindiği gibi Yûnus Emre'nin mânevî feyizlerle dolup taşmasında hocası Tapduk Emre'nin rolü çok büyüktür. Yûnus, Tapduk Emre'nin müridi olmuştur ömrü boyunca... Gerçek kişiliğini bu velî şahsın mânevî tasarrufu altına girdikten sonra bulmuştur. Yûnus, Tapduk Emre'nin şahsında bütün hocalara büyük bir sevgiyle ve aşkla bağlanmıştır. Fakat o, hocayı geniş mânâlarda ele almaktadır. Ona göre hoca, Allah'ın âlim sıfatıdır; bilgileri bünyesinde toplar ve yayar. Bunu onun şu beyitlerinden de anlıyoruz:

*Resul agdı Mîraç'a, nazar eyledi Hâce
Görün görün kim niçe vasfını dervişlerin
Başuma dikeler hece ne ırte bilen ne gice
Âlemler ümîdi Hâce sana ferman olam bir gün*

Yûnus'a göre Peygamberimiz de bir hocadır. Çünkü İslâm dininin emir ve yasaklarını Cebrâil vâsıtasıyla Allah'tan alarak ümmetine öğretmiştir. Bunu şu beyitte ifâde etmektedir:

*Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burak
Cebrâil eydür Hâcem Miraç'a kıgurdı Hak*

Yine o, hocayı mürşid-i kâmil olarak da vasıflandırmaktadır. Hattâ bu mânâda kullandığı beyitlerin sayısı diğerlerine göre daha fazladır:

*Hocanın tâlibi çokdur hiç bundan kemteri yokdur
Şunun kim mürşidi Hak'dur uymaz nâsun allerine*

*Dilerem fazlundan ayurmayasun
Hocam senden özge sevmeyem ayruk*

Yûnus Emre, hakikatleri eğip bükmeden söyleyen bir gönül adamıydı. Yaşadığı müddetçe sevginin gönüllü bayraktarlığını yapmıştır. O, son olarak hocalara şu tavsiyede bulunmaktadır. Bu tavsiye onun gerçek kimliğini de, niyetini de bize açıkça göstermektedir:

*Yûnus Emre dir hoca, gerekse var bin hacca
Hepsinden iyice, bir gönüle girmekdür.*

Tapduk Emre'nin Dergâhında Dosdoğru Bir Derviş...

Taşköprüzâde'nin dediğine göre "Tapduk Emre 13. asırda Anadolu'yu dolduran o tanınmış şeyhlerden biriydi ve Sakarya çevresindeki bir köyde münzevî olarak yaşıyordu." Gönüller sultânı olan Yûnus Emre, tasavvuf mektebinde mürşid-i kâmil olan Tapduk Emre'nin rahle-i tedrisâtından geçmiştir. Yâni o, iyi bir tarikat eğitimi almıştır. Tapduk Emre'yi kendisine şeyh edinmiştir. Bununla ilgili şu rivayet yaygın olarak anlatılır:

"Hacı Bektaş Veli, Horasan diyârından Rum'a (Anadolu'ya) gelip yerleştikten sonra velîliği ve kerâmeti etrâfa yayıldı. Her taraftan mürit ve muhipler gelmeye, büyük meclisler olmaya başladı. Fakir halli kimseler gelir, nasip alır giderlerdi.

O zaman Sivrihisar'ın şimal tarafında Sarıköy denilen yerde

Yûnus derler, bir kimse var idi. Gâyet fakir olup ekincilik ederdi. Bir vakit kıtlık oldu. Ekinden bir nesne hâsıl olmadı. Yûnus, erenlerin bu güzel vasıflarını işitti. Kimsenin bu kapıdan boş dönmemesi dolayısıyla, bir bahâne ile gidip kifaf denecek miktarda bir şeyler istemeyi düşündü. Eli boş gitmemek için öküzüne dağdan alıc yükleyip Suluca Karahöyük'e doğru yola koyuldu.

Karacahöyük'e varınca Hacı Bektaş-ı Velî'nin huzûruna çıktı. Armağanını sunup 'Ben fakir bir kimseyim, bu yıl ekinimden bir nesne alamadım. Ümidim şu ki bu yemişi kabul edip karşılığında buğday veresiniz, aşkınıza kifaf edelim' dedi. Hacı Bektaş, 'öyle olsun' diyerek abdallara işâret etti, alıcı alıp paylaştılar, yediler. Yûnus birkaç gün orda eğlendi. Gidecek olunca, Hacı Bektaş'a haber verdiler. O da 'Sorun bakalım ne ister, buğday mı, himmet mi?' dedi. Yûnus geri dönmek için acele ediyordu. Buğday istedi. Ne yaptılarsa da râzı edemediler. Yûnus, 'Bana buğday gerek' diye ısrar etti. 'Ben nefesi neyleyim' dedi. Râzı olmadı. Hacı Bektaş emretti, buğdayı verdiler. Yûnus da dergâhtan çekilip gitti.

Yûnus, biraz yürüdüktan sonra, işlediği hatânın büyüklüğünü anladı. Çok pişman oldu. Derhal geri dönerek kusûrunu itiraf etti. Fakat Hacı Bektaş, 'O iş şimdiden sonra olmaz. Biz o kilidin anahtarını Tapduk Emre'ye verdik, varsın nasîbini ondan alsın', dedi."

İşte bu yaygın rivâyette de belirtildiği üzere Yûnus Emre, ham bir insanken Tapduk Emre'nin dergâhına ilticâ ederek orada pişmiştir. O, bir rivâyete göre bu dergâha kırk yıl boyunca hizmet etmiştir. Bu süre içerisinde ağzı olduğu halde, ağzı yokmuş gibi büyük bir teslîmiyet ve adanmışlık rûhu içerisinde hizmetlerde bulunmuştur. Dağda onca eğri odun varken o, Tapduk'un dergâhına bir kez bile eğri odun getirmemiştir. O, kendisini rûhen ve bedenlen adadığı bu kutlu dergâha odunun bile eğrisini lâıyk görmemiştir.

Mütevâzı bir şeyh olan Tapduk Emre, Yûnus'u "Yûnus Emre" yapmıştır. Yûnus Emre, bu gerçeği şiirlerinde hep dile getirmiştir. İşte bunlardan biri de şu beyittir:

*Tapdug'un tapısında kul olduk kapısında
Yûnus miskîn çiğ idik bişdik elhamdüli'llâh*

Seni Şîgaya Çeken Bir Molla Kāsım Gelir...

Yûnus Emre'nin hayâtı masal gibidir, onun içindir ki onun hayâtı rivâyetlerle doludur. Onunla ilgili anlatılan rivâyetlerden biri de Molla Kāsım denen şeriat âlimiyle ilgili olanıdır. Bununla ilgili yaygın rivâyet yedi asırdan beri dilden dile aktarılıp durulur...

Rivâyete göre Yûnus Emre'nin şiirleri, kendisinin ölümünden yıllar sonra Molla Kāsım adında bir şeriat bilgininin eline geçer. Söz konusu kitap, Yûnus Emre'nin üç bin sayfalık bütün şiirlerini kapsayan üç bin şiirlik bir kitaptır. Bu kitaptan başka bir tâne daha yoktur. Molla Kāsım oturur dere kenarına, yok bu şiir dîne aykırı, bu şeriata aykırı, bu haram, bunu beğenmedim diyerek iki bin tânesini yakar, bir kısmını dereye atar. Üç bin sayfalık kitaptan geriye bin kadar sayfa kalmıştır ki Molla Kāsım şu beyit ile karşılaşır:

*Derviş Yûnus bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni şîgaya çeken bir Molla Kāsım gelir*

Yûnus'un şiirlerinin bir kısmını yakan, bir kısmını da suya atan Molla Kāsım anlar ki Yûnus Emre bir Allah dostudur... Bu kadar zaman öncesinden Yûnus'un eylediği bu kerâmete şaşırır ve telâşla dereye atlayıp sayfaları toplamaya çalışır. Büyük bir pişmanlık duysa da son pişmanlık fayda vermeyecektir. Yakmadığı, suya atmadığı şiirleri bir hazîne gibi saklar. Halkımızın rivâyetine göre; bu yüzden Yûnus Emre'nin şiirlerinden binlercesini göklerde melekler, binlercesini denizlerdeki balıklar, kalan binlercesini de insanlar söylemiş.

"Sana İbret Gerek İse" Şiirinin Tahlili...

Sana ibret gerek ise / Gel göresin bu sinleri
Ger taş isen eriyessin / Bakıp göricek bunları
Şunlar ki çoktur malları / Gör nice oldu halleri
Sonucu bir gömlek giymiş / Onun da yoktur yenleri
Hani mülke benim diyen / Köşk ü saray beğenmeyen
Şimdi bir evde yatarlar / Taşlar olmuş üstünleri
Bunlar eve girmeyeler / Züht ü tâat kılmayalar
Bu beyliği bulmayalar / Zîra geçti devranları
Hani ol şîrin sözlüler / Hani ol güneş yüzlüler
Şöyle gâyip olmuş bunlar / Hiç belirmez nişanları
Bunlar bir vakt beğler idi / Kapıcılar korlar idi
Gel şimdi gör bilmeyessin / Beğ kangıdır ya kulları
Ne kapı vardır giresi / Ne yemek vardır yiyesi
Ne ışık vardır göresi / Dün olmuştur gündüzleri
Bir gün senin dahi Yûnus / Benden dediklerin kala
Seni dahi böyle ede / Nitekim etti bunları"

Yûnus Emre bu şiirde insanları ölüm gerçeğinden ibret almayacağına uyarılmaktadır. Çünkü ibret için ölüm yeter. Kişi taş bile olsa sinlere (mezarlara) bakıp erir. Bunu birinci dörtlükte açıkça ifade ediyor. İkinci dörtlükte, ölen kişilerin mallarının çok olmasına rağmen onlara hayır getirmediğini, son yolculuklarında yenleri olmayan gömlekle (kefenle) uğurlandıklarını hatırlatmaktadır. Üçüncü dörtlükte, o kişilerin hayatlarında saray ve köşklere beğenmediklerini, şimdi üstünleri taşlar olan bir evde (mezarda) yattıklarını söylüyor.

Bu dünya şüphesiz ki bir imtihan yeridir. Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de "Kim zerre miktârı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktârı şer işlemişse onu görür." (Zilzâl 7-8) buyuruyor. Şiirin dördüncü dörtlüğünde, ölen kişilerin sağlıklarında Allah'a karşı iyi bir kul olmadıklarını, artık onların devirlerinin geçtiğini, sözlerini geçmediğini söylüyor. Beşinci dörtlükte ise şîrin söz-

l , güneş yüzlü olarak nitelendirdiği güzel insanların artık hiçbir izinin kalmadığını, hepsinin toprak olduğunu dile getiriyor.

Şiirin altıncı dörtlüğünde, ahrete g  en bu kişilerin bir zamanlar sözü geçen zengin insanlar olduklarını, hepsinin saray ve k  klerde oturduklarını, kapıcılarının olduğunu hatırlatarak şimdi ki konumlarına değiniyor. Şimdi hangisinin bey, hangisinin kul olduğu belli değildir. Zîra  l m beylerle kulları e itlemi tir. Bu yeni  lemede ( hirette)  st nl k takvayla ölçülmeye ba lanmı tır. Kim Allah'ın hoşnut olduğu i ler yapmışsa o kurtulmuştur.

Yûnus Emre,  iirinin yedinci dörtlüğünde kabir hayâtını gözler önüne seriyor. Kabir  yle bir yerdir ki girilecek kapısı yoktur, yenecek yemeği yoktur. Orada bulunanlar ışıktan çok uzaktır. G ne  o kişilerin üzerine doğmamaktadır. O  l lerin gündüzleri dün (gece) olmuştur. Yâni kul, kabirde çok  cizdir. Şiirin son dörtlüğü olan sekizinci dörtlükte, Yûnus Emre kendi nefesine seslenerek bütün  l ler gibi kendisinin de aynı şeyleri ya ayacağını, aynı aşamalardan geçeceğini söylüyor. Çünkü Allah  hirette kullarına dünyâda yapıp ettiklerine göre mu amelede bulunacaktır; orada kimseye ayrıcalık tanınmayacaktır.

Okuduklarım-Gördüklerim Duyduklarım

Kemal Y. Aren

“Şeftâli ve İncir Ağacı

Bir şeftâli bahçesinde, şeftâli ağaçlarından bir ağaç. Öteki hemcinslerinden tek farkı, bir incir ağacının ona komşu olması... Bütün bu karmaşık hâdiselerin, mücadelelerin, üzüntülerin sebebi bu komşulukmuş...

Ben olayın en sonuna yetiştim. Onun için olanların ne başlangıcından, ne seyrinden haberim olmadı. Anlatacaklarım bahçe sâhibi ile, incir ağacından ve şeftâlinin komşularından, bir de günümüz gençlerinin ikide birde körsü, körsü dedikleri bir hayvan var, onlardan dinlediklerimdir. Kusur varsa günâhı onların boynuna olsun!.. Kabul edersiniz ki, bir toplumu ilgilendiren bir hâdise, görgü şâhitlerinin kendi değerlendirmelerini içinde barındırır. Gerçek Allah'ın katındadır!...

*

Şeftâli ağacının cinsi Bursa Şeftâlisi imiş. Asılmış yâni!.. Onun gurûru içinde dalları yukarı doğru yükselmiş, her sene ilkbaharın sonuna doğru yapraklanır, bir süre sonra çiçeğe durur, temmuz, ağustos ayında da meyvaları dallar arasından kendini gösterirdi muhakkak! Yanlış anlaşılmasın önce çiçek sonra yaprak açan kayısıdır, bâdemdir. Şeftâliler öyle değildir. Bunu da lâf arasında arz etmiş olayım!

*

Ben bahçeye geldiğimde bahçıvan Abbas Ağa, elindeki balta ile artık kupkuru bir gövdeden ibâret kalmış şeftâliyi kesmekle meş-

güldü.

Selâm verdim, "Kolay gelsin!" dedim, son bir darbe ile kuru gövde yana yatınca, Abbas Ağa baltasına dayandı, alındaki terleri işaret parmağı ile akıttıktan sonra selâmımı aldı, "Güzel ağaçtı!" dedi.

İçinin yandığı sesinin tonundan belliydi.

"Hâlis Bursa şeftâlisiydi. Senelerce meyvasını aldım. İri iri, hafif kırmızı tüylü, tüyleri ipek gibiydi, şöyle tuttun mu ortasından yarılır, kabuğu kolay soyulur, yemeye doyamazdın. Kurudu. Bak diğerlerinde bir şey yok! Onlar şu halleriyle daha bir beş sene tam randımanla ürün verirler, inşallah! Ama buncağız kurudu. Önce anlamadım. Köstebek falan zarar veriyor sandım. Kök diplerini kontrol ettim, yok, hayır! Köstebek izine rastlamadım. Diğer ağaçları dolaştım, acaba bir sam rüzgârı mı yaktı, diye düşündüm, değil, öyle olsa diğerlerine de vurur. Hayır sâdece buncağız kuruyor. Anlamadım. Bunca senedir bu işi yaparım, senin anlayacağın bu hâle akıl erdiremedim. Oluruna bıraktım. Bâzan insanlar da bozuluyor, neşesi kaçıyor, iştahı kesiliyor, zayıflamaya başlıyor, doktorlar arıyor, tarıyor, bir şey bulamıyorlar. Sonunda stres deyip işin içinden çıkıyorlar. İyi de, mübârekler o stresin de bir sebebi olmalı değil mi? Arasana onu! Hayır! Hastaya bırakıyorlar!.. Tıpkı onlar gibi ben de ağacı kendi hâline bıraktım. Ne derdi varsa zamanla çözülür dedim. Çözülmedi. Gün günden sarardı, soldu. Üstünden bir güz, bir kış geçti, bahar geldi, diğerleri yapraklandı, bunda hiçbir hareket yok Sonunda ne olduğunu anladım ama iş işten geçmişti.... Anladım, gitti zavallı! Ben de gözümün önünde hicran olup kalmasın diye sökeyim dedim. Ya işte öyle!"

Şeftâli ağacı upuzun gövdesiyle yerde uzanmış yatıyordu. Dalı, budağı daha önce alındığı için düzgün bir direk gibi kalmıştı.

Yazık!...

Abbas Ağa, şimdi kökü çıkarmaya çalışıyordu.

Onu işiyle baş başa bırakıp bahçeyi dolaşmaya çıktım.

Çok hafif bir rüzgâr dallar arasından geçerken tatlı bir hışırtı çıkarıyor, yüzümü okşuyordu. Bir an durdum, sanki yapraklar birbirleri ile konuşuyormuş gibi geldi. Biraz dikkat edince hakîkaten konuştuklarını anladım. Ne yazık ki nebatça bilmiyordum. Hani meşhur hikâyedir: Aziz Mahmut Hüdâî Hazretleri ile ilgili... Hazret-i Üftâde'nin talebesi olduğu yıllarda, bir gün hocaları diğer talebelerini de alır kıra çıkarlar. Bir ara Hazret: "Çocuklar şuradan bana biraz çiçek toplayın da ana bacıya götüreyim. Kır çiçeklerini pek sever!" der. Mürîdan çil yavrusu gibi dağılır. En güzel çiçekleri bulup hocalarına getirme telâşındadırlar. Bir süre sonra herkes eli kolu canlı, taptâze çiçeklerle dolu, huzûra varır. Sâdece Aziz Mahmud'un elinde boynu bükük, koparılabir hayli olduğu belli bir papatyacık vardır. Çekine çekine onu uzatır. Hocası: " Aziz, bu ne? Şu koca ormanda bula bula bu solmuş çiçeği mi buldun?" dediğinde, "Hocam, hangi çiçeğin yanına varıp koparmak üzere elimi uzattımsa Hakk'ı zikreder buldum. Dokunamadım. Sâdece bu, kökünden koparıldığı için suskundu. Ben de onu aldım." der. Bunun üzerine Üftâde Hazretleri: " Aziz bundan böyle Hüdâî diye anılasın!" ihsânında bulunur.

Bu çok bilinen kıssayı anlatmaktan kastım, yaprakların neler konuştuğunu, anlama arzumu ifâde içindi. Aziz Mahmut Hüdâî Hazretlerinin ferâsetine sâhip olmayı istedim. Ondandı...

Hikmet-i Hüdâ, o anda fakîre bir hâl oldu, fehmi zâtında bir küşâyış husûle geldi ve yaprakların konuşmasını lisân-ı Türkî üzere anlamaya başladım. Bu hâle şaşıp ne olduğunu anlamaya çalışırken bir hayli zaman geçti. Mest-i bîhûş halden geçip kendime geldiğimde, duyduklarımın bahçıvanın kestiği ağaç ile ilgili olduğunu anladım. Kulak verdim, sesler ağlamaklı idi, birbirlerine baş sağlığı diliyorlar ve de arkadaşlarının başına gelen acı âkıbeti yorumlamaya çalışıyorlardı. Biri: "Epeydir hastaydı zavallı, bahçıvan farkına varmadı. Zamânında el atsaydı bugün o hâlâ aramızda olurdu!" Bir diğeri: "Öyle deme kardeş, bahçıvanın günâhı yok, o gördü, ilâçladı ama fayda etmedi." Öteki: "Tabîî etmez, rast gele ilâç verdi. Has-

talığını tam anlamadı. Yaprakları içe doğru kıvrılarak sararıyordu. Bu, kökte bir şeyler olduğunu anlatır. Oraya bakmalıydı. Halbuki o ne yaptı? Gövde ile uğraştı. Yazık oldu ağaççığa!... Tam da en verimli çağındaydı. Meyvasını yiyenlerin gönülden gelen teşekkürlerine nâil olacağı devri yaşıyordu. "Bir başkası: "Kader! Ne denir? Ecel geldi başa, baş ağrısı bahâne! denmiştir". "İşi hemen kadere bağlamayın! Ecel-i kazâ var, ecel-i müsemmâ var!" "Sen de çok şey biliyorsun! Aptal onların ikisi de aynı. Kazâ! Kazâyı takdir eden de O, tasmim eden de! Kimi kime şikâyet edeceksin?" "Canım, kimseyi kimseye şikâyet eden yok! Hani, kazâyı rızâ noktasına gelmeden önce çâre aramak da vâcip!" "Çocuklar münâkaşanın zamânı değil. Duâ edelim, Rabbimiz bizleri muhâfaza buyursun!" "Abla tamam olmasına tamam da Rabbimiz bizleri muhâfaza buyursun demeden önce çâre..." "Yeter!... Çâre, çâre!... Çâresi olsaydı, Abbas Ağa onu bulurdu. Hepimiz biliyoruz, çok iyi bir bahçıvan o! Babasından el almış. O bulamadığına göre demek ki çâresi yok! Kes artık!" Bir süre sükût oldu. Rüzgâr esiyordu ama konuşmalar kesilmişti. Anladım ki bütün ağaçlar vakfeye durdu. Ben de onların acısına hürmeten aralarından usulca çekildim.

*

Biraz ilerideki bir ağacın altına oturdum. "Olmak, ya da olmamak" konusunda derin düşüncelere dalmışken nasıl oldu bilmiyorum, hışırtı gibi, fısıltı gibi bir sesle kendime geldim. Nereden geliyor diye etrâfıma bakınırken önümde ağzını bana doğru açmış bir solucan gördüm. "Şeftâlinin başına gelenleri gördün değil mi?" demesin mi? Yüzüne bakakaldım. Demek idrâkimde küşâyışın en zenginini hâsıl olmuş, börtü böceğin de lisânından anlar olmuşum!.. Hemen o saat Rabbime hamd ü senâlar ettim, şimdi lutfettiği bu nîmetini hayırlarda kullanmamı da nasip buyurması niyâzında bulundum. "Nîmete şükür, nîmeti ziyâde kılar" denmiştir.

Solucana bakarak:" Evet, dedim, cânım ağaç kupkuru kütük olmuş. Bahçıvan da ne yapsın onu oradan kaldırıp yerine bir fidan diker. " "Dikmesine diker de büyüyüp ağaç olmasına kalmadan o

fidan da kurur. O incir ağacı oradayken yanında bir başka ağaca hayat hakkı tanımaz..." "Ya, demek incir ağacının mârifeti!... Peki bunu bahçıvan bilmiyor mu?" Bilmez olur mu beyim! Bilir. Ama o inciri ona öyle bir ballandırarak anlattılar, öyle methettiler ki... meyvasını görmek istedi! Olay bu! " " Ve şeftâlinin canına kıydı!" "Evet." "Peki, incirin meyvasını tattı mı?" "Evet!" "Dedikleri gibi mi bâri?" "Daha bile fazla!.. Ballı ballı incirler veriyor! Yemeğe doyamazsınız!..." "Şeftâli de çok güzel meyvalar vermiyor muydu?" "Onun da meyvası çok güzeldi. Ama neylersiniz ki bahçede başka şeftâliler var, ama incir bir tâne! ""Yâni tek olan bir, çokluğun içindeki bir tâneden değerli? Öyle mi?" "Öyle!..." "Ama bu adâlet değil! Hani herkesin hayat hakkı kutsaldı? Her canlı hayâtını yaşamalıydı!..." "Beyim, sen yaşını başını almış, hayat tecrübesi olan birine benziyorsun. Bu lâfı etmemen lâzım!...Teoride, kâğıt üzerinde bu hak var, ama, gerçekte bâzı birler, öteki birlerden daha kutsaldır. Kralla tebaa bir olur mu?"

Solucan bilgiç bilgiç kıvrıldı gitti.

Kralla tebaa bir olmazmış!...

Gözlerimi açtım. Koltukta gazete okurken içim geçmiş, biraz kestirmişim. Ama ne kadar enteresan, serüven şeklinde rüyâ gördüm. Birleşmiş milletler 'İnsan hakları bildirisini' bile tartıştım.

Gülmek istedim.

Beceremedim!

Hayırdır inşallah!...

*

"Oku:- Gör:- Duy." serlevhası altındaki yazılarımızı tâkibedenler " Bu ne?" diye sorabilirler!

İnanın ben de bilmiyorum! Ama zihnimin derinliklerini karıştırarak belki bâzı tahminlerde bulunabilirim:

Bir ihtimal, büyük büyük meseleleri yoruma almaktan yorulup, masallar çağına dönme, bu sâyede gerçeklerden uzaklaşıp geçici de olsa huzur arama gayreti olabilir!

Bir başka ihtimal, çok eskilerde okuyup da hâfızamda el'an yaşayan bâzı edebî metinlere özentî olabilir: Meselâ Sait Fâik'in 'Hişt Hişt'¹ hikâyesi gibi!... Ya da Sâmîha Anne'nin 'Bulut ve Sûmbül'² nesri gibi. Veyâhut Ömer Seyfettin'in 'Kurumuş Ağaçlar'³ hikâyesi. Yok o olamaz, zîra "Kurumuş Ağaçlar"da bir mucize, daha doğrusu halk inanışlarındaki olağanüstü, kerâmetimsi, hâdiseler hikâyeye edilmiş. O, bizimkine pek uymuyor!

Peki ne?

Bir kaçış olduğu âşikâr!

Acaba öyle mi?

Hayvanâtın, nebâtâtın hattâ cemâdâtın seslerini dinlemeye çalışalım mı demek istedim? Belki!...

Zîra, ilim âlemi bugün bütün varlıkların konuştuklarını teorik olarak kabul ediyor. Halk arasında da asırlardır yaşar: Süleyman Peygamber'in kuş dilini bildiği, Lokman Hekim'in nebâtâtın dilini anladığı v.b. inanışları ne kadar köklüdür.

Şâirler rüzgârlarla, bulutlarla konuşur, sevgiliye onlarla haber yollarlar.

Aklıma geldi, Macar Şâir Petöfi Sandor'un küçücük bir fablı:

"Bir gün rüzgâr, bulut ve nâmus saklambaç oynamaya kalkarlar. Önce bulut saklanır, onu yüksek dağ başlarında bulurlar. Arkadan rüzgâr saklanır, onu da derin vâdiler arasında bulurlar. Sıra nâmusa gelir, "hadi şimdi sen kaybol!" derler. Nâmus: "Arkadaşlar ben kaybolmayayım, zîra bir kaybolursam, bir daha bulunmam!" der.

Bunun mesajı açık. Ama inanın bizimkinin hiçbir mesajı yok! Öylesine bir hikâyeye...

Kalın sağlıcakla!....

¹ Yılan Uykusu, Y.K.Y.

² Mâbette Bir Gece, Kubbealtı Yay.

³ Bahar ve Kelebekler, Çağrı Yay. 2010.

Kubbealtı Akademi Mecmuası 2014

Yılında Neşredilen Yazıların İndeksi

Ayverdi, Sâmîha

Kaybettüğümüz İstinat Noktası, Ocak 2014

Yıl: 43, Sayı:169, s. 7

Medeniyet İzleri ve Moğolova, Nisan 2014 Yıl:

43, Sayı:170, s.7

Bir Türk Gibi Düşünmek, Temmuz 2014 Yıl:

43, Sayı:171, s. 7

Bir Mektup, Ekim 20014 Yıl: 43, Sayı: 172, s. 7

Alhanlıoğlu, İdris

Kalp, Nisan 2014 Yıl: 43, Sayı:170, s. 75

Aren, Kemal Y.

Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklaım,

Ocak 2014 Yıl: 43, Sayı:169, s. 88

Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklaım

Nisan 2014 Yıl: 43, Sayı:170, s. 86

Hayrat Muska, Temmuz 2014 Yıl: 43, Sayı:171,
s.68

Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklaım,

Temmuz 2014 Yıl: 43, Sayı:171, s. 91

Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklaım,

Temmuz 2014 Yıl: 43, Sayı:172, s. 88

Ayas, M. Râmi

Muhammed Sevgilimiz, Temmuz 2014 Yıl: 43,

Sayı:171, s.89

Betin, Turgut

Bir Kelimenin Peşinde, Ekim 2014, Yıl: 43,

Sayı: 172, s. 55

Bilgin, Baki

İhsânı Çok Âlâ Güzel, Ocak 2014

Yıl: 43, Sayı:169, s. 33

Birol, İnci

Sosyal Hayatta Kadının Yeri, Nisan 2014 Yıl:

43, Sayı:170, s. 67

Cunbur, Müjgan

Sâmîha Ayverdi'ye Dâir, Ocak 2014 Yıl: 43,

Sayı:169, s. 10

Demirci, Mehmet

Tekkeler Kapanırken, Ekim 2014, Yıl: 43; Sayı:

172, s. 40

Erbas, Fâtih

Osmanlı Donanmasında Yabancı Müşavirler,

Ekim 2014, Yıl: 43, Sayı: 172, s. 63

Erdem, Vahit

Müjgan Cunbur, Ocak 2014 Yıl: 43, Sayı:169, s. 29

Ergiydiren, Özcan

Nihad Sâmî Bey, Temmuz 2014 Yıl: 43, Sayı:171,

s. 14

Güngör, Şeyma Taşçıoğlu

Nihad Sâmî Banarlı, Temmuz 2014 Yıl: 43,

Sayı:171, s. 20

Ertürk, Gürbüz

Hâtıralarımdaki Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi,

Nisan 2014 Yıl: 43, Sayı:170, s. 54

Göze, Hicran

Yâhya Kemal'in Büyük Dostu Hamdullah Suphi

Tanrıöver'i Hatırlamak, Ocak 2014

Yıl: 43, Sayı:169, s. 34

Tiyatro Âşık Eski Bir Kadıköylü: Reşitpaşazâde

Âkif Bey, Temmuz 2014 Yıl: 43, Sayı:171, s.10

Güneş, Mustafa

Türk Tasavvufunun Bâzi Özellikleri ve Ahmet

Yakupoğlu, Nisan 2014 Yıl: 43, Sayı:170, s. 79

Gürsoy, Kenan- Bayraktar, Fulya

Müjgan Cunbur'un Ardından, Nisan 2014 Yıl: 43,

Sayı:170, s. 17

Kahraman, Âlim

Safiye Erol'un Hikâyeleri, Ekim 2014, Yıl: 43,

Sayı: 172, s. 32

2014 SENESİNDE NEŞREDİLEN YAZILARIN İNDEKSİ

Kızıltuğ, Fırat

Üsküp-Kosova, Temmuz 2014 Yıl: 43, Sayı: 171, s. 82

Safiye Erol ve Dineyri Papazı, Ekim 2014, Yıl: 43, Sayı: 172, s. 10

Malkoç, Nihat

Yûnus'un Duygu Coğrafyası, Ekim 2014, Yıl: 43, Sayı: 172, s. 75

Numan, İbrâhim

Fil Ölçeği, Nisan 2014 Yıl: 43, Sayı:170, s. 49

Özmen, Necmettin

Bir Roman Üzerine, Ocak 2014

Yıl: 43, Sayı: 169, s. 72

Memleket Hikâyelerinde Benzetmeler,

Temmuz 2014 Yıl: 43, Sayı: 171, s. 72

Samsakçı, Mehmet

Tanpınar'ın Türkçede Yayınlanmamış Bir Yazısı, Temmuz 2014 Yıl: 43, Sayı: 171, s. 51

Sayar, Ahmed Güner

Müjgân Cunbur'a Dâir: Bir Anı, Bir Not,
Nisan 2014 Yıl: 43, Sayı: 170, s. 33

Saygılı, Hasip

Pakistan Mektupları 1, Ekim 2014, Yıl: 43, Sayı: 172, s. 59

Soyyer, Yılmaz

Eski Pendik, Temmuz 2014 Yıl: 43, Sayı: 171, s. 66

Uçman, Abdullah

Mehmet Kaplan Hoca ve Mîrâsı, Ocak 2014
Yıl: 43, Sayı: 169, s. 42

Ömer Seyfeddin'in Hikâyelerinde Balkanlar
ve Balkan Savaşı İzleri, Nisan 2014 Yıl: 43, Sayı: 170, s. 37

İbnülemin Mahmud Kemal, Rızâ Tefvik

Mektuplaşması, Temmuz 2014 Yıl: 43,

Sayı: 171, s. 40

Safiye Erol ve Edirne Üzerine Bâzı Dikkatler,
Ekim 2014, Yıl: 43, Sayı: 172, s. 20

Uluant, Sinan

Fuad-ı Hilmi, Nisan 2014 Yıl: 43, Sayı: 170, s. 73

Uluant, Zeynep

2014'e Girerken Bir Deneme, Ocak 2014
Yıl: 43, Sayı:169, s. 84

Yardım, Mehmet Nûri

F.Çiçek Derman ile Rikkat Kunt Hakkında

Mülâkat, Ocak 2014 Yıl: 43, Sayı: 169, s. 58

Acem'in Kahvesi, Ocak 2014 Yıl: 43, Sayı:169, s.66

Nihad Sâmî Banarlı'nın Eserlerine Toplu Bakış,

Temmuz 2014 Yıl: 43, Sayı: 171, s. 28

Bekir Sıtkı Erdoğan'ın Ardından, Ekim 2014, Yıl: 43, Sayı: 172, s. 49

Yetiş, Kâzım

Türkçe ve Safiye Erol, Ekim 2014, Yıl: 43, Sayı: 172, s. 16

Yüceyılmaz, Muhterem

Piri Reis'le Açık Denizlerde, Ocak 2014
Yıl: 43, Sayı:169, s. 52

Yüksel, İ. Aydın

Zaman (Dört Kitâbe), Nisan 2014 Yıl: 43, Sayı: 170, s. 58

Yüksel, Aysel

Bir Güzide İnsan Müjgan Cunbur, Ocak 2014
Yıl: 43, Sayı: 169, s. 24

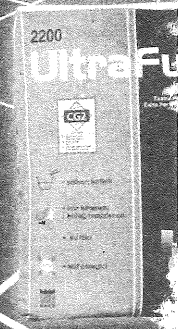
Üç Günlük Dünya İçin, Nisan 2014 Yıl: 43, Sayı: 170, s. 12

KALEKİM

UltraFuga

Türkiye'de bir ilk!

*Silikon katkılı, kolay temizlenen,
küf ve yosun önleyici derz dolgu!*

KALEKİM
Daime en iyi

Tel: (0212) 423 00 18 www.kalekim.com.tr

